

Lui en achterlijk?
Spanje, Italië en de framing van
Zuid-Europese stereotypen in
nieuwsbladen tussen 2000 en 2014

Student: Jesse van Eijden
Studentennummer: 5565855
Begeleider: dr. mr. F.W. Lantink
Datum: 11 december 2017
Aantal woorden: 19818

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterthesis. Ik wil als eerste Frans Willem Lantink enorm bedanken voor zijn ondersteuning, het delen van zijn expertise en de scherpe, kritische en terechte feedback op mijn stukken. Het was geen makkelijk traject en ik wil dan ook mijn ouders danken voor hun steun wanneer ik niet meer wist wat de volgende stap in het schrijfproces moest zijn.

In dit onderzoek kunt u lezen over beeldvorming en culturele stereotypen van Spanje en Italië in zes vooraanstaande internationale nieuwsbladen tussen 2000 en 2014. De impact van de kredietcrisis op deze twee landen speelt hierbij een belangrijke rol.

Abstract

In deze thesis wordt geanalyseerd of een negatief nieuwsframe van 'historische zuidelijke' vooroordelen over Spanje en Italië al aanwezig was in de jaren van 2000 tot en met 2007 en of deze tussen 2008 tot en met 2014, na het uitbreken van de kredietcrisis, zijn toegenomen. Om deze vraag te beantwoorden zijn in totaal 374 artikelen die van 2000 tot en met 2014 in internationale 'kwaliteitsbladen' verschenen onderzocht op framing aan de hand van mediterrane stereotypen. De gebruikte bronnen zijn het nieuwsblad *The Economist* en de dagbladen *New York Times*, *Die Welt*, *Financial Times*, *Le Monde* en het *NRC Handelsblad*. In ieder van de artikelen komt een visie naar voren over de staat van het bestuur, politiek of economie van Spanje en / of Italië.

Er is tussen 2000 en 2014 een continuïteit te zien in de verslaggeving over Italië, deze was zowel voor als na de crisis overwegend negatief. Een mediaframe van corruptie, incompetentie en cliëntelisme wordt veelvuldig in de onderzochte nieuwsbladen beschreven. Voor Spanje was er tussen 2000 en 2008 nauwelijks sprake van framing aan de hand van historische culturele vooroordelen. In deze jaren groeide de economie sterk en kwam het inkomen per hoofd van de bevolking dicht bij dat van welvarende EU-landen als Duitsland en Frankrijk. Hierdoor is de overwegend negatieve historiografie over Spanje niet toepasbaar op het narratief van het Spaanse economische succes van die jaren, waar dit bij Italië wel gebeurde.

Wanneer de eerste effecten van de kredietcrisis in 2008 in de eurozone merkbaar worden ontstaat er in de onderzochte media een overkoepelend negatief Zuid-Europees nieuwsframe waar beide landen onder vallen. Zo komt bijvoorbeeld het binaire centrum-periferie denken op. Het goede, hardwerkende en vitale centrum (Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië) versus de slechte, zwakke en luie periferie in het zuiden. Een andere term binnen het nieuwsframe van Zuid-Europese stereotypen is dat van PIGS. Waarbij de I en de S respectievelijk voor Italië en Spanje staan. Een acroniem voor de vier grote Zuid-Europese staten in de eurozone. De 'varkens' als symbool voor luiheid, losbandigheid en smerigheid.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	5
1.1.	<i>Doel van het onderzoek</i>	5
1.2.	<i>Primaire bronnen</i>	8
1.3.	<i>Secundaire literatuur</i>	11
1.4.	<i>Theoretisch kader</i>	15
1.5.	<i>Onderzoeksmethodiek</i>	17
2.	2000 - 2007: Spanje en Italië voor de kredietcrisis	20
2.1.	<i>Italië als afwijking van de norm</i>	21
2.2.	<i>Het Spaanse succes</i>	27
2.3.	<i>Italië en Spanje van 2000 tot en met 2007: stagnatie versus groei</i>	32
3.	2008 - 2014: Italië en Spanje tijdens en na de kredietcrisis.....	36
3.1.	<i>Italië: blijvend pessimisme</i>	37
3.2.	<i>Spanje: de terugkeer van de zwarte legende?</i>	40
3.3.	<i>De Zuid-Europese periferie</i>	43
3.4.	<i>Italië en Spanje als 'varkens'</i>	45
3.5.	<i>Het constante narratief van Italië en de verandering voor Spanje</i>	47
4.	Conclusie	48
	Literatuurlijst.....	50
	Bijlage 1: Kwantitatieve informatie	58
	Bijlage 2: Overzicht van primaire bronnen	60

1. Inleiding

*Did a Dutch eurocrat call southern Europeans drunken womanisers? No, but that is what northern Europeans think.*¹ Dit is de kop van een artikel dat op 24 maart 2017 in het Britse tijdschrift *The Economist* verscheen over de schnaps en vrouwen uitspraak van Jeroen Dijsselbloem, de voorzitter van de Eurogroep. Vier dagen eerder verscheen in het Duitse nieuwsblad de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* een interview met de voorzitter van de Eurogroep. Hierin werd Dijsselbloem geciteerd: "*Ich kann nicht mein ganzes Geld für Schnaps und Frauen ausgeben und anschließend Sie um Ihre Unterstützung bitten.*"² Ondanks dat hij op geen enkele manier het versieren van vrouwen of het drinken van schnaps aan de Zuid-Europese lidstaten koppelde zorgde zijn opmerking juist voor veel protest van politici uit deze landen. Schnaps is Duits en Dijsselbloem had bijvoorbeeld het Spaanse sherry of het Italiaanse grappa als drank kunnen noemen. Ondanks dat werd zijn uitspraak toch aan Zuid-Europese stereotypen gekoppeld. In het artikel van *The Economist* wordt verder beweerd dat veel Noord-Europeanen geloven dat Zuid-Europees 'hedonisme en onverantwoordelijkheid' hadden geleid tot de eurocrisis.³ Negatieve culturele assumpties over de Zuid-Europese landen zijn niet nieuw, maar zijn deze mogelijk versterkt door de eurocrisis?

1.1. Doel van het onderzoek

Culturele vooroordelen over Zuid-Europeanen worden volgens het artikel van *The Economist* gekoppeld aan de economische situatie in de mediterrane lidstaten van de Europese Unie. Maar is er wel sprake van een historische causaliteit tussen het culturele beeld over deze landen bij andere Europeanen en de economie? De meeste Zuid-Europese landen beleefden in de twee decennia voor de crisis een sterke economische groei. Tussen 1994 en 2008 was dit gemiddeld 2.7 procent per jaar per hoofd van de bevolking tegenover 1.6 procent voor Noordwest-Europa.⁴ In dit onderzoek zal gekeken

¹ *The Economist*, 'Did a Dutch eurocrat call southern Europeans drunken womanisers?' (versie 24 maart 2017) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/europe/21719561-no-what-northern-europeans-think-did-dutch-eurocrat-call-southern-europeans-drunken> *Economist* (5 september 2017).

² Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden 1512', (28 maart 2017), 1. 1512

³ *The Economist*, 'Did a Dutch eurocrat'.

⁴ N.F. Campos, e.a., 'Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method', *IZA Discussion Paper No. 8162*, (2014), 30. Een uitzondering op de sterke economische groei binnen Zuid-Europa tussen 1980 en 2008 is Italië, hier leest u hieronder meer over.

worden of het negatieve nieuwsframe van 'historische zuidelijke' vooroordelen over Spanje en Italië al aanwezig is in de jaren van 2000 tot en met 2007 en of deze tussen 2008 tot en met 2014, na het uitbreken van de kredietcrisis, zijn toegenomen. Er zal getoetst worden of er een causaal verband ligt tussen de door de media beschreven politieke en economische situatie in de landen enerzijds en de mate van aanwezigheid van dit frame anderzijds. Om hier achter te komen wordt in dit onderzoek geanalyseerd hoe het nieuwsframe over zuidelijke vooroordelen in de media over de economie en het bestuur van Spanje en Italië zich heeft ontwikkeld tussen 2000 en 2014. Opiniëartikelen in vijf internationale dagbladen en één tijdschrift uit de West-Europese en Angelsaksische wereld in de periode van 2000 tot en met 2014 worden geanalyseerd. Op deze primaire bronnen zal zo verder ingegaan worden. In het onderzoek zal als eerste de beeldvorming voor het uitbreken van de kredietcrisis onderzocht worden. Was er tussen 2000 en 2008 al sprake van een discours van een negatief Zuid-Europees nieuwsframe over de twee landen en wat waren de verschillen en overeenkomsten in de onderzochte media? Vervolgens wordt geanalyseerd of na de crisis de beeldvorming over de twee landen is veranderd. Ontstaat er een verschuiving in de beeldvorming? Zo ja, wanneer? Wederom wordt hierbij ook gekeken naar de overeenkomsten en verschillen in het nieuwsframe tussen Spanje en Italië.

Er is specifiek voor deze twee landen gekozen omdat het de twee grootste Zuid-Europese staten zijn, zowel qua bevolkingsaantal als qua economie. De economieën in deze landen hebben allebei sterk geleden onder de kredietcrisis van 2008. In de West-Europese media wordt een overwegend negatief beeld over de economieën en het bestuur geschetst. Maar was deze beeldvorming al zo sterk en generaliserend voor de crisis? De economie van Spanje had in de vijftien jaar voor de crisis een sterke economische groei meegemaakt en had een inkomen per hoofd van de bevolking dat dicht bij dat van welvarende EU-landen als Duitsland en Frankrijk lag.⁵ Terwijl de Spaanse economie vanaf de jaren negentig sterk groeide werd de economische groei in Italië vanaf 1992 minder dan in de voorgaande decennia.⁶ De Italiaanse economie werd al in de jaren vijftig van de twintigste eeuw gekenmerkt door een sterke economische groei. Hierdoor transformeerde Italië in twee decennia tot een land met een hoog inkomens- en welvaartsniveau, net zoals de meeste noordwestelijke Europese staten.⁷ Deze periode uit de Italiaanse geschiedenis staat bekend als *il miracolo economico*. Vooral de noordelijke provincies presteerden zeer goed. Vanaf de jaren negentig trad er echter een economische divergentie op ten opzichte van de andere welvarende landen

⁵ C. Y. Lynn (ed.) *National Intellectual Capital and the Financial Crisis in Greece, Italy, Portugal, and Spain* (New York 2013), 14.

⁶ G. Toniolo, 'An Overview of Italy's Economic Growth', in: G. Toniolo (ed.) *The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification* (New York 2013), 3-36, 26-27.

⁷ *Ibidem*, 22.

binnen de Unie.⁸ Dit kwam door een lage economische groei en een hoge staatsschuld. De econoom Carol Yeh-Yun Lin stelt dat dit kwam door te hoge lonen, slechte economische regulatie en een vergrijzende populatie. Het land had een relatief slechte concurrentiepositie ten opzichte van de andere landen in de Europese Unie.⁹ De economieën van Spanje en Italië hebben zich op een duidelijk andere manier ontwikkeld. Vandaag de dag is de economische situatie van Spanje totaal veranderd door de crisis. Het land heeft te maken met een werkloosheidspercentage van 20,5 procent in januari 2016, tegenover 11,5 procent in Italië en een gemiddelde van 10.3 procent in de gehele Europese Unie.¹⁰ De twee landen hebben tevens een vrij verschillende politieke geschiedenis doorlopen, bijvoorbeeld op het punt van democratisering (Italië direct na de Tweede Wereldoorlog, Spanje pas rond 1978). Toch worden de staten beiden tot Zuid-Europa gerekend, niet alleen in geografisch opzicht maar ook sociaal-cultureel.

De manier waarop de landen door de crisis werden geraakt verschilt eveneens. Spanje had aan de vooravond van de financiële crisis een relatief goed functionerende, maar zeer kwetsbare economie. Veel ondernemingen en huishoudens hadden grote private schulden. Toen de crisis het land raakte had de staat geen financiële capaciteit om haar burgers hiervoor te compenseren. Ten tweede was er sprake van een grote vastgoedbubbel. Veel kapitaal van de Spaanse economie zat in de bouwsector en juist die stortte na de crisis in elkaar. Ook importeerde Spanje voor de crisis ongeveer zestig procent van de totale hoeveelheid goederen en diensten uit het buitenland, na 2008 was er geen kapitaal meer beschikbaar voor deze import. Daarnaast werd door de sterke toename van werkgelegenheid en besteedbaar inkomen vanaf de jaren negentig erg veel geïnvesteerd in duurzame consumptiegoederen en vastgoed. Hiervoor werden leningen afgesloten die alleen reëel zouden zijn als de lonen gemiddeld twee procent per jaar gedurende tien jaar zouden stijgen, iets wat zelfs vóór 2008 niet eens gehaald werd.¹¹

Waar in Spanje de snelle maar weinig duurzame economische groei in eerste instantie zorgde voor een groot economisch succes op de korte termijn leverde het na de financiële crisis abrupte en grote problemen op. Het effect van de financiële crisis in Italië was minder een breekpunt in de economische geschiedenis van het land. Italië werd namelijk vooral hard getroffen door de economische crisis vanwege structurele problemen. Na een kleine economische crisis met de Italiaanse lira in 1992 stagneerde de Italiaanse economie en bleef vervolgens, ondanks vele economische en fiscale hervormingen, achter op gemiddelde groei in de Europese Unie. Het noorden van Italië bezit nog steeds veel economische potentie maar vooral het zuiden van het land kwam

⁸ Ibidem, 26.

⁹ Lynn, *National Intellectual Capital*, 11-12.

¹⁰ Eurostat, *Unemployment Statistics*, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics> (24 maart 2016).

¹¹ G. de la Dehesa, *Spain and the Euro Area Sovereign Debt Crisis*, (Chantilly 2011), 4-5.

vanaf de jaren tachtig steeds verder achter te liggen op het Europese gemiddelde. Juist in dit gebied functioneert het bestuur het slechtst, wat vervolgens weer zorgt voor een slechtere concurrentiepositie.¹² De auteur Roberto Di Quirico onderschrijft deze analyse en voegt er aan toe dat ook de organisatie van de bestuurslagen vooral na de crisis een versterkend effect heeft op de problemen van de zuidelijke regio's. De zuidelijke regio's zijn minder welvarend en daardoor kan er minder belasting geheven worden dan in het noorden van het land. Door de bezuinigingen na de crisis wordt het verschil in welvaart tussen noord en zuid steeds minder gecompenseerd door de centrale overheid, met een verdere verslechtering van het bestuur in Zuid-Italië tot gevolg.¹³ De economische stagnatie van Italië als geheel en de moeite om economische hervormingen succesvol door te voeren leidde ertoe dat het land hard werd getroffen door de financiële crisis.

1.2. Primaire bronnen

In totaal worden zes verschillende primaire bronnen gebruikt voor het onderzoek. In ieder van deze bronnen worden opiniërende artikelen over Spanje en Italië gezocht en geanalyseerd. De gebruikte bronnen zijn het nieuwsblad *The Economist* en de dagbladen *New York Times*, *Die Welt*, *Financial Times*, *Le Monde* en het *NRC Handelsblad*. Dit zijn allen bronnen die ook wel het predicaat 'kwaliteitskrant' krijgen. Hoewel er mogelijk meer voorbeelden te vinden zijn van grove Zuid-Europese stereotypen in de zogenaamde boulevardkranten is hier niet voor gekozen. De visies van invloedrijke internationale journalisten, economen, politici en bestuurders over Spanje en Italië komen in de geselecteerde nieuwsbladen namelijk wel naar voren, waar dit bij kranten zoals het Britse *The Sun* en het Duitse *Bild* nauwelijks het geval is. Per krant en tijdschrift zal ingegaan worden waarom deze is toegevoegd aan het onderzoek en wat het signatuur van ieder is.

- *The Economist* is een nieuwsblad dat wekelijks uitkomt. Het blad is gevestigd in Engeland maar heeft een internationale signatuur, zo neemt de Verenigde Staten de helft van de circulatie voor haar rekening. In 2006 had *The Economist* een oplage van anderhalf miljoen stuks.¹⁴ Het nieuwsblad is klassiek liberaal en noemt het gedachtegoed van Adam Smith en David Hume belangrijke uitgangspunten.¹⁵

¹² N. Crafts, M. Margnani, 'The Golden Age and the Second Globalization in Italy' in: G. Toniolo (ed.) *The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification* (New York 2013), 102-104.
¹³ R. Di Quirico, 'Italy and the Global Economic Crisis' *Bulletin of Italian Politics*, Vol. 2, No. 2, (2010), 3-19, 5.

¹⁴ F. Langfitt, 'Economist' Magazine Wins American Readers', < <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=5250996> > , *NPR*, 8 maart 2006, geraadpleegd op 30 maart 2016.

¹⁵ *The Economist*, 'Don't leave us this way' < <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/leaders/21606832-why-we-hope-people-scotland-will-vote-stay-union-dont-leave-us-way> > , 12 juli 2014, geraadpleegd op 30 maart 2016.

De meeste van de artikelen in *The Economist* worden anoniem gepubliceerd. Verder is er veel ruimte voor opinie artikelen. Omdat het een van de belangrijkste opiniërende nieuwsbladen is op het gebied van internationale politiek en economie wordt het als primaire bron gebruikt.

- De *New York Times* is een van de meest gerenommeerde kranten ter wereld. Het dagblad heeft 122 Pulitzerprijzen gewonnen, meer dan enig andere Amerikaanse krant.¹⁶ De krant wordt over het algemeen gezien als progressief-liberaal maar laat ook conservatief-rechtse opinies aan het woord.¹⁷
- *Die Welt* is vandaag de dag het twee na grootste dagblad van Duitsland. Het blad is in 1946 in Hamburg opgericht door het Britse bestuur met *The Times* als voorbeeld. Het is een conservatieve en economisch liberale krant.¹⁸ De keuze voor deze krant komt voort vanuit twee redenen. Ten eerste is de *Süddeutsche Zeitung*, de grootste krant van Duitsland qua abonnementen, progressief liberaal. Aangezien de meeste andere onderzochte nieuwsmedia van dit onderzoek dat ook zijn is er het gevaar op te veel homogeniteit in de onderzoeksresultaten. Ten tweede is voor de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, net als *Die Welt* een liberaal-conservatieve krant, geen volledige databank van de artikelen voor dit onderzoek ter beschikking. Om deze redenen heeft *Die Welt* de voorkeur gekregen boven de andere twee grote Duitse kwaliteitskranten.
- *The Financial Times* is een internationale krant, gevestigd in Londen. Deze krant is, zoals de meeste gerenommeerde nieuwsbladen, liberaal en gematigd positief over de Europese Unie.¹⁹ Het is moeilijk om verder een duidelijke signatuur aan de krant te geven. In de Britse politiek heeft de krant de afgelopen jaren bijvoorbeeld de Liberal Democrats, Labour én de conservatieven gesteund.²⁰ Volgens een onderzoek van *Global Capital Markets Survey* uit 2011 was *The*

¹⁶New York Times, 'Pulitzer Prizes' < <http://www.nytimes.com/pulitzer-prizes/> >, geraadpleegd op 9 juni 2017.

¹⁷ D. Okrent, The Public Editor; Is the New York Times a Liberal Newspaper? < <http://www.nytimes.com/2004/07/25/opinion/the-public-editor-is-the-new-york-times-a-liberal-newspaper.html> >, *The New York Times*, 25 juli 2004, geraadpleegd op 9 juni 2017.

¹⁸ Journalism Grants, <<http://journalismgrants.org/media/die-welt>>, geraadpleegd op 31 mei 2017.

¹⁹ L. Barber, 'FT at 125: The world in focus', <<http://www.ft.com/cms/s/2/6f6e6e6e-711c-11e2-9d5c-00144feab49a.html#axzz2Kia8f6ch>>, *The Financial Times*, 12 februari 2013, geraadpleegd op 30 maart 2016.

²⁰ Reuters, 'Financial Times Backs Conservatives' < <http://uk.reuters.com/article/uk-britain-election-ft-idUKTRE64304Z20100504>>, 4 mei 2010, geraadpleegd op 30 maart 2016.

Financial Times de meest gelezen krant onder financiële beleidsmakers met een dekkingsgraad van 33 procent, net voor *The Economist* met 31 procent.²¹

- Een interessante afwisseling tussen de kranten van liberaal signatuur is de Franse krant *Le Monde*. Deze krant is centrumlinks en sterk uitgesproken. *Le Monde* ziet zichzelf niet zozeer als een Franse maar meer als een internationale krant met aandacht voor globalisering en transnationale problematiek.²² Relevant voor dit onderzoek is dat deze krant behalve Frans ook socialistisch van signatuur is. Hierdoor komt, behalve de liberale Angelsaksische, Duitse en Nederlandse media, ook een bron naar voren die mogelijk op een andere manier tegen de ontwikkelingen in Spanje en Italië aankijkt. Om deze reden is niet gekozen voor *Le Figaro*, een andere zeer vooraanstaande Franse kwaliteitskrant die centrumrechts is.
- Als Nederlandse krant is gekozen voor het *NRC Handelsblad*. Hoewel de krant niet bekend staat als een blad met een grote financiële expertise zoals de eerder genoemde nieuwsbladen heeft het als enige Nederlandse 'kwaliteitskrant' veelvuldig opinieartikelen gepubliceerd over de financiële crisis in Spanje en Italië. De krant is liberaal van signatuur en streeft naar een neutrale berichtgeving.²³ Hoewel *NRC Handelsblad* het zelf niet onderschrijft wordt deze vaak als progressief-liberaal gezien.²⁴ De reden dat voor deze krant gekozen is en niet voor het *Financiële Dagblad* is omdat in het *NRC* meer opiniërende stukken heeft gepubliceerd over de economische situatie van Spanje en Italië.

Het is onmogelijk om in een onderzoek over de beeldvorming ten opzichte van Spanje en Italië een volledig betrouwbaar en algeheel beeld te krijgen met deze zes nieuwsbladen. Wel is er naar gestreefd om een zo volledig mogelijk beeld te verkrijgen met de tijd en middelen die voor dit onderzoek beschikbaar zijn. De bladen zijn gekozen om een betrouwbare internationale vergelijking te maken. Om deze reden hebben, behalve het *NRC Handelsblad*, de nieuwsbladen allemaal een groot internationaal aanzien. De kranten zijn, op *Le Monde* na, liberaal van signatuur. De artikelen die in de kranten verschijnen zijn overwegend voor vrijhandel en globalisering. Politiek gezien liggen de

²¹ *Global Capital Markets Survey, A survey of the world's most senior corporate and financial decision makers* (Eastbourne 2011), 4.

²² *Le Monde*, 'Portrait d'un quotidien' 19 juni 2003, 4.

²³ N. de Fijter, 'Vrouw als hoofdredacteur', <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/detail/1704882/2006/12/13/Vrouw-als-hoofdredacteur.dhtml>, *Trouw*, 13 december 2006, geraadpleegd op 31 maart 2016.

²⁴ S. de Jong, 'Liberalisme in NRC Handelsblad: klassiek, met soms een radicale bui', <http://www.nrc.nl/handelsblad/2013/04/06/liberalisme-in-nrc-handelsblad-klassiek-met-soms-een-12639970>, *NRC Handelsblad*, 6 april 2013, geraadpleegd op 31 maart 2016.

kranten wat verder uit elkaar, *Die Welt* is rechtser dan *The Economist*, *The New York Times* en het *NRC Handelsblad*. Tijdens de selectie voor het onderzoek is er voor gekozen om gebruik te maken van nieuwsbladen met een groot internationaal aanzien. Alleen bij de Nederlandse keuze kon hier niet aan voldaan worden aangezien in dit land er simpelweg geen krant met een groot internationaal aanzien is. Dit internationale aanzien is een reden dat de kranten overwegend een liberaal signatuur hebben. Er zijn in de bij het onderzoek betrokken landen nu eenmaal weinig kranten die ook buiten de landsgrenzen hoog aangeschreven zijn en tegelijkertijd *niet* liberaal zijn. Dat de kranten uit vijf verschillende landen komen zorgt voor een extra dimensie in het onderzoek. Op deze manier kan geconcludeerd worden of er sprake is van een algemeen geldende generalisatie over Spanje en Italië of dat er verschillen te vinden zijn, afhankelijk van het nieuwsblad en land. Wel moet bij de conclusies ervoor gewaakt worden om te generaliserend te worden. Dat er een algemene tendens te vinden is binnen een of meerdere in dit onderzoek behandelde nieuwsbladen betekent niet direct dat het ook de belangrijkste visie is op het onderwerp in de landen of regio's waar de bladen vandaan komen.

1.3. *Secundaire literatuur*

Aan primaire bronnen is geen tekort maar secundaire literatuur over de beeldvorming over Spanje en Italië is schaars. Over de economische geschiedenis van zowel Italië als Spanje is in de laatste vijftig jaar wel uitgebreid geschreven. Over de veranderende beeldvorming is, in ieder geval in de Nederlandse, Engelse of Duitse taal, weinig te vinden. Een uitzondering hierop is de bundel *Southern Europe? Italy, Spain, Portugal and Greece from the 1950's until the present day*. In de inleiding en het eerste artikel van deze bundel behandelen Martin Baumeister en Roberto Sala de verandering in het politieke discours wanneer over de Zuid-Europese landen gesproken wordt. Naast Spanje en Italië rekenen Baumeister en Sala ook Portugal en Griekenland tot de regio. Volgens de auteurs werd de regio voor 2008 gezien als onderdeel van het welvarende West-Europa.²⁵ De staten waren binnen de EU goed op weg om op een soortgelijk welvaartsniveau te komen als de 'andere' West-Europese landen en hadden meer economische potentie dan het net verenigde Duitsland van de jaren negentig. Hierbij moet opgemerkt worden dat de auteurs de zuidelijke landen wel enigszins generaliseren. Vooral Italië heeft een ander pad afgelegd als de andere drie landen in bestuurlijk en politiek opzicht: het is al sinds 1945 een democratie, had al in de jaren vijftig en zestig een sterke welvaartsgroei en was een van de oprichters van de Europese Gemeenschap

²⁵ M. Baumeister, R. Sala (ed.) *Southern Europe? Italy, Spain, Portugal and Greece from the 1950's until the present day* (Frankfurt / New York 2015), 7-8.

voor Kolen en Staal in 1952, de voorloper van de Europese Unie. De andere landen democratiseerden pas in de jaren zeventig en Europese integratie en een sterke economische groei kwam pas op vanaf de jaren tachtig. Los van deze kritische noot komen de auteurs wel met een zeer interessante analyse. Na de crisis werd volgens de auteurs teruggerepen op oude stereotypen van voor de jaren vijftig om te verklaren waarom juist deze landen zo hard waren getroffen.²⁶ Deze stereotypen, dat de landen lui, corrupt en conservatief zijn, bepalen voor een groot deel de 'mental mapping' van Zuid-Europa vandaag de dag. De auteurs zien een verschuiving in de beeldvorming: de eerder economisch zwakke Centraal- en Oost-Europese lidstaten van de Europese Unie plukken de vruchten van de neoliberale globaliserende economie terwijl de zuidelijke lidstaten na 2008 de verliezers zijn. Het zuiden is het 'nieuwe oosten'.²⁷

Bij het concept van Zuid-Europa zijn in de academische wereld twee conflicterende visies te vinden, die van de constructivisten en deconstructivisten. De constructivisten zien ruimtelijke concepten als een methodiek die hen helpt met ontwikkelingen te analyseren. De deconstructivisten anderzijds zien de ruimtelijke concepten als een uitoefening van macht en analyseren en bekritisieren gemeenschappelijke structuren en culturele eigenschappen.²⁸ Vanuit deze deconstructivistische visie kunnen individuen die zichzelf als Noord- of West-Europees beschouwen (een ruimtelijk concept dat overwegend als positief gezien wordt) neerkijken op Zuid-Europa (een ruimtelijk concept dat tegenwoordig in economisch opzicht een negatieve associatie geeft). Er is bij de benadering van (Noord)West-Zuid sprake van een binaire tegenstelling van positief – negatief.

In de sociale wetenschappen wordt de term Zuid-Europa vaak gezien als een praktisch concept om overeenkomsten op het gebied van economie en politiek te verklaren. Dit kwam vanaf het begin de jaren negentig op om de modernisering van de regio te verklaren. Guilo Sapelli zag het in het zuiden van het continent twee variabelen die zorgden voor overeenkomstige ontwikkeling van de staten ten opzichte van de rest van Europa: een late industrialisatie en een interventionistische staat.²⁹ Meestal werd Zuid-Europa (in ieder geval het Iberische schiereiland en Italië) gezien als een onderdeel van West-Europa maar met als anomalie een late succesvolle politieke en economische modernisatie.³⁰ Na de crisis werd meer de nadruk gelegd op Zuid-Europa als een

²⁶ M. Baumeister, R. Sala 'A Long Road South', in: M. Baumeister en R. Sala (ed.), *Southern Europe? Italy, Spain, Portugal and Greece from the 1950's until the present day* (Frankfurt / New York 2015), 41-42.

²⁷ Ibidem, 43.

²⁸ Ibidem, 19.

²⁹ G. Sapelli, *Southern Europe Since 1945. Tradition and Modernity in Portugal, Spain, Italy, Greece and Turkey* (Londen / New York 1995), 20.

³⁰ M. Rhodes, 'Southern Europe in Social Science', in: M. Baumeister en R. Sala (ed.), *Southern Europe? Italy, Spain, Portugal and Greece from the 1950's until the present day* (Frankfurt / New York 2015), 55.

economisch aparte regio met overeenkomstige verzorgingsstaten, hoge staatschulden en een slechte concurrentiepositie ten opzichte van de rest van de Europese Unie.³¹

Er is in de academische wereld nog een andere vorm van 'mental mapping' van West-Europa versus Zuid-Europa. Deze visie heeft betrekking op de zuidelijke en oostelijke landen van Europa: als een periferie van het continent en de Europese Unie.³² In de historiografie komt deze terminologie niet veel voor, maar het is een gangbare conceptualisering in de sociale wetenschappen. Hierbij gaat het vooral om waar het politieke en economische zwaartepunt van Europa zich bevindt; in het noordwesten. Ook bij deze conceptualisering is sprake van een positief-negatief tegenstelling van kern versus periferie.

Een ander invalshoek geeft het boek *Orientalism* van Edward Said. In dit boek wordt ingegaan op de westerse beeldvorming in de Oriënt. Dit gebied, zo betoogt Said, stond in dienst van de imperialistische landen om hun eigen superioriteit te legitimeren.³³ Een soortgelijk idee zou zich vandaag de dag ook in Europa ontwikkeld kunnen hebben. Het concept van Zuid-Europa kan een soortgelijke achtergrond hebben. Baumeister en Sala noemen als kritiek op het conceptualiseren van Zuid-Europa als regio ook 'Mediterraneanisme' als gevaar: het homogeniseren, exotiseren en terugbrengen naar enkele basiswaarden van een groot cultureel gebied.³⁴

Italian Vices van Silvana Patriarca gaat ook in op het negatieve beeld, zij het alleen over Italië. Het gaat hierbij niet zozeer om de externe beeldvorming, maar om het negatieve beeld dat de Italiaan van zijn of haar land heeft.³⁵ Het boek behandelt de beeldvorming vanaf de Italiaanse unificatie tot aan de dag van vandaag. Relevant voor dit onderzoek is vooral dat Patriarca concludeert dat in het moderne Italië dit beeld nog steeds bestaat. Het discours wordt beïnvloed door de teleurstellingen van het verleden (zoals de opkomst van het fascisme) en de, in de ogen van Italianen, mislukte modernisering ten opzichte van West-Europese landen. Hierbij is sprake van een paradigma waarbij West-Europa als een ideaalbeeld wordt voorgesteld waar de Italianen niet aan kunnen voldoen.³⁶ De auteur wil aantonen dat een nationale identiteit moreel geladen is. Het negatieve zelfbeeld is een mythe waar iedereen in is gaan geloven. Opvallend is dat volgens haar dit negatieve beeld over Italië als een rode lijn door de geschiedenis is blijven lopen, ook na de economische voorspoed van de jaren zestig.

³¹ Ibidem, 68-70.

³² Zie hiervoor bijvoorbeeld M. Matthijs, 'Mediterranean blues: the crisis in Southern Europe.' *Journal of Democracy* Vol.25, No.1 (2014), 101-115. en A. Simonazzi, Annamaria, A. Ginzburg, G. Nocella. 'Economic relations between Germany and southern Europe.' *Cambridge Journal of Economics* Vol.1, No.23 (2013) 653-675.

³³ M. Leezenberg, G. de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen* (Amsterdam 2012), 289-290.

³⁴ Baumeister, A Long Road, 34.

³⁵ S. Patriarca, *Italian Vices*, (Cambridge 2010), 5-6.

³⁶ Ibidem, 242-243.

Christopher Duggan onderschrijft dit eveneens in *The Force of Destiny*, waarin de zoektocht naar een nationale Italiaanse identiteit vanaf de Napoleontische tijd tot aan de jaren negentig van de twintigste eeuw als een lijn door het boek heen loopt.

In de historiografie van Spanje is de *Legenda Negra* een bekend begrip. Deze 'zwarte legende' heeft betrekking op het negatieve stereotype van westerse buitenstaanders op Spanje. Deze is ontstaan op het Italiaanse schiereiland in de zestiende eeuw, waar de Spaanse troepen extreem gewelddadig zouden hebben opgetreden. Vervolgens werden ook de inquisitie en de (in ogen van Spanjes vijanden) brute kolonisatie van Amerika aan het negatieve beeld over de Spanjaarden gekoppeld. Vanaf het einde van de jaren zestig van de zestiende eeuw werden door propaganda met pamfletten in de Lage Landen de excessen door de Spanjaarden sterk uitvergroot.³⁷ In de late zeventiende eeuw veranderde volgens Stanley Payne het Noordwest-Europese beeld over Spanje van bloeddorstig en wreed naar een land met een luie, onwetende en een onproductieve bevolking.³⁸ Dit beeld kan worden verklaard door het verlichtingsdenken dat rond deze tijd opkwam.

De romantiek zorgde voor een beeldvorming over Spanje die niet per definitie meer als negatief werd gezien. Het land werd door reizigers beschreven als exotisch, pittoresk, gelovig en met een toegewijde (in plaats van een religieus fanatieke) bevolking.³⁹ Een bekend voorbeeld hiervan is de bundel *Tales of the Alhambra* van de Amerikaanse reiziger Washington Irving uit 1832. Het beeld van de zwarte legende met Spanje als achterlijk, lui land bleef bestaan naast de romantische visie. Pas na de democratisering en modernisering in de jaren zeventig van de vorige eeuw werden deze twee narratieven vervangen voor een beeld van Spanje als een 'normaal' West-Europees land.⁴⁰

Zowel Spanje als Italië hebben een historie van negatieve beeldvorming in de vroegmoderne en moderne tijd. Deze wordt bij beide landen gekoppeld aan een West-Europees ideaal en het hier al dan niet hieraan kunnen voldoen. De vraag is of dit beeld vandaag de dag volledig weg is. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de heftigheid waarmee werd gereageerd op de recente uitspraak van Eurogroep voorzitter Jeroen Dijsselbloem over solidariteit voor noodhulp aan staten binnen de EU. Hij stelde dat, zonder landen specifiek te noemen, 'men niet al zijn geld aan drank en vrouwen kan uitgeven en daarna om hulp kan vragen'. Onder andere de premier van Portugal en voormalig premier Matteo Renzi van Italië dwongen vervolgens aan op zijn ontslag terwijl de minister van

³⁷ W. Thomas, 'De mythe van de Spaanse inquisitie in de Nederlanden van de zestiende Eeuw', In: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, vol. 105 (1990), pag. 325-353, 326.

³⁸ S. G. Payne, *Spain: A Unique History*. (University of Wisconsin 2011), 6.

³⁹ Ibid, 6.

⁴⁰ Ibid, 7.

financiën van Spanje aandrang op excuses voor de uitspraak.⁴¹ Het lijkt er op dat deze uitspraak meteen werd gekoppeld aan de arbeidsethos en de bereidheid van Zuid-Europese staten om economisch te hervormen.

Tot zover bekend is er nog nooit een specifiek onderzoek gedaan naar de verandering van de beeldvorming in de moderne media over de economie en het bestuur van Spanje en Italië door de financiële crisis, laat staan als comparatieve studie. Het toetst de beweringen van Baumeister en Sala dat Spanje en Italië voor 2008 als onderdeel van West-Europa werden gezien. Daarnaast kan gekeken worden of ook zij niet te veel generaliseren. Is er wel sprake van een sterk negatieve Zuid-Europese beeldvorming in de West-Europese en Amerikaanse media? Zijn in het discours van de media de afgelopen vijftien jaar wel voldoende overeenkomsten tussen Spanje en Italië gevonden om deze landen gezamenlijk tot een Zuid-Europese regio te laten behoren of wordt ieder land uniek benaderd? Dit zijn vragen die aan het einde van de thesis beantwoord kunnen worden.

1.4. Theoretisch kader

Voor het theoretisch kader wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van mediatheorie over framing. Met framing wordt in de context van dit onderzoek bedoeld hoe verslaggeving aan de hand van bekende, cultureel overeenstemmende termen complexe en abstracte ideeën verklaart, naar de terminologie van Kirk Hallahan.⁴² Dit betekent niet dat de betreffende journalist altijd bewust probeert te framen. Framing kan ook onbewust optreden door veronderstellingen over de sociale wereld die al aanwezig zijn bij de auteur en het publiek.⁴³

Zoals al aan het begin van dit onderzoek gesteld, zal in dit onderzoek gekeken worden of het negatieve frame van 'historische zuidelijke' vooroordelen over Spanje en Italië al aanwezig was voor de crisis en of deze na 2008 zijn toegenomen. Daarnaast kan met deze theorie getoetst worden of er een causaal verband ligt tussen de door de media beschreven politieke en economische situatie in de landen enerzijds en de mate van aanwezigheid van dit frame anderzijds. Het frame wat in dit onderzoek aan de orde komt is in deze inleiding al vastgesteld. Anders gesteld: voordat het onderzoek wordt gestart is het frame al geoperationaliseerd. Het betreffende mediaframe van dit onderzoek wordt gedefinieerd als: een negatief historisch frame die zowel van toepassing

⁴¹ M. de la Baume, 'Calls for Dijsselbloem to quit Eurogroup over 'stupid jokes'
<http://www.politico.eu/article/calls-for-dijsselbloem-to-quit-as-eurogroup-chief-over-stupid-jokes/>
Politico, 22 maart 2017, geraadpleegd op 24 april 2017.

⁴² K. Hallahan, 'Seven Models of Framing: Implications for Public Relations', *Journal of Public relations research*, Vol 11, No. 3 (1999), 205-242, 221.

⁴³ R. A. Hackett, 'Decline of a paradigm? Bias and objectivity in news media studies.' *Critical Studies in Media Communication*, Vol. 1, No.3 (1984), 229-259, 248.

is op Spanje als Italië. Deze wordt gebruikt om de economische en bestuurlijke situatie van deze twee landen te duiden en is te herkennen aan de volgende karakteristieken: corrupt, religieus fanatiek, irrationeel, emotioneel, lui, cliëntelisme, een economische periferie en het niet voldoen aan de 'West-Europese' maatstaf.

Om te stellen of er in de te onderzoeken artikelen daadwerkelijk sprake is van framing wordt gebruik gemaakt van vier kenmerken die door Cappella en Jamieson in 1997 zijn gedefinieerd.⁴⁴

1. *er moet sprake zijn van herkenbare conceptuele en linguïstieke karakteristieken*

Deze karakteristieken zijn in de laatste alinea beschreven.

2. *deze karakteristieken moeten algemeen terug te vinden zijn in de journalistieke bronnen*

Dit zal blijken door de analyse van de bronnen. Een uitkomst kan ook zijn dat deze karakteristieken niet terug te vinden zijn in een bepaalde tijdsperiode die in dit onderzoek is geanalyseerd. Dit zal betekenen dat in deze tijd het betreffende frame niet aanwezig was.

3. *het frame moet betrouwbaar te onderscheiden zijn van andere frames*

Wanneer de economische situatie in de landen worden geduid door aan de hand van niet culturele argumenten zoals de staat van bestuur, demografie, concurrentiepositie, private schulden of beleid valt dit buiten het frame. Wanneer de problemen worden geduid door middel van negatieve culturele kenmerken die gekoppeld worden aan een of beide landen valt dit binnen het frame.

4. *het frame moet een representatieve validiteit hebben en niet alleen een verbeelding zijn van de onderzoeker*

Deze representatieve validiteit zal blijken uit de primaire bronnen die voor dit onderzoek worden aangehaald. Deze bronnen bevestigen of ontkrachten het bestaan van het frame. In de eerder besproken secundaire literatuur komt het

⁴⁴ C. H. De Vreese, "News framing: Theory and typology." *Information Design Journal & Document Design* (2005) Vol. 13, No. 1, 51-63, 52-53.

frame van negatieve culturele stereotypen ook naar voren maar dan in een andere terminologie: als mental mapping, centrum-periferie denken, de verschuiving van de economische zwakte van Oost- naar Zuid-Europa, de zwarte legende en Mediterreanisme.

Het frame in dit onderzoek heeft betrekking op citaten, conclusies, analyses en krantenkoppen. Er wordt in dit onderzoek voornamelijk gebruik gemaakt van de databank LexisNexis voor het vergaren van de krantenartikelen. Bij deze databank ontbreken afbeeldingen die mogelijk bij de artikelen zijn geplaatst. Om deze reden valt framing aan de hand van beeld buiten dit onderzoek. Voor *The Economist* en het *NRC* is gebruik gemaakt van de eigen online archieven. De reden hiervoor is dat de artikelen niet of slechts gedeeltelijk (zoals voor het *NRC* geldt) in de databank van LexisNexis terug te vinden.

Media hebben niet alleen invloed op de beeldvorming in de maatschappij; visies uit de maatschappij worden ook weer naar voren gebracht via de media. Door beeldvorming in de media wordt de visie van individuen beïnvloed. Dit komt doordat de media interveniëren in sociale communicatie. De geschreven media (nieuwsbladen, kranten en ook websites) hebben hierbij de voornaamste rol van de productie van originele informatie, terwijl televisie meer is gericht op het verstrekken van deze informatie aan een massaal publiek.⁴⁵ Anderzijds heeft het publiek ook invloed op de beeldvorming in de media. Om het aanbod vanuit de media aan te laten sluiten op de vraag zal het discours gelimiteerd blijven tot een beperkt aantal politieke standpunten.⁴⁶ In het onderzoek moet dan ook rekening gehouden worden met de het feit dat de beeldvorming in de media over Spanje en Italië ook beïnvloed wordt door de visie van de samenleving op deze landen, maar dat deze niet als een en hetzelfde gezien mogen worden. Meer over de beeldvorming, maar dan gekoppeld aan de theorie van media framing leest u bij het theoretisch kader van dit onderzoek.

1.5. Onderzoeksmethodiek

De vergelijking van de beeldvorming tussen Spanje en Italië maakt de thesis tot een comparatief onderzoek. Dezelfde facetten worden in ieder land over een en dezelfde tijd vergeleken, namelijk het discours over Spanje en Italië in geselecteerde buitenlandse media in de periode van 2000 tot en met 2014. De uitkomsten van deze vergelijking kunnen zowel symmetrieën (eensoortige reacties op vergelijkbare gebeurtenissen) als

⁴⁵ J. Curran, *Media and Society* (Londen 2010), 4.

⁴⁶ *Ibidem*, 4-5.

asymmetrieën (een andere reactie op en vergelijkbare gebeurtenis, eensoortige reacties bij andersoortige gebeurtenissen of andersoortige reacties op andersoortige gebeurtenissen) opleveren.

In deze comparatieve analyse worden patronen met elkaar vergeleken.⁴⁷ Door te zoeken naar de overeenkomsten en verschillen in de manier hoe zes verschillende media de twee landen benaderen, kan getoetst worden of Spanje en/of Italië voor 2008 in de mental mapping bij West-Europa hoorden en of hierbij per nieuwsmedium verschillen zijn. Het toetst de these van Sala en Baumeister dat Spanje en Italië voor 2008 als onderdeel van West-Europa werden gezien.

De vergelijking is in een narratieve vorm opgesteld. Spanje en Italië zijn uiteraard geen onafhankelijke objecten. Het zijn landen in een geglobaliseerde wereld die in dezelfde geografische regio zitten, in dezelfde politieke en economische unie deelnemen en waartussen ook culturele en economische interactie plaatsvindt. Hierdoor beïnvloeden de twee casussen elkaar ook wederzijds. Daarnaast kan in de beeldvorming van de geselecteerde nieuwsbladen karakteristieken van subject A geprojecteerd worden op subject B. Vooral wanneer rekening wordt gehouden met mental mapping van de twee landen in een Zuid-Europese regio is dit reëel. Er is dan ook sprake van een onderzoek naar twee landen waarvan de geschiedenis met elkaar verbonden is, een *histoire croisée*.⁴⁸

Om te onderzoeken hoe de framing in de media over de economie en het bestuur in Spanje en Italië is veranderd door de financiële crisis van 2007 en 2008 moeten eerst de twee deelvragen beantwoord worden. De eerste deelvraag gaat in op het nieuwsframe en het discours over de twee landen van voor de kredietcrisis in de zes geselecteerde nieuwsbladen. Voor ieder nieuwsblad zal tussen 2000 en 2007 voor ieder jaar minimaal één opinieartikel met betrekking tot Spanje en Italië worden geanalyseerd. In de tweede deelvraag wordt geanalyseerd of na de crisis de beeldvorming over de twee landen is veranderd. Ontstaat er een verschuiving in de beeldvorming? Zo ja, wanneer? Hierbij wordt ook gekeken naar de overeenkomsten en verschillen in het nieuwsframe tussen Spanje en Italië. In deze deelvraag wordt het discours aan de hand van mediaframing over Spanje en Italië van na de kredietcrisis met elkaar vergeleken en geanalyseerd. Wederom gebeurt dit op dezelfde manier als voor de crisis: in de periode van 2008 tot en met 2014 zijn per jaar voor ieder land per nieuwsblad minimaal één opinieartikel geanalyseerd. Nadat deze deelvraag is beantwoord wordt beken wat de overeenkomsten en verschillen in het discours over Spanje en Italië zijn van voor en na de kredietcrisis. Is er überhaupt sprake van een veranderend mediaframe? Zo ja, is de kredietcrisis als

⁴⁷ M. Lange, *Comparative-Historical Methods* (Londen 2012), 53.

⁴⁸ J. Kocka, "Comparison and Beyond", *History and Theory* 42 (Februari 2003), 39-44, 42.

oorzaak aan te wijzen voor dit veranderende discours en geldt dit voor zowel Spanje als Italië?

Over de meeste jaren zijn per land per nieuwsblad gemiddeld twee artikelen gebruikt. In totaal zijn 374 artikelen geanalyseerd. Alleen in 2001 kon bij de *New York Times* geen artikel voor Spanje worden gevonden waarin een mening over de politiek of bestuur werd gegeven. De artikelen waarin beide landen aan bod kwamen mogen ook voor allebei de landen gebruikt worden. Bij dit onderzoek zijn alle artikelen over Spanje en Italië die tussen 2000 en 2014 zijn verschenen in de zes nieuwsbladen aan de hand van de krantenkoppen gelezen. Wanneer de kop van een artikel relevant leek voor het onderzoek te zijn is het artikel gelezen en moest deze voldoen aan de volgende definitie:

- In ieder van de onderzochte artikelen moet de visie van ofwel de journalist/columnist of van een betrouwbare bron naar voren komen over de staat van de economie of bestuur van Italië en Spanje.

Niet ieder van de artikelen zal in dit onderzoek specifiek benoemd worden. Het onderzoek is opgesteld als een narratief, de hoofdlijnen van de artikelen worden benoemd en sommige sprekende voorbeelden zullen geciteerd of geparafraseerd worden. Voor de leesbaarheid en de structuur van het onderzoek is het niet wenselijk om ieder voorbeeld specifiek te behandelen. Het gaat om de analyse van het discours wat gebruikt wordt. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen van nieuwsblad tot nieuwsblad en van land tot land?

In de volgende hoofdstukken zullen de artikelen over Spanje en Italië besproken en geanalyseerd worden om antwoord te geven op de vraag of het negatieve nieuwsframe van 'historische zuidelijke' vooroordelen over Spanje en Italië al aanwezig is in de jaren van 2000 tot en met 2007 en of deze tussen 2008 tot en met 2014, na het uitbreken van de kredietcrisis, zijn toegenomen.

2.2000 - 2007: Spanje en Italië voor de kredietcrisis

Op 24 juni 2004 publiceerde het gerenommeerde nieuwsblad *The Economist* een artikel over de zeer succesvolle economische en democratische ontwikkeling van Spanje: in dertig jaar tijd was de gemiddelde Spanjaard vijfenzeventig procent rijker geworden. Ook het bestuur heeft zich in die tijd ontwikkeld tot een zeer effectieve bureaucratie en op het internationale toneel, zowel binnen de EU als binnen de NAVO, was Spanje een belangrijke speler geworden. Er wordt opgemerkt dat het land internationaal meer aanzien had dan Italië, het land van premier Silvio Berlusconi. Dit ondanks dat dat land een veel langere democratische traditie had, welvarender was en met 59 miljoen inwoners in 2004 een bijna anderhalf keer zo grote bevolking had. "*Italy has been punching below its weight and Spain above it*".⁴⁹

Een jaar later wordt in hetzelfde blad het artikel *Italy, the real sick man of Europe* gepubliceerd. Een term die oorspronkelijk bedoeld was voor het desintegrerende Ottomaanse Rijk vanaf halverwege de negentiende eeuw. Het land zou te kampen hebben met structurele problemen die de economische groei deed afremmen. Sterker nog: vanaf het eerste kwartaal van 2005 was Italië in recessie. Het land zou nog grotere problemen hebben dan Duitsland en Frankrijk, de twee andere grote staten binnen de eurozone die in 2005 te maken hadden met een internationaal gezien erg geringe economische groei. De Italiaanse economie zou nog te veel steunen op ondernemingen gericht op specialistische goederen zoals kleding, textiel, meubilair en machines. Door de relatief dure euro zouden deze ondernemingen moeilijker kunnen concurreren met opkomende landen zoals China. Ook bestuurlijke en economische hervormingen om het land competitief te houden bleven volgens *The Economist* uit.⁵⁰

Deze twee artikelen zijn tekenend voor de internationale beeldvorming over de Spaanse en Italiaanse economie in de periode van 2000 tot en met 2007. De media zijn vrijwel unaniem positief over de economische situatie in Spanje terwijl de Italiaanse economie vrij negatief wordt afgeschilderd. Ondanks dat was Italië in 2001 de op zeven na grootste economie ter wereld, net na China. Spanje kwam op een elfde plaats met een bruto binnenlands product (BBP) van 608.86 miljard dollar, iets meer dan de helft

⁴⁹ *The Economist*, 'The second transition' (versie 24 juni 2004), <http://www.economist.com/node/2764840> (18 mei 2016).

⁵⁰ *The Economist*, 'The real sick man of Europe' (versie 19 mei 2005), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/3987219> (20 mei 2016).

van de 1.12 triljoen dollar bruto binnenlands product van Italië van dat jaar.⁵¹ Wel was in Spanje de jaren 2006 tot en met 2008 het BBP per hoofd van de bevolking hoger dan dat van Italië. Dit kwam door de sterke economische groei van Spanje en een recessie in Italië aan de vooravond van de kredietcrisis.⁵²

2.1. Italië als afwijking van de norm

Vanuit internationaal economisch perspectief werd de situatie in Italië tot en met 2004 vergeleken met die van Frankrijk en Duitsland. Deze landen zouden namelijk economisch gezien grote gelijkenissen vertonen: het zijn de drie grootste economieën in de eurozone, ieder gekenmerkt door een lage economische groei en een in de ogen van de media weinig succesvol economisch beleid.⁵³ In november 2004 wordt Duitsland in een artikel van *The Economist* eveneens de zieke man van Europa genoemd.⁵⁴ Een positie die in hetzelfde blad enkele maanden hiervoor aan Italië gegeven werd. In *Le Monde* en *Die Welt*, de Franse en Duitse nieuwsbladen die voor dit onderzoek zijn onderzocht, wordt deze generalisatie niet gemaakt. Mogelijk komt dit doordat de Franse en Duitse journalisten van deze kranten hun eigen land als unieke economische casussen zien. In *Die Welt* is in de eerste jaren van de eenentwintigste eeuw vrijwel geen interesse voor de Italiaanse economie. Wanneer er wel over Italië wordt bericht gaat dit over het algemeen over het tweede premierschap van Silvio Berlusconi. In 2001 gaat de meeste aandacht uit naar de vergelijking met Oostenrijk en of er vanuit de Europese Unie sancties opgelegd moeten worden. Deze vergelijking komt in de andere onderzochte bronnen veel minder sterk naar voren. In beide landen hebben rechtse partijen de macht gekregen. Vooral de coalitievorming tussen Berlusconi's centrumrechtse partij *Forza Italia* en het extreem rechtse *Lega Nord* werd als schokkend ervaren. In een opiniestuk van 15 mei 2001 wordt betoogd dat banden tussen de maffia en de regering een gevaar zijn en dat mediamagnaat Berlusconi de persvrijheid dreigt in te perken maar dat sancties averechts zouden werken.⁵⁵ Het enige artikel van dat jaar waarin iets van een mening over het economisch beleid naar voren komt gaat over de privatisering van musea. In dit artikel wordt niet geanalyseerd of de privatisering economisch succesvol gaat zijn, maar wordt alleen de angst geuit dat in het streven naar winstmaximalisatie 'de prachtige musea' te

⁵¹ Nation Master, 'GDP: Countries Compared' (versie 8 juni 2016), <http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Economy/GDP#2001> (8 juni 2016).

⁵² The World Bank, 'GDP per capita (current US\$)' (versie 3 juni 2016) <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries?page=1>

⁵³ A. Beattie, 'IMF review lays blame for eurozone economy woes fiscal policy', *Financial Times*, 17 September 2003, 15.

⁵⁴ *The Economist*, 'Germany on the mend', *The Economist*, (versie 17 November 2004) <http://www.economist.com/node/3352024> (16 mei 2016).

⁵⁵ P. Stuibler, "'Eine Aktion wie gegen Österreich hat kein Land verdient"; Italien nach der Wahl. *Die Welt*, 15 mei 2001, 2.

druk worden.⁵⁶ Ook in de volgende jaren legt *Die Welt* in haar economische berichtgeving over Italië de nadruk op wat de financiële situatie van het land voor effecten heeft op de Duitse toeristen en vakantiehuisbezitters.^{57, 58, 59}

Toch moet deze verslaggeving van *Die Welt* niet gezien worden als een generalisatie voor de verslaggeving van de Duitse media. Zo schrijft de correspondent in Italië van de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* op 15 mei 2004 over de problemen waarmee de stad Rome te maken heeft. In het artikel wordt gesuggereerd dat de problemen van Rome gekoppeld kunnen worden aan de problemen in heel Zuid Italië: Rome is '[een] melting pot voor heel Zuid Italië'.⁶⁰ Het meeste ondernemerschap zou zich afspelen in het noordoosten van het land. De stad heeft een verwaarloosde infrastructuur, een slecht functionerend bestuur en de economie is gebaseerd op cliëntisme en familiebanden.⁶¹ Met dit narratief projecteert de auteur de Romeinse problemen op heel Zuid-Italië. Opvallend is dat in dit stuk de vooroordelen over Zuid-Europeanen waar Martin Baumeister en Roberto Sala het in hun artikel 'A long road south' over hadden in naar voren komen.⁶² Maar waar deze auteurs het hebben over een Zuid-Europese generalisatie komt dat niet naar voren in dit artikel. De problemen worden alleen gekoppeld aan het zuiden van Italië en niet aan andere Zuid-Europese staten. Dit is interessant: in de onderzochte artikelen wordt tussen 2000 en 2008 zo goed als nooit⁶³ gesteld dat de Zuid-Europese staten, en dan uiteraard in het bijzonder Italië en Spanje, gezamenlijke historische problemen hebben die ertoe zouden leiden dat het gebied de economische periferie van de Europese Unie zou zijn. Alleen Frankrijk en Duitsland worden in de onderzochte bronnen gekoppeld aan Italië vanwege gelijksoortige problemen met economische groei en het niet voldoen aan de regels van de Europese Unie.⁶⁴ Er zijn bronnen waarin Italië wordt vergeleken met Spanje maar dit gebeurt op basis van verschil in plaats van op overeenkomsten. Toch werd er voor 2005 niet alleen

⁵⁶ David Greiner, 'Es ist nicht alles Kunst, was glänzt: Italiens Probleme mit der Privatisierung', *Die Welt*, 5 december 2001, 29.

⁵⁷ E. von Elterlein, 'Vielen Deutschen ist Italien zu teuer - Kurze Städtereisen immer beliebter', *Die Welt*, 11 juli 2003, 12.

⁵⁸ *Die Welt*, 'Das Florida Europas liegt in Italien;

Höchste Zeit für Schnäppchenjäger: Immobilienpreise in den Urlaubsorten explodieren - Steigerungen um zwölf Prozent', *Die Welt*, 6 mei 2003, 24.

⁵⁹ A. Englisch, 'Wo sind die Deutschen geblieben?; Italien hat in diesem Jahr ein Drittel der Urlauber aus Deutschland verloren - Teure Preise schrecken sie ab', *Die Welt*, 12 augustus 2004, 36.

⁶⁰ T. Piller, 'Der Traum vom "Dolce vita" wird in der Realität oft enttäuscht', *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15 mei 2004, 59.

⁶¹ Ibidem.

⁶² M. Baumeister, R. Sala 'A Long Road South', in: M. Baumeister en R. Sala (ed.), *Southern Europe? Italy, Spain, Portugal and Greece from the 1950's until the present day* (Frankfurt / New York 2015), 41-42.

⁶³ De enige uitzondering is het artikel van O. Von Graf Lambsdorff, 'Hilfloses Gewurstel; Im krisengeschüttelten Italien versagt der Staat', *Die Welt*, 22 januari 2007, 10.

⁶⁴ G. Parker, 'Brussels forecasts Italy will break deficit rules; Stability and growth pact if Rome Breaches 3% limit, all three of the Eurozone's biggest economies will have BR:', *Financial Times*, 8 april 2003, 13.

maar negatief geschreven over de Italiaanse economie. Zo was in 1999 de economische groei groter dan verwacht⁶⁵ en werd in 2003 nog door sommige analisten voorspeld dat de economie van Italië in de daaropvolgende jaren sterk zou groeien.⁶⁶

Met uitzondering van *The Economist* en de *Financial Times* wordt tot 2005 door de onderzochte nieuwsbladen voornamelijk de politiek van Italië beschreven en is er weinig oog voor de economische situatie van het land. Vooral het bestuur van Silvio Berlusconi wordt sterk belicht. Een maand voor de verkiezingen van 13 mei 2001 verscheen op de voorpagina van *Le Monde* een groot artikel van de Italiaanse schrijver Antonio Tabucchi. In het artikel trekt de schrijver fel van leer tegen de politiek en bestuur van zijn land. Het land zou de fascistische geschiedenis nog niet afgeschud hebben, de politieke elite is corrupt en wanneer Berlusconi verkozen zou worden zou het gevaar van totalitarisme bestaan.⁶⁷ In het artikel wordt benoemd dat Italië uniek is binnen de Europese Unie. De mogelijke verkiezing van Berlusconi tot minister president wordt door de auteur gezien als iets ongelofelijks binnen een westerse parlementaire democratie:

*"Trouvez-vous plausible que, dans une démocratie parlementaire occidentale, et non dans un pays sud-américain, un homme qui possède des journaux, des maisons d'édition et diverses télévisions puisse agir au nom de l'intérêt public et devenir premier ministre?"*⁶⁸

De verkiezing van Berlusconi in 2001 wordt unaniem door de onderzochte nieuwsbladen bekritiseerd. Zo schrijft *The Economist* dat het in ieder andere zelf respecterende democratie ondenkbaar is dat de aankomend minister president verdacht wordt van het witwassen van geld, betrokkenheid bij moord, connecties met de Maffia, belastingontduiking en het omkopen van politici, rechters en de belastingdienst.⁶⁹ In een column uit 2002 in de *New York Times* over het bestuur en de politieke koers van het land wordt een Italiaans bestuurder geciteerd: *"We've seen how Italians have mismanaged our country and we think anybody could do better."*⁷⁰ De negatieve beeldvorming over het bestuur en de staat van de democratie is in deze periode niet alleen een constructie van de buitenlandse journalistiek maar wordt ook zo door in ieder geval een deel van de Italianen zelf ervaren. Dit komt overeen met de conclusie van Silvana Patriarca in haar boek *Italian Vices* dat de Italianen nog steeds een negatief beeld zouden hebben over hun land. De economische positie van het land wordt nauwelijks beschreven in de onderzochte nieuwsbladen tussen 2000 en 2004. De nieuwsbladen hebben een sterke en negatieve mening over de Italiaanse politiek en

⁶⁵ J. Blitz, 'Italian growth exceeds expectations', *The Financial Times*, 21 juni 2000, 8.

⁶⁶ Financial Times, 'For growth, head south of eurozone', *Financial Times*, 19 juli 2003, 11.

⁶⁷ A. Tabucchi, 'Où va l'Italie, M. Ciampi?', *Le Monde*, 19 april 2001, 1.

⁶⁸ Ibidem

⁶⁹ The Economist, 'Fit to run Italy?', *The Economist*, 28 april 2001, 15.

⁷⁰ M. Henneberger, 'Italy Cooling On Europe, And 2 Aides Explain Why', *The New York Times*, 17 februari 2002, 13.

bestuur, onder andere vanwege het nieuwe premierschap van Berlusconi, maar houden zich weinig bezig met de Italiaanse economie. De Economist en Financial Times zijn hierop de uitzondering en gaan wel in op de economische staat van het land. De bladen zijn, wanneer de artikelen verschijnen, vrij negatief over de economische staat van het land maar er zijn eveneens artikelen gepubliceerd die hoopvol waren over economisch herstel in de daaropvolgende jaren.^{71, 72}

Tussen 2005 en 2007 kreeg Italië te maken met een recessie. In twee jaar tijd ging vijf procent van het BBP verloren. Een percentage dat vergelijkbaar is met dat van de grote Italiaanse Depressie aan het begin van de jaren dertig.⁷³ Vanaf dit moment werd de economie het land niet meer vergeleken met de Franse en Duitse economieën zoals voor deze tijd nog wel gebeurde. Zo wordt het land in het Franse *Le Monde* van 14 mei 2005, aan het begin van de recessie, al bestempeld als 'de achterblijver van Europa.'⁷⁴ Deze verandering in beeldvorming is niet alleen te verklaren door de Italiaanse recessie maar ook de betere prestaties van Duitsland en Frankrijk ten opzichte van de jaren ervoor.⁷⁵

De eerder beschreven nieuwsframes (corrupt, religieus fanatiek, irrationeel, emotioneel, lui, cliëntelisme, een economische periferie en het niet voldoen aan de 'West-Europese' maatstaf) komen wel meerdere malen naar voren maar gelden absoluut niet voor de meerderheid van de artikelen. De berichtgeving is overwegend negatief maar voornamelijk gebaseerd op feitelijke en inhoudelijke argumenten zoals economische cijfers, het gevaar dat de vrije pers in het land door (ex)premier en mediamagnaat Berlusconi onder druk komt te staan en het falen om bestuurlijke en economische hervormingen door te voeren. Er zijn wel verschillende uitzonderingen te benoemen. Zo wordt het slechte functioneren van het bestuur twee maal beschreven aan de hand van opera en theater, een verwijzing naar emotie. Italië zingt in de *New York Times* figuurlijk een 'aria van teleurstelling'⁷⁶ en het bestuur van de banken is een 'Italiaanse komedie.'⁷⁷ In het *NRC* wordt twee keer Italië genoemd als het voorbeeld van slecht beleid en bestuur, juist wanneer dit land het opmerkelijk genoeg juist beter doet

⁷¹ The Economist, 'Doing it their way: Different countries, different routes to funding', (versie 14 februari 2002) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/975652#print> (14 juni 2017).

⁷² Financial Times, 'For growth, head south of eurozone', *Financial Times*, 19 juli 2003, 11.

⁷³ G. Toniolo, 'An Overview of Italy's Economic Growth', in: G. Toniolo (ed.) *The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification* (New York 2013), 27.

⁷⁴ J. Bozonnet, 'A nouveau en récession, l'Italie est distancée par les autres pays de l'Union; zone euro', *Le Monde*, 14 mei 2005, 3.

⁷⁵ C. Dustmann, B. Fitzenberger, U. Schönberg, A. Spitz-Oener, 'From Sick Man of Europe to Economic Superstar: Germany's Resurgent Economy', in: *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 28, No. 1, (Winter 2014) 167–188, 167.

⁷⁶ I. Fisher, 'In a Funk, Italy Sings an Aria of Disappointment', *The New York Times*, 13 december 2007, sectie A, 1.

⁷⁷ The Economist, 'An Italian comedy; The fiasco in Italy does not undermine the principle of independent central banks', (versie 29 september 2005) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/4458537?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

dan Nederland. Zo wordt het Nederlandse begrotingsbeleid in 2000 beschreven als 'Italiaanse toestanden' en wordt hierbij gevoegd dat 'vrijwel de gehele EU, inclusief Italië, het beter doet dan Nederland.'⁷⁸ In een artikel over giften aan partijen en individuele kandidaten in Nederland wordt Remco Nehmelman, docent staats- en bestuursrecht aan de Vrije Universiteit in Amsterdam geciteerd: [...] "Zelfs in Italië is het beter geregeld."⁷⁹ Dit citaat wordt zelfs in de kop van het artikel gebruikt. Duidelijk is dat de Italiaanse bestuurscultuur in deze twee artikelen negatieve associaties oproept.

Het fascistische verleden is een terugkerend thema in de analyses van Italië bij *Le Monde*, waar het in vijf van de achttien geanalyseerde artikelen over Italië tussen 2000 en 2008 naar voren komt en *Die Welt* met vier van de zeventien artikelen. In *Le Monde* wordt eenmaal benoemd (door de Italiaanse auteur van het stuk) dat anno 2001 het fascisme nog aanwezig is, in de vorm van Berlusconi.⁸⁰ Verder wordt de fascistische geschiedenis van het land gebruikt om het naoorlogse Italië te duiden op het gebied van demografie en internationaal beleid zonder een direct oordeel over deze periode te geven. In *Die Welt* wordt driemaal het fascisme gekoppeld aan het moderne Italië, niet door de journalisten zelf maar door bronnen die zij citeren. Dit heeft betrekking op de samenwerking van Berlusconi met de rechtse Italiaanse partijen *Lega Nord* en *Alleanza Nazionale*. Bij *Lega Nord* wordt in 2001 de Belgische minister van buitenlandse zaken Louis Michel geciteerd die stelt dat deze partij "fascistische gedachten verspreid"⁸¹ en *Alleanza Nazionale* wordt door een woordvoerder van de Groene Oostenrijkse partij neofascistisch genoemd.⁸² Het enige nieuwsblad dat in de onderzochte artikelen zelf de stelling inneemt dat Berlusconi samenwerkt met fascisten is *The Economist* die in een artikel uit 2000 van mening is dat een deel van *Lega Nord* post-fascistisch is.⁸³ Dit artikel is ruim een jaar voor zijn verkiezingsoverwinning gepubliceerd. De overige drie nieuwsbladen maken in de artikelen die zijn onderzocht tussen 2000 en 2008 geen associatie tussen fascisme en de politieke situatie van toentertijd.

In maar zeven van de onderzochte artikelen uit de periode van 2000 tot en met 2007 wordt Italië geduid als onderdeel van een Europese regio. Wanneer dit gebeurt wordt Italië in zes van de zeven gevallen gezien als een West-Europees land dat

⁷⁸ M. Schinkel, 'Italiaanse toestanden bij begroting volgend jaar', *NRC Handelsblad*, (Versie 4 oktober 2000) <https://www.nrc.nl/nieuws/2000/10/04/italiaanse-toestanden-bij-begroting-volgend-jaar-7512823-a564605> (16 juni 2017).

⁷⁹ J. Dohmen, "'Zelfs in Italië is het beter geregeld'", *NRC Handelsblad*, (versie 24 december 2005) <https://www.nrc.nl/nieuws/2005/12/24/zelfs-in-italie-is-het-beter-geregeld-11060644-a407734> (16 juni 2017).

⁸⁰ A. Tabucci, 'Où va l'Italie, M. Ciampi?', *Le Monde*, 19 april 2001, 1.

⁸¹ R.M. Borngässer, 'Italien: Für Bossi ist Haider nur ein altmodischer Nationalist', *Die Welt*, 27 maart 2001, 6.

⁸² P. Stuibler, "'Eine Aktion wie gegen Österreich hat kein Land verdient"; Italien nach der Wahl', *Die Welt*, 15 mei 2001, 2.

⁸³ The Economist, 'Same Old Mess', (versie 3 februari 2000) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/278964?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

tegelijktijd zou afwijken van de andere staten. Deze afwijking wordt altijd als iets negatiefs gezien. In de *New York Times* is dit in 2005 omschreven als: *"normal" is shorthand for something specific: politics that work like the rest of Western Europe's, which is to say, where institutions count more than individuals, where accountability flows toward a nation's voters.*⁸⁴ Een voorbeeld van het afwijken van deze norm uit *Le Monde* over het tweede premierschap van Berlusconi is al eerder in dit hoofdstuk genoemd maar dit is niet de enige. Zo schrijft *The Economist* in 2003: *'In which other western democracy could a candidate festooned with business encumbrances and legal embarrassments be elected to the highest position in the land?'*⁸⁵ Er werd verder geschreven dat er geen West-Europees land was waar de overheid zo zou teleur zou stellen⁸⁶ en ook op economisch vlak is er een voorbeeld van Italië als een afwijking van de norm binnen West-Europa: de banken van Italië hadden in 2001 *'the worst credit quality and the poorest returns in Western Europe'*.⁸⁷ In een ander artikel van *Le Monde* wordt de overwinning van Berlusconi in 2001 en zijn eurosceptische agenda gezien als een 'anomalie'. Niet alleen binnen de Europese Unie maar eveneens binnen de politieke geschiedenis van Italië. Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog was het land voor pro-Europese samenwerking. In dat opzicht had Italië tot aan Berlusconi zijn verkiezing altijd wel de 'normale' weg bewandeld.⁸⁸ Het land wordt enerzijds gezien als westers maar paradoxaal genoeg is de verslaggeving vooral gefocust op het narratief van het afwijken van de westerse norm.

Zijn er dan geen artikelen voor dit onderzoek gevonden die Italië benoemen als een Zuid-Europees land? Jawel, maar dit is vrijwel altijd bedoeld in een geografische context en niet op het gebied van economie of beleid. Er is maar één uitzondering op deze regel gevonden en dat is in een opiniestuk uit *Die Welt* in 2007:

*"Italien scheint hier alle Vorurteile zu bestätigen, die Nordländer gegenüber dem südliche Nachbarn so haben: Kreative Buchführung, Schönrechnen des Haushaltsdefizits, strategisches Anheizen der Inflation, wirtschaftspolitisches Gewurschtel."*⁸⁹

⁸⁴ I. Fisher, A Normal Political Crisis in an Abnormal Country, *The New York Times*, 29 september 2005, 4.

⁸⁵ The Economist, 'Canzonissima culture', (versie 13 februari 2003) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/1576535?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

⁸⁶ T Von Schmid, 'Italien, du hast Besseres verdient; Ein Land fängt an, sich lächerlich zu machen', *Die Welt*, 26 januari 2008, 8.

⁸⁷ The Economist, 'Italy's charitable foundations, Odd sort of ownership', (versie 25 oktober 2001) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/835234?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (14 juni 2017).

⁸⁸ Le Monde, 'L'anomalie Berlusconi', *Le Monde*, 13 december 2001.

⁸⁹ O. Von Graf Lambsdorff, 'Hilfloses Gewurschtel; Im krisengeschüttelten Italien versagt der Staat', *Die Welt*, 22 januari 2007, 10.

Misschien bevestigde Italië wel alle noordelijke vooroordelen over het economisch beleid van Zuid-Europese landen maar het is uit de onderzochte bronnen niet terug te vinden dat deze vergelijking toentertijd veelvuldig werd gemaakt.

Gesteld kan worden dat de beeldvorming over Italië voor het uitbreken van de kredietcrisis niet werd geframed aan de hand van overkoepelende Zuid-Europese stereotypen. Het land werd vooral beschouwd als een anomalie binnen West Europa en de berichtgeving is overwegend sterk negatief over de staat van de economie en bestuur. En ondanks dat de flamboyante mediamagnaat Silvio Berlusconi in 2001 aan de macht kwam, de vele falende bestuurlijke hervormingen en de recessie van 2005 is deze generalisatie opmerkelijk te noemen. De noordelijke provinciën behoorden ook in deze periode tot de rijkste regio's van Europa maar dit komt, op een enkele uitzondering na,^{90,91} nauwelijks naar voren. De reden hiervoor lijkt te zijn dat in de verslaggeving vooral de nadruk ligt op de afwijkingen van de West-Europese norm voor de staat van de economie, bestuur en hoe politiek bedreven zou moeten worden.

2.2. *Het Spaanse succes*

Terwijl voor Italië de periode van 2000 tot en met 2007 een tijd van economische stagnatie was beleefde Spanje een grote economische groei en een niet eerder meegemaakte welvaart. Dit succesverhaal komt ook naar voren in de zes onderzochte bladen. Het is niet dat iedere nieuwsbron er even veel oog voor had, zo was er in het jaar 2001 in de databank van *The New York Times* geen enkel relevant artikel te vinden over de Spaanse economie en in *Die Welt* is er eveneens tussen 2000 en 2002 nauwelijks interesse. De politiek en bestuur van Spanje wordt over het algemeen met lof beschreven. Er is in deze periode in de onderzochte de buitenlandse media geen enkel uitgesproken negatief artikel gevonden over het beleid van de regeringen in deze periode. Eerst tot en met 2004 onder de conservatieve minister president José María Aznar en vervolgens onder zijn socialistische opvolger José Luis Rodríguez Zapatero.

Deze jaren waren niet alleen maar een belle époque uit de Spaanse geschiedenis. Er waren nog tientallen aanslagen van de ETA en in 2004 kwamen 192 mensen om bij een aanslag door moslimextremisten op het station van Madrid. Daarnaast waren er toen ook al grote bestuurlijke spanningen tussen Madrid en de regio's Catalonië en Baskenland.⁹² Op deze decentralisatie zit ook een grote focus in de berichtgeving. Er

⁹⁰ A. Lewis, 'At Home Abroad; A Civilized Society', *The New York Times*, 8 september 2001, 13.

⁹¹ A. Englisch, 'Südtalien holt gegenüber dem Norden auf', *Die Welt*, 28 februari 2001, 12.

⁹² The Economist, 'How to respond to perennial demands from separatists in Spain', (versie 21 april 2005) <http://www-economist.com.proxy.library.uu.nl/node/3888034?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (14 maart 2017).

wordt over het algemeen in de artikelen geen schuldige aangewezen voor deze problemen. Waar de incompetentie van politici en bestuurders bij de problemen in de artikelen over Italië veelvuldig zijn bekritiseerd is dit voor Spanje niet het geval. De problemen met de regio's zouden voortkomen uit de grondwet van 1978^{93, 94} en het nationalisme van deze gebieden.^{95, 96} De problemen worden wel geanalyseerd maar, los van het nationalisme van de lokale politici en bevolking uit de regio's, wordt er niet naar personen of instituties gewezen die deze problemen zouden veroorzaken of kunnen oplossen. In de onderzochte artikelen worden deze problemen niet aan negatieve eigenschappen van de volksaard of de economie van het land gekoppeld. Dit laatste is niet vreemd aangezien, zoals al eerder gesteld, de economie in deze tijd alleen maar groeide. Er waren wel degelijk grote politieke problemen in Spanje maar deze werden niet gekoppeld aan de zuidelijke stereotypen.

Omdat de economie van Spanje tussen 2000 en 2007 ieder jaar sterk groeide, vooral in vergelijking met de rest van de eurozone, was de berichtgeving overwegend positief. Toch waren de voorspellingen voor de economische toekomst van het land niet altijd zo rooskleurig. Zo werd in 2003 in het *NRC* gewaarschuwd dat veel van de laaggeschoolde Spaanse werkgelegenheid zich naar Oost-Europa zou verplaatsen⁹⁷ en in 2003 werd in *Die Welt* al gewaarschuwd voor de Spaanse vastgoedbubbel.⁹⁸ In 2005 werd in dezelfde krant zelfs voorspeld dat de grote vastgoedmarkt bij het instorten de gehele economie mee zou nemen,⁹⁹ zoals drie jaar later ook gebeurde. In *Le Monde* wordt een jaar later hetzelfde voorspeld¹⁰⁰ en ook *The Economist* benoemde de vastgoedbubbel kort in artikelen uit 2004¹⁰¹ en 2006.¹⁰² Vanaf 2007 wordt duidelijk dat de vastgoed- en bouwsector ook daadwerkelijk begon te stagneren. In *The Financial*

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ H. De Bresson, 'Castille-Leon: la lente conversion de la vieille Espagne a la decentralisation', *Le Monde*, 8 maart 2000, 9.

⁹⁵ The Economist, 'Dealing with difference; One size doesn't fit all in Spain', (versie 18 november 2005) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/5134085?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (14 maart 2017).

⁹⁶ C. Chambraud, 'Espagne, combien de nations ?; Depuis un an, Madrid a engagé une révision complète des relations entre l'Etat et les régions' *Le Monde*, 8 maart 2006.

⁹⁷ S. Adolf, 'Spanje moet zich voorbereiden op de toekomst', *NRC Handelsblad*, 11 juli 2003, eco. 3.

⁹⁸ R. Haimann, 'Platzt Spaniens Immobilienblase?; Zahlreiche Anleger auf der iberischen Halbinsel in ernsten Finanznö-ten', *Die Welt*, 5 december 2003, 23.

⁹⁹ P. Schelling, U. Müller, 'Warten auf den Absturz; Spaniens Wirtschaft ist zum großen Teil auf den überhitzten Immo-bienmarkt gebaut', *Die Welt*, 29 juni 2005, 12.

¹⁰⁰ C. Chambraud, 'L'Espagne de M. Zapatero tente de combler son retard technologique et sa faible productivité; Après des années de forte croissance dopée par la construction et la hausse du niveau de vie, l'économie espagnole se prépare à des lendemains difficiles', *Le Monde*, 8 mei 2006, 4.

¹⁰¹ The Economist, 'The Fit and the flabby', (versie 16 september 2004) <http://www.economist.com/node/3203364> (18 mei 2016).

¹⁰² The Economist, 'Corporate conquistadors; Why Spanish companies are expanding abroad', (versie 16 februari 2006) www.economist.com/node/5536091 (14 maart 2017).

*Times*¹⁰³, *The Economist*¹⁰⁴ en het *NRC*¹⁰⁵ wordt in dat jaar gewaarschuwd voor economische problemen op de korte termijn. De grote tekorten op de lopende rekening versterkte dit probleem. Het instorten van de huizenmarkt in 2007 en 2008 mag dan ook niet als een totale verrassing worden gezien maar hoe groot het probleem werkelijk was leek op dat moment nog niet duidelijk te zijn.

Er zijn in de onderzochte media wel negatieve culturele stereotypen over Spanje te vinden maar deze worden gebruikt om het verleden van het land en nog bestaande vooroordelen te beschrijven. Een zeer sprekend voorbeeld komt uit een boekrecensie in het *NRC* uit 2001. Hierbij moet gemeld worden dat het gerecenseerde boek (*Spanje achter de schermen*) geschreven is door Steven Adolf, op dat moment ook de vaste verslaggever van het *NRC* in Spanje:

*'Dat Spanje een land van feesten is, zal niet ieders eerste associatie zijn bij een natie die van oudsher berucht is om haar wrede gestrengheid. Inquisitie, bigot katholicisme, stierengevechten en militaire dictatuur hebben lang het Spaanse imago bepaald. De lichtzinnigheid van het strandtoerisme waarmee Spanje vanaf de jaren zestig werd vereenzelvigd, heeft die zwarte legende nooit kunnen verdringen. De gesloten norsheid die Spanjaarden in buitenlandse ogen tot de Talibaan van Zuid-Europa maakte, bestond zij aan zij met de sfeer van discofeesten en sensuele kelners waarvan vakantiegangsters al droomden, lang voordat het woord 'sekstoerisme' bestond.'*¹⁰⁶

De recensent impliceert dat de negatieve stereotypen anno 2001 nog steeds over Spanje zouden bestaan. De schrijver van het boek, en dus tevens correspondent Spanje bij het *NRC* toentertijd, ageert overigens tegen deze vooroordelen. Nog een ander voorbeeld: in een artikel van *The Economist* uit 2000 wordt het Spanje van de jaren zeventig beschreven als een land dat op politiek en economisch gebied was gebouwd op een gedateerde ideologie. Volgens het blad had vervolgens de 'geest' en de markt van het land zich geopend voor de wereld. Het artikel eindigt met: *'If Spanish society today looks much like any other in Western Europe, that is not just because fascism went away. It is because money arrived.'*¹⁰⁷ Het vrijemarktdenken als medicijn tegen achterlijkheid. Ook wordt Spanje in cultureel en economisch opzicht onder West-Europa

¹⁰³ M. Mulligan, 'The 10-year boom is winding down', *The Financial Times*, 24 oktober 2007, 3.

¹⁰⁴ *The Economist*, 'Plain sailing no longer', (versie 3 mei 2007), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/9118701?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (14 maart 2017).

¹⁰⁵ S. Adolf, 'Wachten op de zware klap uit Spanje De grote bouwconcerns zijn al uitgestapt; Ineenstorting oververhitte huizenmarkt zal voelbaar zijn in heel Europa; Spaanse luchtbel', *NRC Handelsblad*, 1 mei 2007, 14.

¹⁰⁶ G. Groot, 'Twee etmalen in 24 uur ; Moderniserend Spanje verdedigt zijn volks-feesten', *NRC Handelsblad*, 7 december 2001, 34.

¹⁰⁷ *The Economist*, 'Into the European market; An opened economy works wonders', (versie 23 november 2000) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/431401> (18 april 2017).

geschaard. Zes jaar later staat in de *Financial Times* een artikel waar ook wordt geageerd tegen de historische vooroordelen over Spanje; het is geen land meer van flamenco, fiestas en stierengevechten maar van een sterke economie, een stabiele democratie en een bloeiende cultuur.¹⁰⁸ De Flamenco, fiestas en stierengevechten van het 'oude Spanje' ziet de auteur niet als kenmerken van een bloeiende cultuur, het in 1997 geopende Guggenheim museum in Bilbao is dit volgens hem bijvoorbeeld wel. Wat deze drie artikelen gemeen hebben is dat ze allemaal stellen dat oude vooroordelen over Spanje niet meer accuraat zouden zijn.

De eerste keer in de periode van dit onderzoek dat een niet puur op economie en bestuur gebaseerd negatief nieuwsframe op het Spanje van toentertijd wordt geprojecteerd is in de onderzochte artikelen van *Die Welt* uit 2001. In deze periode verzette het land zich tegen de uitbreiding van de Europese Unie, iets waar Duitsland wel voor was. De reden hiervoor is dat een deel van de Europese hulp gelden zou verschuiven van de Zuid-Europese landen naar de nieuwe, minder welvarende lidstaten. De Duitse krant weet echter ook andere argumenten aan te dragen. De redenen voor het verzet zouden ook emotioneel, cultureel en historisch zijn. Achter Berlijn en Wenen zou voor Spanje terra incognita liggen en behalve de Blauwe Divisie die met Nazi-Duitsland op het oostfront vocht is er geen Spaanse invloed geweest aldus de auteur. Tijdens de dictatuur van Franco waren er geen diplomatieke contacten met het Oostblok en culturele verbondenheid is er vooral met de Zuid-Amerikaanse landen en Marokko.¹⁰⁹ Deze argumenten zijn mogelijk valide en kunnen niet gezien worden als een negatief Zuid-Europees nieuwsframe over Spanje. De kop van dit stuk is wel een duidelijk voorbeeld van het Zuid-Europese nieuwsframe, deze luidt: [...] *Warum die Südeuropäer von der EU-Erweiterung so wenig wissen wollen*. De inhoud gaat alleen in op de Spaanse casus en het is de maker van de krantenkop, niet de auteur van het stuk, die een Zuid-Europese generalisatie maakt. Uit niets blijkt de auteur van de geschiedenis van een Spaans wereldrijk in het Westen en de conquistadors¹¹⁰ wil koppelen aan de Griekse en Italiaanse besluitvorming over dit onderwerp. De dwarsliggende Zuid-Europese landen onder aanvoering van Spanje worden in datzelfde jaar in *Die Welt* ook denigrerend 'Club Med' genoemd.¹¹¹ Een term die geassocieerd wordt met het beeld van Zuid-Europa als een regio van voornamelijk vrijetijdsbesteding.¹¹² In dit artikel is de inhoud vrij genuanceerd maar wordt in de kop deze negatieve term nog eens benoemd: "*Club Med*" präsentiert

¹⁰⁸ J. Benbunan, 'The brand image needs to catch up with reality', *The Financial Times*, 24 oktober 2007, 7.

¹⁰⁹ N. Nowak, 'Für Spanien bleibt der Osten fremd; Warum die Südeuropäer von der EU-Erweiterung so wenig wissen wollen', *Die Welt*, 16 mei 2001, 9.

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ A. Middel, "'Club Med' präsentiert die Rechnung für EU-Erweiterung; Südländer wollen auf Brüsseler Geld nicht verzichten', *Die Welt*, 26 april 2001, 6.

¹¹² L. Capuchana et. al. 'The Role of Stereotyping in Public Policy Legitimation: The Case of the pigs Label.' *Comparative Sociology* 13.4 (2014): 482-502, 484.

die Rechnung für EU-Erweiterung; Südländer wollen auf Brüsseler Geld nicht verzichten’. Deze negatieve ‘Club Med’ typering is tot en met 2007 alleen aangetroffen bij *Die Welt*. In de periode van 2008 tot en met 2012 wordt deze term in totaal nog veertien keer gebruikt. Echter nooit op een zo denigrerende manier.¹¹³ Alleen de twee onderzochte artikelen van *Die Welt* uit 2001 laten een enigszins negatief Zuid-Europees nieuwsframe zien, andere media proberen in artikelen juist historische vooroordelen over Spanje te ontkrachten. Wanneer er toch een historisch frame wordt gebruikt om het moderne Spanje te beschrijven dan gebeurt dit in *The Economist*. Het moderne Spanje wordt gekoppeld aan de tijd dat het land het machtigste en grootste rijk ter wereld was, omstreeks de zestiende eeuw. Er wordt gesproken over economische galjoenen,¹¹⁴ ‘Corporate conquistadors’ en een veroveringsdrift van bedrijven vergelijkbaar met die van Hernán Cortés.¹¹⁵

Met de economische groei kwam voor Spanje ook meer internationaal aanzien. Bij het bezoek van George Bush in juni 2001 aan Europa wordt in het *NRC* gemeld dat Aznar ‘de enige conservatieve premier van enig gewicht in Europa’¹¹⁶ is, en dus niet de toen net verkozen Italiaanse Silvio Berlusconi. In *The Economist* is een andere interessante vergelijking tussen Italië en Spanje te vinden:

*‘Mr Berlusconi could hardly match Mr Aznar’s 14 meetings with Mr Bush in 2002-04. He was not even invited to join Mr Aznar, Mr Blair and Portugal’s José Manuel Durão Barroso at Mr Bush’s summit in the Azores before the Iraq war in March 2003. Yet if Italy has been punching below its weight and Spain above it, that is not because Mr Bush found Spain’s prime minister ideologically more congenial than Italy’s. It is because Spain is a serious country.’*¹¹⁷

In 2006 wordt in *The Economist* een ander artikel over Spanje en Italië gepubliceerd. De verschillen die worden genoemd zijn allemaal in het voordeel van Spanje: Een veel sterkere economische groei, flexibelere vakbonden, regeringen die wel stabiel zijn (hoewel Berlusconi tussen 2001 en 2005 de langstzittende naoorlogse regering leidde), een goedwerkend fiscaal beleid en een socialistische partij met een traditie van marktdenken.¹¹⁸ Er wordt in dit artikel een professor van de San Pablo CEU Universiteit

¹¹³ Zie bijvoorbeeld: *The Economist*, ‘Club Med’, (versie 21 februari 2008), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/10737734>, (23 mei 2017). Hierin wordt de term *Club Med* enkel gebruikt om een samenwerkingsverbond tussen Spanje, Italië en Frankrijk te duiden.

¹¹⁴ M. Mulligan, ‘The 10-year boom is winding down’.

¹¹⁵ *The Economist*, ‘Corporate conquistadors’.

¹¹⁶ S. Adolf, ‘Bush bezoekt en verbaast Spanjaarden’, *NRC Handelsblad*, 12 juni 2001, 1.

¹¹⁷ *The Economist*, ‘The second transition’.

¹¹⁸ *The Economist*, *Mediterranean rivals*, (versie 2 november 2006) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/8103771?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (16 mei 2016).

uit Madrid geciteerd: 'most of the 20th century, after defeat in the Spanish-American war of 1898 (known in Spain as "the disaster"), everybody's favourite topic was "the problem of Spain". Italy was the model of a modernising Mediterranean state. "Spain is different", as a tourist slogan of the 1960s used to put it.'¹¹⁹ Het is zeker dat Italië in 2006 niet meer werd gezien als het voorbeeld was van succesvolle modernisatie. Spanje was 'genormaliseerd' en Italië de anomalie.

Er is voor Spanje tussen 2000 en 2007 nauwelijks sprake van een negatief Zuid-Europees nieuwsframe. De economie van het land groeide in deze jaren sterk en dit bepaalde het beeld dat de onderzochte kranten over het land naar buiten brachten. Dit ondanks de perikelen tussen Madrid en de autonome regio's en de politieke problemen die daaruit voortvloeiden. Het narratief voor Spanje was dat van een succesvol gemoderniseerd land. Negatieve stereotypen gebaseerd op de zwarte legende en Zuid-Europese vooroordelen worden wel benoemd maar dit is slechts zodat deze in de betreffende artikelen ontkracht kunnen worden. Alleen wanneer in 2001 Spanje zich verzet tegen verdere uitbreiding van de EU maakt het Duitse *Die Welt* gebruik van een op de geschiedenis gebaseerd Zuid-Europees frame maar verder ontbreekt dit totaal. Dit komt omdat de Spaanse geschiedenis van het grootste deel van de twintigste eeuw zich niet goed leent om het Spanje van omstreeks 2005 te beschrijven. Een narratief van de achterlijke staat met weinig internationaal aanzien, een burgeroorlog en een conservatieve, gesloten dictatuur leent zich slecht om een open en ogenschijnlijk economisch vitaal Spanje van toendertijd te verklaren.

2.3. Italië en Spanje van 2000 tot en met 2007: stagnatie versus groei

Opmerkelijk is dat zowel Spanje als Italië, ondanks hun culturele en geografische ligging, in de onderzochte bronnen nauwelijks worden gekoppeld aan andere Zuid-Europese landen. Er is in vergelijking met Italië weinig interesse voor diepgravende economische en bestuurlijke analyses over Spanje in de onderzochte media. Zo was er in 2001 geen enkel artikel over de economie of bestuur van Spanje in de *New York Times* verschenen. Als er over het land geschreven wordt is dit vrijwel altijd positief. Het nieuwsframe van Zuid-Europese stereotypen is nauwelijks aanwezig. Voor Spanje, een land waarvan de economie tussen 2000 en 2008 sterk groeide, is vooral een narratief van vooruitgang te vinden in de artikelen. Soms werd dit gekoppeld aan de tijd van Spanje als wereldrijk in de zestiende eeuw, voornamelijk bij *The Economist*. Italië kampte in deze jaren echter met twee grote uitdagingen: ten eerste was er een zeer lage economische groei, zeker in

¹¹⁹ Ibidem.

vergelijking met andere Zuid-Europese landen. Ook op politiek en bestuurlijk gebied werd het land van buitenaf negatief beoordeeld. Dit kwam door de markante optredens van toenmalig premier Berlusconi en de relatief grote corruptie binnen het bestuur in vergelijking met andere rijke landen.¹²⁰ Zoals al eerder gesteld, ondanks dat Italië een welvarend land was en de regio's Lombardije, Zuid-Tirol, Emilia-Romagna en Lazio in deze periode zelfs tot de rijksten van de Europese Unie behoorden is de berichtgeving tussen 2000 en 2007 overwegend negatief. Dit komt doordat er in de media in deze periode een narratief van stagnatie over Italië is gekoppeld aan het idee van Italië als anomalie. In de berichtgeving in alle onderzochte nieuwsbladen komt naar voren dat het land niet kan voldoen aan een norm, die vaker niet dan wel specifiek benoemd, de West-Europese is. Pogingen om dichterbij deze norm komen, iets wat Spanje in deze jaren wel presteert, mislukken in de ogen van de journalisten. Maar is dit dan een puur door buitenlanders gecreëerd narratief? Nee, vele van de uit de bronnen gegeven voorbeelden over Italië zijn volgens de journalisten quotes van Italianen zelf; bestuurders, journalisten en schrijvers.¹²¹ Ook correspondeert dit met de bevindingen van Silvana Patriarca uit haar boek *Italian Vices*, over het negatieve zelfbeeld van Italianen.

Spanje en Italië met elkaar gemeen dat beide landen in de moderne tijd een geschiedenis hebben die vooral negatief wordt beoordeeld.¹²² Spanje verliest tussen omstreeks 1800 en 1899 vrijwel al haar koloniën en haar positie als wereldmacht. Vervolgens wordt na een wrede burgeroorlog in 1939 een conservatieve dictatuur gesticht. Ook de Italiaanse geschiedenis sinds de eenwording kan gemakkelijk gezien worden vanuit een negatief beeld: het boek *The Force of Destiny* van Christopher Duggan is een overzicht van de Italiaanse geschiedenis vanaf de aanloop naar de eenwording tot en met de jaren 90. Er zijn in dit boek weinig glorieuze momenten voor Italië aan te wijzen. Bij de eenwording was er in de nieuwe staat nauwelijks sprake van een overkoepelende identiteit en geschiedenis.¹²³ Ook in de decennia erna was er, voornamelijk door verscheidene teleurstellende militaire campagnes, weinig prestige voor het land op het wereldtoneel.¹²⁴ Het dramatische optreden van het leger in de Eerste Wereldoorlog en de daaruit volgende chaos in de maatschappij direct erna waren volgens Duggan belangrijke katalysatoren voor het opkomende fascisme.¹²⁵ Deze stroming werd

¹²⁰ G. Colombo, 'Culture and corruption in Italy', in: Transparency International, *Global Corruption Report 2007, Corruption in Judicial Systems*, (Cambridge 2007) 107-108.

¹²¹ Tabucci, 'Où va l'Italie', 1., Henneberger, 'Italy Cooling On Europe', 14., Le Monde, 'L'anomalie Berlusconi', Fisher, 'In a Funk', Sectie A, 1., Fisher, 'an Abnormal Country', 4.

¹²² Een belangrijke uitzondering op deze regel is het boek *Spain, Europe, And The 'Spanish Miracle', 1700-1900* van David Ringrose in dit boek betoogt de auteur dat er sprake is van een historische continuïteit in Spaanse economische welvaart, ook na het verlies van de meeste koloniën in Amerika.

¹²³ C. Duggan, *The Force of Destiny. A History of Italy since 1796* (Londen, 2008), 89, 131-132, 296-297.

¹²⁴ Ibidem, 200, 203-205, 318-319, 346-348, 414-415.

¹²⁵ Ibidem, 423-425, 429-430.

na afzetten van Mussolini en het verlies van de As-mogendheden ook gezien als een zwarte bladzijde uit de Italiaanse geschiedenis.¹²⁶

De enige periode dat Italië als geheel positief beoordeeld werd is tijdens het 'economische mirakel' tussen 1950 en 1973. In deze periode groeide de Italiaanse economie gemiddeld 4.95 procent per jaar, dat is 0.65 procent hoger dan het gemiddelde onder de West-Europese landen.¹²⁷ Tijdens deze periode van grote economische groei was het beeld over het land positief, Italië was een voorbeeld voor andere westerse landen.¹²⁸ Vanaf de jaren zeventig stagneerde de economie van het land als geheel en trad er een verdere economische divergentie op tussen het noorden en zuiden van het land. Italiaans econoom Marcello de Cecco stelt dat Italië vanaf deze tijd door buitenlandse economen, sociologen en bestuurskundigen werd gezien als een *sonderweg*,¹²⁹ verwijzend naar de volgens sommige historici abnormale pad dat Duitsland in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog afgelegd zou hebben. Dat Italië een anomalie zou zijn wordt in de onderzochte media gebruikt om de staat van het land te verklaren, zowel in politieke als economische zin. Het frame van Italië als een anomalie ten opzichte van de Westerse norm is veel sterker dan het nieuwsframe van generaliserende Zuid-Europese stereotypen, dat in de onderzochte artikelen nauwelijks werd gevonden. In vergelijking met de meeste andere landen in West-Europa vond er in Italië pas laat natievorming plaats. Vervolgens ontstond er een staat waar tot op de dag van vandaag nauwelijks positieve historische momenten zijn geweest die de een gezamenlijke geschiedenis creëerde voor de Italianen. Dit is volgens de historicus Donald Sassoon zelfs de voornaamste reden dat Italië gezien kan worden als een anomalie.¹³⁰ Als er één frame sterk en continu aanwezig is geweest in de moderne Italiaanse historie, zowel binnen het land als daarbuiten, dan is het wel het niet kunnen voldoen in politiek en bestuurlijk opzicht aan Westerse normen terwijl het tegelijkertijd wel als een westers land wordt gezien. Doordat daarnaast de economie van het land als geheel tussen 2000 en 2007 tekenen stagnatie vertoonde werd het frame van een anomalie op het land geprojecteerd.

Dat de onderzochte primaire bronnen over Spanje van tussen 2000 en 2007 wel een afwijking laten zien van de historische trend van negatieve beeldvorming over het land is gemakkelijk te verklaren door het economische succes in deze jaren. Ditzelfde was het geval voor Italië tijdens de jaren vijftig en zestig. Of voor Spanje, na de recessie

¹²⁶ Ibidem, 539, 541.

¹²⁷ N. Crafts, M. Magnani, 'The Golden Age and the Second Globalization in Italy', *The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification* (New York 2013), 70-107, 75-76.

¹²⁸ M. de Cecco, 'The Italian Economy Seen From Abroad', *The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification* (New York 2013), 134-154, 153.

¹²⁹ Ibidem, 152.

¹³⁰ D. Sassoon, 'The Italian anomaly?', *Comparative European Politics*, Vol. 11 No. 3 (2013), 280-295, 280, 286.

vanaf 2008, wel sprake is van een negatief nieuwsframe en of er sprake is van een Zuid-Europese generalisatie zal, net als voor Italië, in het volgende hoofdstuk onderzocht worden.

3.2008 - 2014: Italië en Spanje tijdens en na de kredietcrisis

Op zeven februari 2008 verscheen in de *Financial Times* een analyse over de economische en politieke ontwikkeling van Spanje sinds de democratische transitie in 1978. In de jaren zeventig zou Spanje nog synoniem staan voor achterlijkheid terwijl het land in 2008 samen met Ierland het grootste succesverhaal van de Europese Unie zou zijn. Het jaar ervoor was Spanje op BNP per capita Italië voorbijgestreefd en volgens toenmalig premier Zapatero zou het binnen vijf jaar mogelijk zijn om welvarender te worden dan Frankrijk en Duitsland.¹³¹ De auteur van het stuk ziet echter een groot gevaar voor het land: het mogelijk instorten van de bouwsector zoals dat jaar daarvoor ook in de Verenigde Staten is gebeurd. Toch zou het land er beter voorstaan dan het passieve Italië. Europeanen kopen liever kleding bij Zara dan bij Benetton, de nationale luchtvaartmaatschappij Iberia presteert beter dan Alitalia en Telefonica is een grootaandeelhouder in Telecom Italia en niet vise versa.¹³²

Dat de journalist nog behoorlijk positief was over de economische toekomst voor Spanje is niet vreemd. Eind 2007 melde Eurostat nog dat het land in een betere fiscale positie was dan bijvoorbeeld Frankrijk, Duitsland en Italië, de drie andere grootste lidstaten van de eurozone. De staatsschuld ten opzichte van het BNP was slechts 36.1 procent ten opzichte van de 63.9 procent voor Frankrijk, 64.9 procent voor Duitsland en de maar liefst 103 procent voor Italië. Deze andere landen zaten hiermee boven het limiet van zestig procent dat was afgesproken in het Europese Groei en Stabiliteitspact.¹³³ Toch zou Spanje in de hieropvolgende jaren zeer hard geraakt worden door een financiële crisis. Zo groeide het werkloosheidspercentage van 8 procent in 2007 naar 25 procent in 2012.¹³⁴

In Italië viel in 2008 na twee jaar het kabinet van Romano Prodi en na een verkiezingsoverwinning van zijn nieuwe partij *Popolo della libertà* werd Berlusconi weer premier. Met het oog op de vastgoedcrisis in de Verenigde Staten en de val van Lehman Brothers in september van dat jaar besloot de nieuwe Italiaanse regering, in tegenstelling tot eerdere centrumrechtse regeringen, tot een streng financieel beleid om de economie stabiel te houden.¹³⁵ Ondanks de enorme staatsschuld ten opzichte van het

¹³¹ L. Crawford, 'Spain's sprint slows as bricks and mortar form stumbling blocks', *Financial Times*, 7 februari 2008, 9.

¹³² Ibidem.

¹³³ de la Dehesa, *Spain and the Euro Area Sovereign Debt Crisis*, 1.

¹³⁴ M. Gruppe,, C. Lange, 'Spain and the European sovereign debt crisis', *European Journal of Political Economy* (2014) Vol. 34, 3-8, 4.

¹³⁵ R. Di Quirico, 'Italy and the Global Economic Crisis', *Bulletin of Italian Politics*, Vol. 2, No. 2, (2010) 3-19, 4-5.

BNP heeft Italië geen gebruik hoeven maken van Europese noodhulp, waar Spanje dit wel heeft moeten aanvragen. De reden hiervoor is dat het land 'slechts' een crisis over de betalingsbalans ondervond terwijl Spanje zowel te maken kreeg met een betalingsbalanscrisis (door de hoge te betalen rente op staatsleningen), een private schuldencrisis én een bankencrisis.¹³⁶ Dit kwam omdat de bankensector in Italië een veel kleiner aandeel van de economie vormde dan in Spanje. Zo was ook het werkloosheidspercentage in april 2014 12.5 procent in Italië veel lager dan de 24.9 procent voor Spanje op datzelfde moment.¹³⁷

In het vorige hoofdstuk is geconstateerd dat voor de aanvang van de crisis in de onderzochte media voor Italië sprake is van een frame als negatieve anomalie binnen West-Europa. Er was in de onderzochte nieuwsbladen niet aantoonbaar een frame van generaliserende Zuid-Europese stereotypen aanwezig. Voor Spanje was het frame van mediterrane stereotypen alleen aanwezig wanneer het verleden van het land werd beschreven en niet de staat van het land tussen 2000 en 2008. In dit hoofdstuk zal onderzocht worden of er tijdens de financiële crisis en de daaropvolgende eurocrisis een verandering is te vinden in de mediaframing over Spanje en Italië. Is er net als tussen 2000 en 2008 nauwelijks sprake van een overkoepelend mediaframe van Zuid-Europese stereotypen voor deze twee landen of neemt dit frame door de economische en politieke veranderingen binnen Europa toe? Anders dan in het vorige hoofdstuk zal maar relatief kort worden ingegaan op de landen individueel. Er is een extra paragraaf voor de twee landen gezamenlijk.

3.1. Italië: blijvend pessimisme

Autolesionismo, zelfverminking. Zo noemt *Le Monde* in 2009 het negatieve Italiaanse zelfbeeld. De slechtste van de klas, het minst geliefde van Europa zou het land volgens de bevolking zelf zijn.¹³⁸ Maar ook het beeld in de buitenlandse media zou zeer negatief zijn. Uit een analyse van het Italiaanse ministerie van buitenlandse zaken zou in de buitenlandse journalistiek een viertal redenen zijn voor negatieve beeldvorming: de maffia, de ineffectiviteit van het bestuur en de staat in het algemeen, xenofobie bij Noord-Italianen en de negatieve beeldvorming over de persoon Berlusconi. In het artikel wordt door de verslaggever nog een andere verklaring gegeven. De lokale Italiaanse media zou zelf constant verslag doen over corruptieschandalen, verwaarlozing en

¹³⁶ L. Quaglia, Lucia, S. Royo. "Banks and the political economy of the sovereign debt crisis in Italy and Spain." *Review of International Political Economy* Vol. 22 No.3 (2015), 485-507, 502-503.

¹³⁷ Eurostat, 'April 2015 Euro area unemployment rate at 11.1%' (juni 2015), 4.

¹³⁸ P. Ridet, 'Lettre d'Italie; Miroir, mon beau miroir...', *Le Monde*, 14 april 2009, 22.

criminaliteit. De buitenlandse verslaggevers lezen deze Italiaanse kranten en zo wordt dit negatieve beeld verspreid naar het buitenland.¹³⁹

In het *NRC* verschijnen in februari 2008 twee artikelen die ook zeer negatief zijn over de staat van het bestuur. De verslaggever voor Italië van de krant is aanwezig bij een boekpresentatie van Italiaans onderzoeksjournalist Marco Travaglio over corruptie en noteert: '*De grote opkomst verrast de aanwezigen. Zijn er dan toch nog antilichamen tegen de morele neergang in Italië? Legt niet iedereen zich neer bij het deprimerende nieuws over vuilnis in Napels, maffiosi in de gezondheidszorg, dodelijke ongelukken op de werkvloer en de zoveelste vrijspraak voor Berlusconi?*'¹⁴⁰

In een ander artikel, eveneens van dezelfde auteur, wordt ingegaan op het disfunctioneren van de Italiaanse overheid, vooral in vergelijking met de andere staten van de Europese Unie. Het land '*...loopt de kantjes eraf en scoort soms zelfs slechter dan kandidaat-lidstaten*'.¹⁴¹ De reden hiervoor zou liggen in het feit dat het openbaar bestuur doordrongen is met cliëntisme en vriendendiensten: '*Het is een systeem dat de afgelopen decennia moeizaam, inefficiënt en op een schandalige wijze heeft gefunctioneerd.*' Deze analyse komt echter niet alleen van de journalist zelf maar uit een door hem overgenomen commentaar uit de Italiaanse krant *La Stampa*.¹⁴² Deze felle kritiek op het Italiaans bestuur is zeer negatief maar niet onterecht. Er zijn een tal van voorbeelden van de disfunctioneren van het Italiaanse bestuur uit deze periode, met als misschien de Napolitaanse vuilnisproblemen als bekendste voorbeeld. Opvallend is wel dat voor het *NRC* van 2008 tot en met 2010 in de databank *LexisNexis* slechts één inhoudelijk artikel is te vinden over de staat van de Italiaanse economie. Wel zijn er voor dit onderzoek in deze jaren nog vier andere voorbeelden van kritische artikelen over de staat van het bestuur en de democratie bestudeerd.^{143,144,145,146}

De onderbelichting van de Italiaanse economie is in 2008 en 2009, hoewel verder nergens zo extreem als bij het *NRC*, ook bij *Le Monde* en *The New York Times* zichtbaar. Dit komt omdat de financiële crisis weliswaar al in 2007 op de woningmarkt van de Verenigde Staten ontstond, maar de negatieve effecten op de Italiaanse economie pas in 2009 merkbaar begonnen te worden. Daarnaast kwamen op bestuurlijk gebied in deze jaren nu eenmaal veel schandalen aan het licht. Dat gezegd hebbende, de drie andere

¹³⁹ Ibidem

¹⁴⁰ B. Mesters, 'Het virus dat corruptie heet', *NRC Handelsblad*, 12 februari 2008, 4.

¹⁴¹ B. Mesters, 'Italië zit zichzelf danig in de weg; Grondlegger van de Europese Unie loopt de kantjes eraf', *NRC Handelsblad*, 2 februari 2008, 4.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ B. Mesters, 'Strijdige belangen Berlusconi', *NRC Handelsblad*, 23 mei 2008, 5.

¹⁴⁴ P. de Bruijn, 'In Italië bestaat de waarheid niet meer; Onthullende film over dominantie van de commerciële televisie van Berlusconi', *NRC Handelsblad*, 25 november 2009, 8.

¹⁴⁵ *NRC Handelsblad*, 'Felle kritiek op Italië om aanpak illegalen', *NRC Handelsblad*, 8 mei 2009, 5.

¹⁴⁶ Roberto Saviano, 'Italianen durven niet te vechten tegen de maffia. De Afrikaanse immigranten wel. Daarom moeten zij blijven', *NRC Handelsblad*, 30 januari 2010, Opinie en Debat 3.

nieuwsbladen besteedden ook in deze twee jaar uitvoerig aandacht aan de Italiaanse economie. Over het algemeen wordt deze op basis van feiten geduid.

Er zijn ook uitzonderingen op de objectieve economische verslaggeving, zo wordt in een artikel uit *Die Welt* in 2009 aan de hand van culturele stereotypen de Duitse stemming over de mogelijke overname van Opel door Fiat geduid: '*Das stolze deutsche Traditionsunternehmen in den Händen der Italiener: Da kommen Bilder hoch von Spaghetti und Chianti, dem Müll von Neapel und der Mafia, einer faulen Verwaltung und ineffizienten Staats-konzernen.*'¹⁴⁷ Verder merkt de auteur in het opiniestuk op dat Fiat recent zowaar goede auto's heeft geproduceerd: '*Italiener überraschen uns Deutsche gern.*'¹⁴⁸ Ondanks deze laatdunkende houding over Fiat als Italiaans bedrijf staat de auteur open voor een mogelijke overname want, zo stelt hij, het bedrijf is economisch wel succesvol.¹⁴⁹ Het is een kort en opmerkelijk artikel waarbij irrationele, culturele argumenten niet worden weerlegd maar zijn afgewogen tegenover de goede economische prestaties van Fiat. Problemen met corruptie en incompetentie op politiek en bestuurlijk gebied worden gekoppeld aan het Italiaanse bedrijfsleven.

Het beeld van Italië als een land dat maar niet kan voldoen aan de norm blijft tussen 2008 en 2014 in stand. Wel lijkt de verslaggeving pessimistischer over de toekomst van het land. Zo concludeert Bast Mesters, de correspondent van het NRC in Italië in 2012: '*In de tien jaar van mijn correspondentenschap was 'crisis' altijd een van de meest gebruikte woorden. Tijdens het tijdperk-Berlusconi sloot Italië de rijen als het om economische groei ging. Familie, zwart spaargeld en gesjoemel leken meestal de grootste pijn te verzachten. Maar sinds anderhalf jaar heeft de angst voor de toekomst het wantrouwige Italië volledig in zijn greep.*'¹⁵⁰ Ook de andere nieuwsbladen schetsen een beeld van een land met grote problemen: *Le Monde* spreekt in 2010 van een culturele catastrofe door de bezuinigingen van de overheid.¹⁵¹ In 2011 wordt in de *New York Times* John Foot geciteerd. Deze professor is gespecialiseerd in de Italiaanse geschiedenis en ziet een steeds grotere afwijzing van de natiestaat door Italianen zelf.¹⁵² In een artikel van de *Financial Times* uit 2013 wordt gesproken over '*Italy's great stagnation.*'¹⁵³ Het land zou economisch en politiek verlamd zijn. Een bewoner uit het door aardbevingen getroffen L'Aquila wordt geciteerd: '*We are in the hands of incompetent, arrogant and conceited politicians who count for nothing.*'¹⁵⁴ Wanneer er een portret over de

¹⁴⁷ F. Eder, 'Fiat hat eine Chance verdient; Können Italiener die Marke Opel retten?', *Die Welt*, 24 april 2009, Forum, 6.

¹⁴⁸ Ibidem

¹⁴⁹ Ibidem

¹⁵⁰ B. Mesters, Struisvogel Italië, *NRC Handelsblad*, 25 augustus 2012, Z&Z 2.

¹⁵¹ P. Ridet, Un édifice effondré à Pompéi, symbole d'un pays en état de catastrophe culturelle, *Le Monde*, 13 november 2010, 24.

¹⁵² R. Donadio, 'An Aria for Italy's Unity Also Sounds Like an Elegy', *New York Times*, 17 maart 2011, 8.

¹⁵³ G. Dinmore, Lost in stagnation, *Financial Times*, 19 april 2013, 9.

¹⁵⁴ Ibidem.

economische en politieke staat van het land wordt gemaakt is deze in de onderzochte nieuwsbladen altijd zeer pessimistisch van aard, een beeld dat vrijwel altijd door de Italiaanse bronnen wordt onderschreven.

Op het eerste gezicht lijkt de beeldvorming in de verslaggeving over Italië tussen 2000 en 2014 zeer constant: vrijwel altijd pessimistisch en dan vooral over politiek en bestuur. Er is echter wel een belangrijke verandering: het land wordt vanaf 2009 steeds meer beschreven als een land dat grote gelijkenis vertoont met de andere zuidelijke staten van de eurozone. Dit gebeurt nauwelijks in artikelen die enkel gaan over Italië zelf, wel komt dit voor in artikelen die gaan over de staten binnen de eurozone met grote problemen. Hierbij komt ook het mediaframe van negatieve Zuid-Europese stereotypen naar voren. Vanaf paragraaf 3.3 wordt hier verder op ingegaan.

3.2. Spanje: de terugkeer van de zwarte legende?

Op acht november 2008 verschijnt in *Die Welt* een artikel waarin een opsomming wordt gegeven van de effecten van de snelle val van de Spaanse economie. In oktober van dat jaar waren er in een maand tijd 200.000 werklozen bijgekomen. In een jaar tijd was het werkloosheidspercentage toegenomen van 8.3 naar 11.9 procent. Daarmee had het land in korte tijd het hoogste werkloosheidspercentage van de Europese Unie gekregen.¹⁵⁵ De sterke economische groei van de twintig jaar ervoor werd opgevolgd door een diepe recessie.

Bij analyses over de oorzaken voor de diepe recessie in Spanje is geen sprake van een generalisatie met de andere Zuid-Europese landen. Dit is niet vreemd, aangezien de oorzaken voor de problemen (een vastgoedbubbel, grote private schulden bij bedrijven) anders waren dan die van andere Zuid-Europese lidstaten. Alle onderzochte nieuwsbladen hadden de economische expertise in huis om de achterliggende mechanismen van de diepe recessie in Spanje te duiden. *The Economist* koppelt bijvoorbeeld in augustus 2008 het land bijvoorbeeld aan Frankrijk en Ierland als het gaat om de vastgoedbubbel en qua bankensector aan Groot-Brittannië.¹⁵⁶ Het artikel laat de andere Zuid-Europese landen buiten beschouwing.

Vanaf 2009 verschijnen er artikelen waarin een economische divergentie met andere landen binnen de eurozone worden beschreven. Zo is de kop van een artikel uit

¹⁵⁵ U. Müller, Spaniens neue Armut; Immobilienkrise, Arbeitslosigkeit, Rezession: Das Land im Süden verliert den Anschluss an Europas Spitze, *Die Welt*, 8 november 2008, 10.

¹⁵⁶ The Economist, 'That shrinking feeling', (versie 14 augustus 2008) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/11921252> (22 augustus 2017).

Die Welt: 'Spanien koppelt sich von Europa ab';¹⁵⁷ In de onderzochte media wordt vrijwel geen gebruik gemaakt van een 'morality tale' om de bevolking en cultuur van het land de schuld te geven voor de economische problemen. Wel wordt geanalyseerd dat dit beeld van negatieve culturele stereotypen over Spanje wel degelijk in de Noord-Europese eurolanden bestaat. Dit komt heel scherp naar voren in een artikel van het *NRC* uit 2010: 'Spanje en Portugal voelen zich niet alleen het slachtoffer van speculanten tegen de euro. Ze hebben de indruk dat investeerders, burgers, politici en media in Noord-Europa in deze crisis denken en handelen vanuit vooroordelen.' [...] Vanuit een misplaatst superioriteitsgevoel zouden noorderlingen zichzelf zien als spaarzame, nijvere mieren. De zuiderlingen menen dat ze in de noordelijke denkwereld figureren als luie en potverterende krekels aan wie nooit geld had moeten worden uitgeleend.¹⁵⁸

En ook wordt in het artikel teruggegrepen op de zwarte legende: 'In Spanje wordt de negatieve berichtgeving in een lange traditie van Noord-Europese laster geplaatst. Nadat protestants Europa in oorlog raakte met het katholieke Spaanse wereldrijk, begon het de 'zwarte legende' te verspreiden. In deze oorlogspropaganda waren Spanjaarden niet alleen bloeddorstige geloofsfanatici, maar ook allemaal lui en dom. Deze Leyenda Negra zou tot op de dag van vandaag doorwerken.'¹⁵⁹ Maar het zijn niet alleen de Noord-Europese landen waar het beeld van een lui en decadent Spanje zou bestaan. In 2012 stelt een specialist van het Spaanse *Real Instituto Elcano* (gespecialiseerd in geopolitiek) in *Le Monde* vast dat voor de Latijns-Amerikaanse wereld Spanje geen gidsland meer is: 'la crise de 2008 a donné des munitions à ceux qui bombent le torse face à une Espagne décadente'.¹⁶⁰

Die Welt is het enige nieuwsblad waarin een artikel is gevonden dat de zwarte legende gebruikt om de problemen van Spanje tijdens de eurocrisis te verklaren. De auteur benoemt het begrip niet letterlijk maar beschrijft het wel als een historisch feit. Annette Prossinger, opiniemaker bij de krant, ziet een historische continuïteit voor Spanje van een falende modernisering vanaf de zestiende eeuw: 'Immer wieder schlug es Sonderwege ein, kehrte der Moderne und Europa den Rücken - zu seinem Schaden. [...] Spanien verweigerte sich der Neuzeit und machte sich daran, alle Aufbrüche in Wirtschaft, Wissenschaft, Religion und Ständegesellschaft zu bekämpfen.'¹⁶¹ Door deze 'achterlijkheid' definieert de auteur het land zelfs als on-Europees: 'Spanien koppelte sich

¹⁵⁷ U. Müller, 'Spanien koppelt sich von Europa ab; Keine Spur von Konjunkturerholung - Die Schulden werden mehr - Die Steuern steigen - Der Konsum bricht ein', *Die Welt*, 17 september 2009, 10.

¹⁵⁸ M. de Waal, 'Oude onzekerheid terug: wil Europa ons wel echt?; Vooral de harde opstelling van Duitsland en Nederland wekt irritatie op het Iberisch schiereiland', *NRC Handelsblad*, 17 december 2010, 7.

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ S. Morel, 'Espagne et Amérique latine échangent leurs rôles', *Le Monde*, 12 november 2012, 3.

¹⁶¹ A. Prossinger, 'Spanische Krankheit; Der Weg Spaniens nach Europa war lang und mühsam. Deshalb wäre es fatal, wenn ausgerechnet dieser Spätentwickler, der so viel von Brüssel profitiert hat, den Euro zum Scheitern brächte', *Die Welt*, 17 december 2010, 2.

von Europa ab. Und aus der Weltmacht wurde ein rückständiges Agrarland.¹⁶² De beeldspraak van het 'loskoppelen' van Europa werd in *Die Welt* een jaar eerder ook al gebruikt.¹⁶³ Volgens het essay zou Spanje een lui en decadent land zijn, profiterend van de Europese Unie. Juist deze decadentie zou nu tot de economische 'val' hebben geleid: *'Das Land hat über seine Verhältnisse gelebt. Gibt also Spanien nicht genau wieder das Bild ab, das es in der Vergangenheit so oft geboten hat?'*¹⁶⁴ De zwarte legende wordt in dit artikel gebruikt voor een historische en culturele verklaring voor de problemen. Dit narratief is zeer normatief: de schuld voor de crisis wordt gekoppeld aan de Spaanse cultuur en volksaard. Ook wordt Spanje, net als al tussen 2000 en 2008 voor Italië gold, gezien als een anomalie binnen Europa. Het artikel is dan wel een uitzondering binnen de gevonden bronnen voor dit onderzoek maar laat zien dat zowel de zwarte legende als het daar uit voortkomende frame van negatieve Zuid-Europese stereotypen daadwerkelijk aanwezig is. Nogmaals, dit artikel is een uitzondering voor Spanje in de periode van 2008 tot en met 2014 maar *Die Welt* had in 2001 het land getypeerd als leider van 'Club Med' toen het eveneens binnen de Europese Unie tegenover de Duitse belangen kwam te staan.¹⁶⁵

In *The New York Times* zijn twee artikelen gevonden die ingaan op de pogingen van de toenmalig Republikeinse presidentskandidaat Mitt Romney om Spanje samen met de overige Zuid-Europese lidstaten te framen als voorbeelden van socialistische landen die in de problemen zijn gekomen door hun verzorgingsstaten en te grote overheidsuitgaven. Deze visie wordt in de artikelen met feiten weerlegd: *'Mr. Romney's view of the country is alarmingly confused. Spain's economic plight wasn't a result of excessive government spending. In 2007, its ratio of debt to gross domestic product was among the lowest of the countries that make up the euro zone. Between 1999 and 2007, the Spanish government was an exemplar in the European Union for keeping its annual borrowing to 3 percent of economic output, as required by the Stability and Growth Pact that European Union members ratified in 1997.'*¹⁶⁶ Ook het generaliserende beeld van Romney over alle door de crisis getroffen Zuid-Europese staten wordt onderuit gehaald in een ander artikel: *'But the nations now in crisis don't have bigger welfare states than the nations doing well -- if anything, the correlation runs the other way. Sweden, with its famously high benefits, is a star performer, one of the few countries whose G.D.P. is now higher than it was before the crisis. Meanwhile, before the crisis, "social expenditure" --*

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ Müller, 'Spanien koppelt sich von Europa ab'.

¹⁶⁴ Prosinger, 'Spanische Krankheit'.

¹⁶⁵ Middel, '"Club Med" präsentiert'.

¹⁶⁶ J. Blitzer, 'Spain as our Punching Bag', *The New York Times*, 4 november 2012, 3.

*spending on welfare-state programs -- was lower, as a percentage of national income, in all of the nations now in trouble than in Germany, let alone Sweden.*¹⁶⁷

De *New York Times* ontkracht in deze artikelen het generaliserende op stereotypen gebaseerde Zuid-Europese frame voor Spanje. Ook de andere nieuwsbladen, met een enkele uitzondering bij *Die Welt*, beschrijven de oorzaken en effecten van de kredietcrisis vanuit economisch onderbouwde analyses, niet met een negatief Zuid-Europees cultureel nieuwsframe. Toch, en dit zal in de volgende paragrafen beschreven worden, zijn er termen die in de onderzochte nieuwsbladen terugkomen met een negatieve lading die zowel voor Spanje als Italië gelden.

Er moet nog een laatste opmerking geplaatst worden: Anders dan bij Italië wordt er in de internationale media nauwelijks over het zelfbeeld van de Spanjaarden geschreven. Dit is ondanks het Catalaanse separatisme, het hoge werkloosheidspercentage en de grote Gürtel-corruptiezaak die in deze jaren speelde.¹⁶⁸ Tegelijkertijd is er een perceptieonderzoek van Pew Research Center, een Amerikaans onderzoeksbureau, uit 2012 bekend waarin de Spanjaarden zichzelf, samen met Italië, als het meest corrupte land van de Europese Unie beoordeelden.¹⁶⁹ Het Spaanse zelfbeeld is echter geen discours dat in de internationale media wordt besproken, zoals dat wel bij Italië wordt gedaan.

3.3. De Zuid-Europese periferie

In de twee eerste twee paragrafen van dit hoofdstuk zijn Spanje en Italië ieder individueel beschreven. Vanaf 2008 komen in de onderzochte media een aantal generaliserende termen op die gelden voor zowel Spanje als Italië. Zo er een sprake van een verandering in het discours over de periferie van Europa en de Europese Unie. Periferie is een term die vooral door *The Economist* en de *Financial Times* wordt gebruikt om, tot 2008 sporadisch, de landen aan de rand van de Europese Unie te duiden. Voor de *Financial Times* geldt bijvoorbeeld dat deze term tussen 2000 tot en met 2007 in totaal 46 keer is gebruikt om de randgebieden van Europa, de Europese Unie of de Eurozone te beschrijven. In 2007 is periferie bijvoorbeeld vijf maal in artikelen gebruikt voor deze beschrijving en slechts een keer in 2006. Tussen 2008 en 2014 is deze term maar liefst 783 maal gebruikt.¹⁷⁰ Tussen 2000 en 2007 werd periferie vooral geografisch

¹⁶⁷ P. Krugman, *Legends Of The Fail*, *The New York Times*, 11 november 2011, 35.

¹⁶⁸ J. Bozonnet, 'La droite espagnole est déstabilisée par une affaire de corruption', *Le Monde*, 11 oktober 2009, 9.

¹⁶⁹ Pew Research Center, 'European Unity on the Rocks: Greeks and Germans at Polar Opposites', (Washington mei 2012), 2.

¹⁷⁰ Deze kwantitatieve analyse is tot stand gekomen door in de databank LexisNexis voor de *Financial Times* op Periphery te zoeken voor de regio Europa onder economisch nieuws. Aangezien de meeste van deze artikelen niet zijn gelezen. Het kan zijn dat in sommige van de artikelen de

gedefinieerd. De nieuwe lidstaten in Oost-Europa konden hier onder vallen maar ook het Verenigd Koninkrijk in het westen.^{171,172} Vanaf 2008 worden Spanje en Italië gezamenlijk met de andere Zuid-Europese landen gekoppeld aan de periferie. Het eerste artikel dat gevonden is voor dit onderzoek waarin dit nadrukkelijk gebeurt is gepubliceerd op 11 april 2008 in de *Financial Times*:

"But all is not well on the periphery. The latest purchasing managers' survey from Spain hit a record low, suggesting it is in for a "hard landing" after its construction binge. Similar surveys in Italy suggest the economy is already contracting."¹⁷³

Zoals al eerder gezegd, periferie werd eerder gedefinieerd als alle randgebieden van de Europese Unie. Dit artikel suggereert als eerste dat deze term specifiek voor de Zuid-Europese landen is.¹⁷⁴ In plaats van puur geografisch wordt ook een economisch oordeel in deze term meegenomen. In de daaropvolgende jaren komt de term periferie veelvuldig voor bij *The Economist*, *The Financial Times*, *The New York Times* en het *NRC*. In acht van de 32 onderzochte artikelen over Spanje en Italië in de periode van 2008 tot en met 2014 bij *The Economist*, drie van de 38 artikelen bij *The Financial Times*, één van de 24 artikelen van de *New York Times* en in twee van de dertig artikelen van het *NRC*. In al deze artikelen staat de periferie gelijk aan de economisch slecht presterende landen in Zuid-Europa. In een artikel van *The Financial Times* uit 2013 wordt zelfs Frankrijk tot de periferie gerekend.¹⁷⁵ Dit terwijl het land geografisch gezien eerder centraal-westelijk in de Europese Unie geïdentificeerd is.

In *Die Welt* staat de periferie van de Europese Unie in deze periode echter niet altijd synoniem met Zuid-Europa, er kan in geografisch opzicht de rand van de Unie mee bedoeld worden.¹⁷⁶ Ook in *Le Monde* is een voorbeeld gevonden van de periferie als containerbegrip voor de Zuid-Europese landen.^{177,178} Voor dit onderzoek is tevens een artikel bestudeerd waarin een Frans econoom ontkent dat Italië tot een periferie zou horen, mede omdat ook Frankrijk in 2012 grote begrotingstekorten heeft.¹⁷⁹ Het

periferie anders wordt gedefinieerd dan in dit onderzoek. Bijvoorbeeld als periferie binnen een staat of van een stad.

¹⁷¹ L. Flemming, 'Denigrating eurozone at this time is unhelpful', *Financial Times*, 7 juni 2005, 14.

¹⁷² J. Hughes, 'Smaller EU candidates take FDI baton from "big three"', *Financial Times*, 14 augustus 2003, Markets 46.

¹⁷³ J. Authers, The Short View, *Financial Times*, 11 april 2008, 13.

¹⁷⁴ Ierland werd eveneens hard getroffen door de eurocrisis.

¹⁷⁵ M. Feldstein, 'An end to austerity will not boost Europe', *The Financial Times*, 9 juli 2013, 6.

¹⁷⁶ G. Held, Griekenlands Krise zeigt die Schwäche europäischer Mittelmeerpolitik; Neue Perspektiven für den Süden, *Die Welt*, 16 december 2009, 6.

¹⁷⁷ M. de Vergès, 'Portugal, Irlande, Grèce... : ne les appelez plus jamais " PIGS "', *Le Monde*, 22 april 2011, 12.

¹⁷⁸ Hierbij moet opgemerkt worden dat bestudering van periferie, périphérie in het Frans, in kwantitatief onderzoek moeilijker is omdat het in de artikelen vaak staat voor buitenwijken in de plaats van voor een groter geografisch gebied. Het is voor dit onderzoek niet gelukt om betrouwbare kwantitatieve resultaten uit LexisNexis te halen over hoe vaak Zuid-Europa als periferie wordt aangemerkt.

¹⁷⁹ C. Gatinois, L'Italie, un malade de la zone euro pas si éloigné de la France, *Le Monde*, 18 februari 2012, 15.

centrum-periferie denken lijkt vooral een manier van de Angelsaksische media, overgenomen door het *NRC*, om de zuidelijke staten van de Unie te duiden.

Maar is er met de duiding van Italië als een land in de periferie in de plaats van als een als West-Europees land ook sprake van een negatief nieuwsframe gebaseerd op Zuid-Europese culturele stereotypen? Het is vooral een containerbegrip om de landen in het zuiden van de Europese Unie (en soms het eveneens in grote problemen geraakte Ierland) te benoemen die tussen 2008 en 2014 grote economische problemen hadden. Maar periferie heeft wel degelijk negatieve associatie: centrum staat in deze context voor economisch succes binnen de Unie en de periferie voor grote economische problemen. Ook worden in deze mental map de lidstaten van Oost-Europa volledig buiten beschouwing gelaten, het centrum ligt in Noordwest Europa de periferie bevat de zuidelijke lidstaten van de unie. Zou de eurozone als norm genomen worden dan zijn bijvoorbeeld Duitsland en Finland de periferie in het oosten, deze landen worden daar echter niet mee geassocieerd. Daarnaast, en dit geldt ook voor Spanje, werden beide landen tussen 2000 en 2007 behalve als Zuid-Europees ook als West-Europees getypeerd. De mental map voor zowel Spanje als Italië is in de onderzochte Britse, Amerikaanse en Nederlandse nieuwsbladen verschoven van West-Europees naar overwegend Zuid-Europees. De economische divergentie tussen de noordwestelijke en zuidwestelijke landen van de eurozone zorgt er voor dat Spanje en Italië niet tot West-Europa maar tot een zuidelijke periferie worden gerekend. De staten zijn conceptueel gedegradeerd van het positieve West-Europa naar de negatieve periferie in het zuiden.

3.4. Italië en Spanje als 'varkens'

Op 1 september 2008 publiceerde *The Financial Times* het artikel *Pigs in muck*. In dit artikel werd voor de eerste maal tijdens de eurocrisis de term PIGS gebruikt als afkorting voor Portugal, Italië en Griekenland en Spanje.¹⁸⁰ Er wordt een economische generalisatie van de landen gemaakt van de verschillende landen:

*"Eight years ago, Pigs really did fly. Their economies soared after joining the eurozone. Interest rates fell to historical lows - and were often negative in real terms. A credit boom followed, just as night follows day. Wages rose, debt levels ballooned, as did house prices and consumption. Now the Pigs are falling back to earth. [...] Some now wonder if the Pigs, as part of the euro, risk turning into bacon."*¹⁸¹

De term PIGS stamt uit de jaren negentig en is volgens de auteur Roberto Dainotto bedacht door bureaucraten van de Europese Unie in 1995 om neerbuigend de

¹⁸⁰ J. Van Vossle, Framing PIGS: patterns of racism and neocolonialism in the Euro crisis, *Patterns of Prejudice*, Vol. 50, No. 1, (2016) 1-20, 2.

¹⁸¹ *Financial Times*, Pigs In Muck, *Financial Times*, 1 september 2008, 16.

zuidelijke lidstaten te beschrijven die dat jaar zouden toetreden tot het Schengengebied.¹⁸² In het artikel *The Role of Stereotyping in Public Policy Legitimation: The Case of the pigs Label* wordt aangegeven dat de term BRICS voor 2008 al in de media werd gebruikt. Dit acroniem stond voor de opkomende economieën van Brazilië, Rusland, India, China en Zuid Afrika. Waar een brick, een baksteen, symbool staat voor stevigheid en betrouwbaarheid staat een pig symbool voor luiheid, losbandigheid en smerigheid.¹⁸³ Er zit een zeer negatieve gedachte achter het acroniem PIGS: de vooroordelen over de Zuid-Europeanen als lui, spilzuchtig en ongedisciplineerd.

De journalistiek lijkt zichzelf bewust van de negatieve associaties van de term: 'Ze worden wel de 'Club Med' genoemd. Of, met Ierland erbij, de 'PIIGS' - Portugal, Ierland, Italië, Griekenland en Spanje. In de wandelgang klinkt dat als 'pigs', en die negatieve lading lijkt dezer dagen niet geheel onbedoeld.'¹⁸⁴ Omdat Ierland eveneens in financiële problemen raakte wordt soms een extra I bij dit acroniem toegevoegd: PIIGS. De term is in alle zes de onderzochte nieuwsbladen gevonden. *Le Monde* en de *New York Times* zijn de enigen die de term niet gebruiken in financiële analyses. *Le Monde* bekritiseert de term onder andere in een hoofdredactioneel commentaar uit 2013. In het stuk pleit men voor het behoud van eenheid in de Europese Unie en wordt, samen met de term PIGS, ook het idee van de zuidelijke eurolanden als economisch ziek bekritiseerd: 'quelle misère! quelle dérision!'¹⁸⁵ In de *New York Times* wordt het acroniem, zonder er verder op in te gaan, wel benoemd in een artikel over de europolitiek.¹⁸⁶

De term PIGS heeft duidelijk een negatieve lading. Al worden in de onderzochte economische artikelen niet openlijk culturele stereotypen aan deze term gekoppeld.^{187,188,189} In artikelen over de spanningen tussen de Eurolanden wordt soms wel het negatieve beeld benoemt dat de noordelijke staten over hun zuidelijke burens hebben. Zo verscheen in het NRC een artikel over de wantrouwen bij Spanjaarden en andere Zuid-Europeanen of ze wel als volwaardig Europees land worden gezien: 'Dit wantrouwen laaide weer op toen begin dit jaar de Griekse schuldencrisis oversloeg naar andere 'perifere' eurolanden. De Britse pers kort deze landen af in termen als PIIGS, Club Med, Olive Belt. Andere media nemen dit over en Nederlandse kranten gebruiken

¹⁸² R. M. Dainotto, *Europe (in Theory)* (Durham 2006), 2.

¹⁸³ Capucha e.a., 'The Role of Stereotyping', 499.

¹⁸⁴ C. de Gruyter, In het slechtste geval moet Brussel als curator optreden; Begrotingsproblemen van Portugal, Ierland, Italië, Griekenland en Spanje kunnen overslaan op de rest van de eurozone, *NRC Handelsblad*, 7 februari 2009, 15.

¹⁸⁵ *Le Monde*, 'Pour l'Europe, l'avenir, c'est l'union politique ou la barbarie', *Le Monde*, 26 januari 2013, 17.

¹⁸⁶ S. Erlanger, Euro Debt Crisis Is Political Test, *New York Times*, 6 februari 2010, Foreign Desk 1.

¹⁸⁷ The Economist, 'PIGS can fly; Some European economic migrants are more welcome than others', (versie 25 november 2013) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/975652#print> (10 juli 2017).

¹⁸⁸ Die Welt, 'Portugal platziert neue Anleihen in rauem Umfeld', *Die Welt*, 9 september 2010, 15.

¹⁸⁹ E. Dunkley, 'Europe's Pigs Surge Ahead', *Financial Times*, 5 april 2014, 3

'knoflookland'. Hoewel dit misschien niet serieus is bedoeld, wordt het in de landen zelf als denigrerend opgevat.¹⁹⁰

Met de term PIGS framen de media Spanje en Italië met Zuid-Europese culturele vooroordelen. Het creëert een moreel narratief dat de landen de problemen van de eurocrisis door hun eigen lakse mentaliteit aan zichzelf te danken hebben. Het luie zuiden dat gered moet worden door het gedisciplineerde noorden te laten betalen. En al wordt in de onderzochte nieuwsbladen nog zo goed uitgelegd wat de complexe economische redenen waren voor de diepe recessies en werkloosheidscijfers voor deze landen, het beeld van luiheid blijft hangen door de eenvoud van de term PIGS.

3.5. Het constante narratief van Italië en de verandering voor Spanje

In dit hoofdstuk is geanalyseerd of het nieuwsframe van Zuid-Europese stereotypen voor Spanje en Italië in zes internationale nieuwsbladen is veranderd vanaf het begin van de eurocrisis in 2008 tot en met 2014. Vooral voor Italië is het beeld op het eerste gezicht vrij constant: overwegend pessimistisch, net als de jaren ervoor. Voor Spanje verandert samen met de snelle verslechtering van haar economische positie ook het positieve beeld dat van 2000 tot en met 2007 wel van het land bestond. De media schrijft over het kantelende beeld van Spanje als welvarende staat naar een slecht presterend en decadent land dat de problemen aan zichzelf te wijten heeft maar dit is geen positie die de auteurs over het algemeen zelf bewust innemen. Grote culturele stereotypen worden in de onderzochte 'kwaliteitsmedia' niet openlijk geuit, met als uitzondering voor beide landen in *Die Welt*.

Toch projecteren onderzochte media, met de uitzondering van *Le Monde*, het nieuwsframe van negatieve culturele Zuid-Europese stereotypen op de landen. Zo komt bij *The Economist*, *The Financial Times*, *The New York Times* en het *NRC* vanaf 2008 de term centrum-periferie voor om de landen te duiden. Hierdoor verschuiven Spanje en Italië in de mental map van het positieve West-Europa naar de negatieve periferie. Ook de term PIGS wordt behalve door de *New York Times* en *Le Monde* gebruikt voor de economische duiding van de landen. Dit is een zeer negatieve term waarin verkapt zit dat de hiertoe behorende landen lui en ongedisciplineerd zijn, wat weer de associatie geeft dat Spanje en Italië de economische problemen volledig aan zichzelf te danken hebben. Het nieuwsframe van Zuid-Europese stereotypen wordt door de PIGS en periferie terminologie veelvuldig verspreid door alle onderzochte media behalve *Le Monde*.

¹⁹⁰ M. de Waal, 'Oude onzekerheid terug: wil Europa ons wel echt?; Vooral de harde opstelling van Duitsland en Nederland wekt irritatie op het Iberisch schiereiland', *NRC Handelsblad*, 17 december 2010, 7.

4. Conclusie

In dit onderzoek is geanalyseerd of een negatief nieuwsframe van 'historische zuidelijke' vooroordelen over Spanje en Italië al aanwezig was in de jaren van 2000 tot en met 2007 en of deze tussen 2008 tot en met 2014, na het uitbreken van de kredietcrisis, zijn toegenomen. Het antwoord is voor beide landen verschillend. Zo is er een continuïteit te zien in de verslaggeving over Italië, deze was zowel voor als na de crisis overwegend negatief. Dit komt vooral naar voren wanneer in de onderzochte artikelen wordt ingegaan op de staat van het bestuur en de politieke situatie. Een mediaframe van corruptie, incompetentie en cliëntelisme wordt veelvuldig in de onderzochte nieuwsbladen beschreven. Het land wordt gezien als een anomalie dat niet aan de West-Europese norm kan voldoen. Dit is echter niet enkel een narratief van de buitenlandse journalistiek maar ook van de Italianen zelf die veelvuldig in de onderzochte primaire bronnen worden geciteerd.¹⁹¹ Dit komt overeen met de these van Silvana Patriarca die spreekt van een paradigma waarbij Italianen volgens henzelf niet aan het West-Europese ideaalbeeld kunnen voldoen.¹⁹² Het is een frame dat sinds de eenwording van Italië aanwezig is: het in politiek en bestuurlijk opzicht niet kunnen voldoen aan de Westerse normen terwijl het tegelijkertijd wel als een westers land wordt gezien. Een stagnatie in de ontwikkeling van het land, zowel in economisch als moreel en bestuurlijk opzicht.

Van 2000 tot en met 2007 was de berichtgeving voor Spanje veel positiever dan voor Italië. In deze tijd was er ieder jaar sprake van een sterke economische groei. De berichtgeving maakte nauwelijks gebruik van de Spaanse geschiedenis om het economische succes van het land te duiden. Dit is ook niet vreemd, de historiografie over Spanje in de moderne tijd tot aan de instelling van de democratie in 1975 oordeelt vrij negatief over de Spaanse geschiedenis, dat is geen goede optie voor een positief narratief over het moderne Spanje. Ook de 'zwarte legende' kan uiteraard geen economisch succes verklaren. Er was dan ook in de onderzochte media nauwelijks sprake van een nieuwsframe van historische negatieve Zuid-Europese vooroordelen in deze periode.

Vanaf 2008 komt er een overkoepelend nieuwsframe van historische Zuid-Europese vooroordelen op voor beide landen. Dit gebeurt in de onderzochte media vaak subtiel: Spanje en Italië werden beiden in de Europese economische periferie geplaatst.¹⁹³ Een gebied dat in de mental map van de auteurs vrijwel gelijk staat aan Zuid-Europa (met soms Ierland als anomalie). Het centrum-periferie denken was voor

¹⁹¹ Tabucci, 'Où va l'Italie', 1., Henneberger, 'Italy Cooling On Europe', 14., Le Monde, 'L'anomalie Berlusconi', Fisher, 'In a Funk', Sectie A, 1., Fisher, 'an Abnormal Country', 4.

¹⁹² Patriarca, *Italian Vices*, 242-242.

¹⁹³ Authers, 'The Short View', 13., Vergès, de, 'Portugal, Irlande, Grèce', 12.

2008 in de media een vrijwel niet bestaand begrip. Het concept centrum-periferie is binair, het goede, hardwerkende en vitale centrum (Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië) versus de slechte, zwakke en luie periferie in het zuiden. Deze bevindingen komen ook overeen met de analyse van Martin Baumeister, die stelt dat tot aan 2008 Spanje en Italië werden gezien als een onderdeel van West-Europa.¹⁹⁴ Door de economische divergentie worden de landen in de onderzochte media, met als uitzondering het Franse *Le Monde*, in een nieuwe regio binnen de eurozone geplaatst.

Een andere, minder subtiele, term binnen het nieuwsframe van Zuid-Europese stereotypen is dat van PIGS, dat Spanje en Italië wegzet als lui en ongedisciplineerd. Het wordt, behalve door de *New York Times* en *Le Monde* gebruikt voor de economische duiding van de eurozone. Hiermee wordt het nieuwsframe van Zuid-Europese vooroordelen constant geprojecteerd in economische artikelen zonder dat het letterlijk genoemd wordt. Door het Zuid-Europese frame waarin Spanje en Italië na 2008 zijn geplaatst is een generaliserend beeld over de landen in de media gekomen en dat is een slechte zaak. Beide landen hebben unieke redenen waarom de crisis hen zo hard getroffen heeft. De publieke beeldvorming wordt hierdoor versimpeld. Ieder land heeft eigen oorzaken en oplossingen voor de economische problemen. Deze complexe problemen wordt in alle nieuwsbladen wel feitelijk geanalyseerd maar het is zo ingewikkeld, met zo veel factoren, dat het niet op kan tegen het makkelijk te projecteren en generaliserende frame van Spanje en Italië als spilzuchtige landen: de varkens die zelf er een zootje van hebben gemaakt.

De verandering in de beeldvorming over de Duitse economie van voor en na de crisis is overigens een interessant onderwerp voor een vervolgonderzoek. Het land stond voor de crisis in de internationale media bekend als een staat zonder veel groeipotentie.¹⁹⁵ Na de kredietcrisis is het land echter bekend komen te staan als de sterkste economische macht van Europa.¹⁹⁶ Een ander uitgangspunt voor vervolgonderzoek zou de het discours rondom Ierland kunnen zijn. Het land heeft net als de Zuid-Europese staten van de muntunie grote economische problemen gekregen door de crisis. Het land staat voor de extra I die soms in PIIGS wordt toegevoegd. Onderzocht kan worden of de eurocrisis ook dezelfde culturele stereotypen in de media oproept als bij Spanje en Italië, aangezien het land onderdeel is van Noordwest Europa.

¹⁹⁴ Baumeister, *A Long Road*, 34.

¹⁹⁵ *The Economist*, 'The Fit and the flabby'.

¹⁹⁶ *The Economist*, 'Germany: Europe's engine', (Versie 11 maart 2010) <http://www.economist.com/node/15663362> (4 december 2017).

Literatuurlijst

- Adolf, S., 'Spanje moet zich voorbereiden op de toekomst', *NRC Handelsblad*, 11 juli 2003, eco. 3.
- Adolf, S., 'Wachten op de zware klap uit Spanje De grote bouwconcerns zijn al uitgestapt; Ineenstorting oververhitte huizenmarkt zal voelbaar zijn in heel Europa; Spaanse luchtbel', *NRC Handelsblad*, 1 mei 2007, 14.
- Authers, J., The Short View, *Financial Times*, 11 april 2008, 13.
- Bach, T., M. Weber, O. Quiring, 'News Frames, Inter-media frame transfer and the financial crisis', in: W. Spohn, M. Koenig, W. Knöbl (ed.) *Religion and National Identities in an Enlarged Europe* (New York 2015).
- Barber, L., 'FT at 125: The world in focus', (versie 12 februari 2013) <http://www.ft.com/cms/s/2/6fce6e6e-711c-11e2-9d5c-00144feab49a.html#axzz2Kia8f6ch>, *The Financial Times* (30 maart 2016).
- Baumeister, M., R. Sala (ed.) *Southern Europe? Italy, Spain, Portugal and Greece from the 1950's until the present day* (Frankfurt / New York 2015).
- Baume, de la, M., 'Calls for Dijsselbloem to quit Eurogroup over 'stupid jokes' (versie 22 maart 2017) <<http://www.politico.eu/article/calls-for-dijsselbloem-to-quit-as-eurogroup-chief-over-stupid-jokes/>> *Politico*, (24 april 2017).
- Beattie, A., 'IMF review lays blame for eurozone economy woes fiscal policy', *Financial Times*, 17 September 2003, 15.
- Benbunan, J., 'The brand image needs to catch up with reality', *The Financial Times*, 24 oktober 2007, 7.
- Blitz, J., 'Italian growth exceeds expectations', *The Financial Times*, 21 juni 2000, 8.
- Blitzer, J., Spain as our Punching Bag, *The New York Times*, 4 november 2012, 3.
- Borngässer, R.M., 'Italien: Für Bossi ist Haider nur ein altmodischer Nationalist', *Die Welt*, 27 maart 2001, 6.
- Bozonnet, J., 'A nouveau en récession, l'Italie est distancée par les autres pays de l'Union; zone euro', *Le Monde*, 14 mei 2005, 3.
- Bozonnet, J., 'La droite espagnole est déstabilisée par une affaire de corruption', *Le Monde*, 11 oktober 2009, 9.
- Bresson, De, H., 'Castille-Leon: la lente conversion de la vieille Espagne a la decentralisation', *Le Monde*, 8 maart 2000, 9.
- Bruijn, de, P. 'In Italië bestaat de waarheid niet meer; Onthullende film over dominantie van de commerciële televisie van Berlusconi', *NRC Handelsblad*, 25 november 2009, 8.
- N.F. Campos, e.a., 'Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method', *IZA Discussion Paper No. 8162* (2014).
- Capuchana, L. et. al. 'The Role of Stereotyping in Public Policy Legitimation: The Case of the pigs Label.' *Comparative Sociology* 13.4 (2014): 482-502.

Chambraud, C., 'Espagne, combien de nations ?; Depuis un an, Madrid a engagé une révision complète des relations entre l'Etat et les régions' *Le Monde*, 8 maart 2006.

Chambraud, C., 'L'Espagne de M. Zapatero tente de combler son retard technologique et sa faible productivité; Après des années de forte croissance dopée par la construction et la hausse du niveau de vie, l'économie espagnole se prépare à des lendemains difficiles', *Le Monde*, 8 mei 2006, 4.

Colombo, G., 'Culture and corruption in Italy', in: Transparency International, *Global Corruption Report 2007, Corruption in Judicial Systems*, (Cambridge 2007) 107-108.

Crawford, L. 'Spain's sprint slows as bricks and mortar form stumbling blocks', *Financial Times*, 7 februari 2008, 9.

Curran, J.. *Media and Society* (Londen 2010).

Dainotto, R. M., *Europe (in Theory)* (Durham 2006).

Dehesa, de la, G., *Spain and the Euro Area Sovereign Debt Crisis* (Chantilly 2011).

Dinmore, G., Lost in stagnation, *Financial Times*, 19 april 2013, 9.

Dohmen, J., "'Zelfs in Italië is het beter geregeld", *NRC Handelsblad*, (versie 24 december 2005) <https://www.nrc.nl/nieuws/2005/12/24/zelfs-in-italie-is-het-beter-geregeld-11060644-a407734> (16 juni 2017).

R. Donadio, 'An Aria for Italy's Unity Also Sounds Like an Elegy', *New York Times*, 17 maart 2011, 8.

Duggan, C., *The Force of Destiny: A History of Italy since 1796* (Londen 2007).

Dunkley, 'Europe's Pigs Surge Ahead, *Financial Times*, 5 april 2014, 3.

Dustmann, C., B. Fitzenberger, U. Schönberg, A. Spitz-Oener, 'From Sick Man of Europe to Economic Superstar: Germany's Resurgent Economy', in: *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 28, No. 1, (Winter 2014) 167-188.

Economist, The, 'An Italian comedy; The fiasco in Italy does not undermine the principle of independent central banks', (versie 29 september 2005) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/4458537?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Canzonissima culture', (versie 13 februari 2003) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/1576535?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Club Med', (versie 21 februari 2008), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/10737734>, (23 mei 2017).

Economist, The, 'Corporate conquistadors; Why Spanish companies are expanding abroad', (versie 16 februari 2006) www.economist.com/node/5536091 (14 maart 2017).

Economist, The, 'Dealing with difference; One size doesn't fit all in Spain', (versie 18 november 2005) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/5134085?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (14 maart 2017).

Economist, The, 'Doing it their way: Different countries, different routes to funding', (versie 14 februari 2002) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/975652#print> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Don't leave us this way' (versie 12 juli 2014), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/leaders/21606832-why-we-hope-people-scotland-will-vote-stay-union-dont-leave-us-way>, (30 maart 2016).

Economist, The, 'Did a Dutch eurocrat call southern Europeans drunken womanisers?' (versie 24 maart 2017) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/europe/21719561-no-what-northern-europeans-think-did-dutch-eurocrat-call-southern-europeans-drunken> Economist (5 september 2017).

Economist, The, 'Fit to run Italy?', *The Economist*, 28 april 2001, 15.

Economist, The, 'How to respond to perennial demands from separatists in Spain', (versie 21 april 2005) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/3888034?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (14 maart 2017).

Economist, The, 'Into the European market; An opened economy works wonders', (versie 23 november 2000) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/431401> (18 april 2017).

Economist, The, 'Italy's charitable foundations, Odd sort of ownership', (versie 25 oktober 2001) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/835234?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Germany: Europe's engine', (Versie 11 maart 2010) <http://www.economist.com/node/15663362> (4 december 2017).

Economist, The, 'Germany on the mend', *The Economist*, (versie 17 November 2004) <http://www.economist.com/node/3352024> (16 mei 2016).

Economist, The, 'Plain sailing no longer', (versie 3 mei 2007), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/9118701?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (14 maart 2017).

Economist, The, 'Same Old Mess', (versie 3 februari 2000) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/278964?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

Economist, The, 'PIGS can fly; Some European economic migrants are more welcome than others', (versie 25 november 2013) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/975652#print> (10 juli 2017).

Economist, The, 'That sinking feeling', (versie 12 november 2011) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/21538178?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (22 mei 2017).

Economist, The, 'That shrinking feeling', (versie 14 augustus 2008) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/11921252> (22 augustus 2017).

Economist, The, 'The Fit and the flabby', (versie 16 september 2004) <http://www.economist.com/node/3203364> (18 mei 2016).

Economist, The, 'The real sick man of Europe' (versie 19 mei 2005), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/3987219> (20 mei 2016).

Economist, The, 'The second transition' (versie 24 juni 2004), <http://www.economist.com/node/2764840> (18 mei 2016).

Eder, F., 'Fiat hat eine Chance verdient; Können Italiener die Marke Opel retten?', *Die Welt*, 24 april 2009, Forum, 6.

Elterlein, von, E. 'Vielen Deutschen ist Italien zu teuer - Kurze Städtereisen immer beliebter', *Die Welt*, 11 juli 2003, 12.

Encyclopædia Britannica, <<http://global.britannica.com/topic/Le-Monde>>, geraadpleegd op 30 maart 2016.

Englisch, A., 'Süditalien holt gegenüber dem Norden auf', *Die Welt*, 28 februari 2001, 12.

Englisch, A., 'Wo sind die Deutschen geblieben?; Italien hat in diesem Jahr ein Drittel der Urlauber aus Deutschland verloren - Teure Preise schrecken sie ab', *Die Welt*, 12 augustus 2004, 36.

Erlanger, S., Euro Debt Crisis Is Political Test, *New York Times*, 6 februari 2010, Foreign Desk 1.

Eurostat, *April 2015 Euro area unemployment rate at 11.1%* (juni 2015).

Eurostat, *Unemployment Statistics*, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics> (24 maart 2016).

Feldstein, M., 'An end to austerity will not boost Europe', *The Financial Times*, 9 juli 2013, 6.

Financial Times, The, 'For growth, head south of eurozone', *The Financial Times*, 19 juli 2003, 11.

Fijter, de, N., 'Vrouw als hoofdredacteur' <<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/detail/1704882/2006/12/13/Vrouw-als-hoofdredacteur.dhtml>>, *Trouw*, 13 december 2006, geraadpleegd op 31 maart 2016.

Fisher, I., A Normal Political Crisis in an Abnormal Country, *The New York Times*, 29 september 2005, 4.

Fisher, I., 'In a Funk, Italy Sings an Aria of Disappointment', *The New York Times*, 13 december 2007, sectie A, 1.

Flemming, L., 'Denigrating eurozone at this time is unhelpful', *Financial Times*, 7 juni 2005, 14.

Global Capital Markets Survey, A survey of the world's most senior corporate and financial decision makers (Eastbourne 2011).

Graf Lambsdorff, Von, O., 'Hilfloses Gewurschtel; Im krisengeschüttelten Italien versagt der Staat', *Die Welt*, 22 januari 2007, 10.

Gatinois, C., L'Italie, un malade de la zone euro pas si éloigné de la France, *Le Monde*, 18 februari 2012, 15.

Greiner, D., 'Es ist nicht alles Kunst, was glänzt: Italiens Probleme mit der Privatisierung', *Die Welt*, 5 december 2001, 29.

Groot, G., 'Twee etmalen in 24 uur ; Moderniserend Spanje verdedigt zijn volks-feesten', *NRC Handelsblad*, 7 december 2001, 34.

Gruppe, M., C. Lange, 'Spain and the European sovereign debt crisis' *European Journal of Political Economy* (2014) Vol. 34, 3-8, 4.

- Gruyter, de, C., In het slechtste geval moet Brussel als curator optreden; Begrotingsproblemen van Portugal, Ierland, Italië, Griekenland en Spanje kunnen overslaan op de rest van de eurozone, *NRC Handelsblad*, 7 februari 2009, 15.
- Hackett, R. A., 'Decline of a paradigm? Bias and objectivity in news media studies.' *Critical Studies in Media Communication* Vol. 1, No.3 (1984), 229-259.
- Haimann, R., 'Platzt Spaniens Immobilienblase?; Zahlreiche Anleger auf der iberischen Halbinsel in ernststen Finanznö-ten', *Die Welt*, 5 december 2003, 23.
- Hallahan, K., 'Seven Models of Framing: Implications for Public Relations', *Journal of Public relations research*, Vol 11, No. 3 (1999), 205-242.
- Held, G., Griekenlands Krise zeigt die Schwäche europäischer Mittelmeerpolitik; Neue Perspektiven für den Süden, *Die Welt*, 16 december 2009, 6.
- Henneberger, M., 'Italy Cooling On Europe, And 2 Aides Explain Why', *The New York Times*, 17 februari 2002, 13.
- Hopkin, J., "The trouble with economic reform: Understanding the debt crisis in Spain and Italy." *Moments of Truth: The Politics of Financial Crises in Comparative Perspective* (2013): 140-157.
- Hughes, J., 'Smaller EU candidates take FDI baton from 'big three'', *Financial Times*, 14 augustus 2003, Markets 46.
- Kocka, J., "Comparison and Beyond", *History and Theory* 42 (Februari 2003) 39-44.
- Krugman, P., Legends Of The Fail, *The New York Times*, 11 november 2011, 35.
- Journalism Grants, <<http://journalismgrants.org/media/die-welt>>, geraadpleegd op 31 mei 2017.
- Jong, de, S., 'Liberalisme in NRC Handelsblad: klassiek, met soms een radicale bui', <<http://www.nrc.nl/handelsblad/2013/04/06/liberalisme-in-nrc-handelsblad-klassiek-met-soms-een-12639970>>, *NRC Handelsblad*, 6 april 2013, geraadpleegd op 31 maart 2016.
- Lange, M., *Comparative-Historical Methods* (Londen 2012).
- Langfitt, F., 'Economist' Magazine Wins American Readers', <<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=5250996>> , *NPR*, 8 maart 2006, geraadpleegd op 30 maart 2016.
- Le Monde, 'Pour l'Europe, l'avenir, c'est l'union politique ou la barbarie', *Le Monde*, 26 januari 2013, 17.
- Leezenberg, M., G. de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen* (Amsterdam 2012).
- Lewis, A., 'At Home Abroad; A Civilized Society', *The New York Times*, 8 september 2001, 13.
- Lorenz, C., *De constructie van het verleden. Een inleiding in de theorie van de geschiedenis* (Amsterdam 2008).
- Lynn, C. Y. (ed.) *National Intellectual Capital and the Financial Crisis in Greece, Italy, Portugal, and Spain* (New York 2013).

Matthijs, M., 'Mediterranean blues: the crisis in Southern Europe.' *Journal of Democracy* Vol.25, No.1 (2014), 101-115.

Mesters, B., 'Het virus dat corruptie heet', *NRC Handelsblad*, 12 februari 2008, 4.

Mesters, B., 'Italië zit zichzelf danig in de weg; Grondlegger van de Europese Unie loopt de kantjes eraf', *NRC Handelsblad*, 2 februari 2008, 4.

Mesters, B., 'Strijdige belangen Berlusconi', *NRC Handelsblad*, 23 mei 2008, 5.

Mesters, Struisvogel Italië, *NRC Handelsblad*, 25 augustus 2012, Z&Z 2.

Monde, Le, 'L'anomalie Berlusconi', *Le Monde*, 13 december 2001.

Monde, Le, 'Portrait d'un quotidien', *Le Monde*, 19 juni 2003, 4.

Morel, S., 'Espagne et Amérique latine échangent leurs rôles', *Le Monde*, 12 november 2012, 3.

Müller, U., Spanien koppelt sich von Europa ab; Keine Spur von Konjunkturerholung - Die Schulden werden mehr - Die Steuern steigen - Der Konsum bricht ein, *Die Welt*, 17 september 2009, 10.

Müller, U., Spaniens neue Armut; Immobilienkrise, Arbeitslosigkeit, Rezession: Das Land im Süden verliert den Anschluss an Europas Spitze, *Die Welt*, 8 november 2008, 10.

Mulligan, M., 'The 10-year boom is winding down', *The Financial Times*, 24 oktober 2007, 3.

Nation Master, 'GDP: Countries Compared' (versie 8 juni 2016), <http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Economy/GDP#2001> (8 juni 2016).

Nowak, N., 'Für Spanien bleibt der Osten fremd; Warum die Südeuropäer von der EU-Erweiterung so wenig wissen wollen', *Die Welt*, 16 mei 2001, 9.

NRC Handelsblad, 'Hekkenluiter', *NRC Handelsblad*, 18 augustus 2003, 11.

NRC Handelsblad, 'Felle kritiek op Italië om aanpak illegalen', *NRC Handelsblad*, 8 mei 2009, 5.

Okrent, D., The Public Editor; Is the New York Times a Liberal Newspaper? < <http://www.nytimes.com/2004/07/25/opinion/the-public-editor-is-the-new-york-times-a-liberal-newspaper.html> >, *The New York Times*, 25 juli 2004, geraapleegd op 9 juni 2017

Parker, G., 'Brussels forecasts Italy will break deficit rules; Stability and growth pact if Rome Breaches 3% limit, all three of the Eurozone's biggest economies will have BR:', *Financial Times*, 8 april 2003, 13.

Patriarca, S., *Italian Vices*, (Cambridge 2010).

Payne, S. G., *Spain: A Unique History*. (University of Wisconsin 2011).

Pew Research Center, 'European Unity on the Rocks: Greeks and Germans at Polar Opposites', (Washington mei 2012).

Piller, T., 'Der Traum vom "Dolce vita" wird in der Realität oft enttäuscht', *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15 mei 2004, 59.

Prosinger, 'Spanische Krankheit; Der Weg Spaniens nach Europa war lang und mühsam. Deshalb wäre es fatal, wenn ausgerechnet dieser Spätentwickler, der so viel von Brüssel profitiert hat, den Euro zum Scheitern brächte', *Die Welt*, 17 december 2010, 2.

Quirico, Di, R. 'Italy and the Global Economic Crisis', *Bulletin of Italian Politics* (2010) Vol. 2, No. 2, 3-19.

Reuters, 'Financial Times Backs Conservatives' < <http://uk.reuters.com/article/uk-britain-election-ft-idUKTRE64304Z20100504>>, 4 mei 2010, geraadpleegd op 30 maart 2016.

Ridet, P., Un édifice effondré à Pompéi, symbole d'un pays en état de catastrophe culturelle, *Le Monde*, 13 november 2010, 24.

Ridet, P., 'Lettre d'Italie; Miroir, mon beau miroir...', *Le Monde*, 14 april 2009, 22.

Ringrose, D. R., *Spain, Europe and the Spanish Miracle 1700-1900* (San Diego 1996).

Sanchez, R., 'Aumenta el rechazo y temor a la 'avalancha' de españoles en Alemania,' < <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/11/19/internacional/1353321744.html>>, *El Mundo*, 19 november 2012, geraadpleegd op 30 maart 2016.

Said, E., 'Orientalism Reconsidered.', *Cultural Critique* Vol.1 (Autumn 1985) 89-107.

Sapelli, G., *Southern Europe Since 1945. Tradition and Modernity in Portugal, Spain, Italy, Greece and Turkey* (Londen / New York 1995).

Sassoon, D., 'The Italian anomaly?', *Comparative European Politics*, Vol. 11 No. 3 (2013) 280-295.

Saviano, R. 'Italianen durven niet te vechten tegen de maffia. De Afrikaanse immigranten wel. Daarom moeten zij blijven', *NRC Handelsblad*, 30 januari 2010, Opinie en Debat 3.

Schelling, P., U. Müller, 'Warten auf den Absturz; Spaniens Wirtschaft ist zum großen Teil auf den überhitzten Immobilienmarkt gebaut', *Die Welt*, 29 juni 2005, 12.

Schinkel, M., 'Italiaanse toestanden bij begroting volgend jaar', *NRC Handelsblad*, (Versie 4 oktober 2000) <https://www.nrc.nl/nieuws/2000/10/04/italiaanse-toestanden-bij-begroting-volgend-jaar-7512823-a564605> (16 juni 2017).

Schmid, Von, T., 'Italien, du hast Besseres verdient; Ein Land fängt an, sich lächerlich zu machen', *Die Welt*, 26 januari 2008, 8.

Simonazzi A., Annamaria, A. Ginzburg, G. Nocella. 'Economic relations between Germany and southern Europe.' *Cambridge Journal of Economics* Vol.1, No.23 (2013) 653-675.

Stuiber, P., "'Eine Aktion wie gegen Österreich hat kein Land verdient"; Italien nach der Wahl. *Die Welt*, 15 mei 2001, 2.

Tabucci, A., 'Où va l'Italie, M. Ciampi?', *Le Monde*, 19 april 2001, 1.

Thomas, W., 'De mythe van de Spaanse inquisitie in de Nederlanden van de zestiende Eeuw', In: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, vol. 105 (1990), 325-353.

Toniolo, G. (ed.) *The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification* (New York 2013).

Tortella, G., *The Development of Modern Spain; An Economic History of the Nineteenth and Twentieth Centuries* (Cambridge, Massachusetts, London 2000).

Tusell, J., *Spain: From Dictatorship to Democracy* (Oxford 2011).

Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden 1512', (28 maart 2017).

Vergès, de, M., 'Portugal, Irlande, Grèce... : ne les appelez plus jamais " PIGS "', *Le Monde*, 22 april 2011, 12.

Vossole, Van, J., Framing PIGS: patterns of racism and neocolonialism in the Euro crisis, *Patterns of Prejudice*, Vol. 50, No. 1, (2016) 1–20

Vreese, De, C. H., "News framing: Theory and typology." *Information Design Journal & Document Design* (2005) Vol. 13, No. 1, 51-63.

Waal, de, 'Oude onzekerheid terug: wil Europa ons wel echt?; Vooral de harde opstelling van Duitsland en Nederland wekt irritatie op het Iberisch schiereiland', *NRC Handelsblad*, 17 december 2010, 7.

Welt, Die, 'Das Florida Europas liegt in Italien; Höchste Zeit für Schnäppchenjäger: Immobilienpreise in den Urlaubsorten explodieren - Steigerungen um zwölf Prozent', *Die Welt*, 6 mei 2003, 24.

Welt, die, 'Portugal platziert neue Anleihen in rauem Umfeld', *Die Welt*, 9 september 2010, 15.

World Bank, The, 'GDP per capita (current US\$)' (versie 3 juni 2016)
<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/countries?page=1>

Bijlage 1: Kwantitatieve informatie

In totaal zijn voor dit onderzoek 374 artikelen geanalyseerd verdeeld over vijf kranten en een tijdschrift over de periode van 2000 tot en met 2014. In de onderstaande tabel ziet u hoeveel artikelen per nieuwsblad onderzocht zijn. In ieder artikel wordt in ieder geval Spanje of Italië besproken. In de onderstaande tabel vindt u een overzicht per krant van het aantal onderzochte artikelen per land.

Bron	Artikelen totaal	Enkel Spanje	Enkel Italië	Beiden
Die Welt	64	27	24	13
Financial Times	68	30	24	14
Le Monde	62	25	27	10
New York Times	49	20	22	7
NRC Handelsblad	67	23	27	17
The Economist	64	20	24	20
Totaal alle nieuwsbladen	374	145	148	81

Zoektermen

Behalve Spanje en Italië zullen hieronder de overige gebruikte zoektermen vermeld worden. Hierbij komt ook naar voren in hoeveel van de artikelen en bij welke van de onderzochte nieuwsbladen deze term naar voren komt. Wel moet hierbij gezegd worden dat deze kwalitatieve benadering niet een volledig beeld geeft van het discours om de termen.

- **Anomalie / anomaly:** Drie maal, twee maal bij *Le Monde* in 2001 en een maal bij *The Economist* in 2010. De term heeft altijd betrekking op Italië.
- **Backward / achterlijk / rückwärts / attardé:** zeven maal, waarvan vijf keer voor Spanje. De auteurs benoemen het land zelf echter nooit zelf als achterlijk.
- **Black legend / Legenda Negra / Zwarte legende / Légende Noire / Schwarze Legende:** Een maal, in het NRC in 2010.
- **Club Med:** vijftien keer tussen 2001 en 2012. Bij *Die Welt*, *The Economist* en *The Financial Times* gebruikt om de mediterrane landen te duiden. *Le Monde* en het NRC bekritisieren in 2009 en 2010 deze term.
- **Fascism / Fascist / Faschist / Fascisme / Fascistisch / Faschismus:** 22 keer tussen 2000 en 2011. Deze term komt alleen bij *The Financial Times* en *The New York Times* niet voor. Vooral bij *Le Monde* (11 keer) en *Die Welt* (vijf keer) wordt het veelvuldig gebruikt bij de beschrijving van de Italiaanse geschiedenis. Drie keer wordt fascisme gekoppeld aan Spanje, een keer bij *het NRC* in 2001, bij *The Economist* in 2000 en 2004.

- **Sonderweg:** Twee maal bij *Die Welt*, heeft in 2010 betrekking op Spanje (hier wordt eigenlijk de zwarte legende mee bedoelt), in 2012 op de sterke economische en politieke positie van Duitsland in de muntunie.
- **Stereotype / stéréotype / Stereotyp:** Twee maal, een keer bij het *NRC* in 2004 en bij *Die Welt* in 2006
- **Periphery / periferie / périphérie:** 24 maal. Voor het eerst 2004 in *Le Monde* om Italië voor de eenwording te beschrijven ten opzichte van Frankrijk en Oostenrijk. Eerstvolgende melding komt uit 2008. Komt voor in analyses van alle onderzochte nieuwsbladen vanaf het begin van de eurocrisis.
- **PIGS / PIIGS:** Zestien keer. Voor het eerst in 2008 bij *Financial Times*, dat de term in de onderzochte artikelen tweemaal gebruikt. Twee maal bij *Die Welt*, vier keer bij het *NRC*, een keer bij de *New York Times* en een keer bij *The Economist*.
- **Prejudice / préjudice / vooroordeel / Vorurteil:** Zes maal tussen 2006 en 2010. Vijf keer gaat dit over vooroordelen die Noord-Europeanen hebben over Zuid-Europeanen. Twee maal in *Le Monde*, een artikel van het *NRC*, een artikel van *The Economist* en een maar in *Die Welt*.

Termen als Olive Oil Belt of knoflookland worden niet gebruikt in de onderzochte media.

Bijlage 2: Overzicht van primaire bronnen

Die Welt

2000:

Borngässer, R.M., 'Ein doppelter Weinskandal erschüttert Italien; 20 000 Flaschen des edlen Sassicaia gepanscht - Halbe Jahresproduktion Chianti verschnitten - Exportziel: Deutschland', *Die Welt*, 24 November 2000, 3.

Die Welt, 'Für wenig Geld nach Spanien: Iberia lockt mit Sondertarifen', *Die Welt*, 19 december 2000, 45.

2001:

Borngässer, R.M., 'Italien: Für Bossi ist Haider nur ein altmodischer Nationalist', *Die Welt*, 27 maart 2001, 6.

Englisch, A., 'Südtalilien holt gegenüber dem Norden auf', *Die Welt*, 28 februari 2001, 12.

Greiner, D., 'Es ist nicht alles Kunst, was glänzt: Italiens Probleme mit der Privatisierung', *Die Welt*, 5 december 2001, 29.

Nowak, N., 'Für Spanien bleibt der Osten fremd; Warum die Südeuropäer von der EU-Erweiterung so wenig wissen wollen', *Die Welt*, 16 mei 2001, 9.

Stuiber, P., '"Eine Aktion wie gegen Österreich hat kein Land verdient"; Italien nach der Wahl. *Die Welt*, 15 mei 2001, 2.

2002:

Die Welt, '"Als ob Leo Kirch Bundeskanzler wäre"; Berlusconi darf sein Firmenimperium behalten - Politisches Klima in Italien vergiftet', *Die Welt*, 2 maart 2002, 7.

Die Welt, 'Portugal droht ein Blauer Brief aus Brüssel; EU-Finanzminister: Auch in Deutschland, Frankreich und Italien steigt das Defizit deutlich', *Die Welt*, 13 juli 2002, 12.

N. Nowak, 'Italiens Krise überschattet Start der spanischen EU-Ratspräsidentschaft; Große Pläne, große Schwierigkeiten: Gleich zu Beginn seines Vorsitzes muss Madrid erst einmal zwei Ministertreffen absagen', *Die Welt*, 9 januari 2002, 7.

Nowak, N., 'José María Aznar sieht Spanien als europäische Großmacht', *Die Welt*, 15 maart 2002, 9.

Nowak, N., 'Mit Christus gegen den teuflischen Staat; Die Baskenpartei Batasuna ist nicht die einzige radikale Kraft in Spanien, die sich auf historisches Verdrängen gründet', *Die Welt*, 3 september 2002, 27.

2003:

Elterlein, von, E. 'Vielen Deutschen ist Italien zu teuer - Kurze Städtereisen immer beliebter', *Die Welt*, 11 juli 2003, 12.

Haimann, R., 'Platzt Spaniens Immobilienblase?; Zahlreiche Anleger auf der iberischen Halbinsel in ernsten Finanznö-ten', *Die Welt*, 5 december 2003, 23.

Nowak, N., Die Zentrifugalkräfte in Spanien erfassen nun auch Andalusien; Autonome Regionen distanzieren sich von Madrid, 22 december 2003, 7.

Nowak, N., 'Der Krieg setzt starke Emotionen frei; Spanien geht gegen Aznar auf die Straße - und offenbart die Grenzen europäischer Außenpolitik', *Die Welt*, 2 april 2003, 9.

Welt, Die, 'Das Florida Europas liegt in Italien; Höchste Zeit für Schnäppchenjäger: Immobilienpreise in den Urlaubsorten explodieren - Steigerungen um zwölf Prozent', *Die Welt*, 6 mei 2003, 24.

2004:

Bolzen, S., 'Die neue Achse Berlin-Paris-Madrid; Dreier-Gipfel in Madrid läutet "außenpolitische Zeitenwende"', *Die Welt*, 14 september 2004, 4.

Bolzen, S., 'Spanien ist gespalten; Die Anschläge vom 11. März haben die Gesellschaft zutiefst verunsichert und die Gräben zwischen den Lagern wieder aufgerissen', *Die Welt*, 2 juni 2004, 6.

Die Welt, 'Kruzifixe in italienischen Schulen Rechtsens', *Die Welt*, 16 december 2004, 6.

Englisch, A., 'Wo sind die Deutschen geblieben?; Italien hat in diesem Jahr ein Drittel der Urlauber aus Deutschland verloren - Teure Preise schrecken sie ab', *Die Welt*, 12 augustus 2004, 36.

Müller, U., 'Spaniens Linksregierung verteilt Wahlgeschenke; Mehr Geld für Schüler, Studenten und Rentner', *Die Welt*, 27 september 2004, 10.

Piller, T., 'Der Traum vom "Dolce vita" wird in der Realität oft enttäuscht', *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15 mei 2004, 59.

Walde, G. 'Lahmes Italien; Kulturschätze', *Die Welt*, 24 augustus 2004, 26.

2005:

Dittmar, P., Sehnsucht nach Süden; Gleich drei Kunst-Ausstellungen widmen sich dem romantischen Italien-Bild der Deutschen, *Die Welt*, 4 juni 2005, 28,

Müller, U., In zwei Jahren wird Spanien zum Nettozahler der EU; Wehklagen in Madrid - 210 000 Stellen gefährdet, *Die Welt*, 25 april 2005, 18.

Schelling, P., U. Müller, 'Warten auf den Absturz; Spaniens Wirtschaft ist zum großen Teil auf den überhitzten Immobilienmarkt gebaut, *Die Welt*, 29 juni 2005, 12.

Wörmann, B., 'Berlusconis bittere Bilanz; Drittgrößte Volkswirtschaft Europas schrumpft - Regierung fehlen Ideen für eine Wende; Italien verliert im europäischen Vergleich an Wettbewerbsfähigkeit. Strukturelle Reformen kommen nicht voran. Die starke Unternehmerlobby hat sich von Regierungschef Silvio Berlusconi abgewandt', *Die Welt*, 13 april 2005, 12.

2006:

Müller, U., Spaniens Wohnungsmarkt steht vor einem Preiseinbruch, *Die Welt*, 28 juli 2006, 23.

Werner, H., 'Verkommener Stiefel; Bye Bye, Berlusconi: Warum sich Italiens Intellektuelle womöglich zu früh freuen', *Die Welt*, 13 april 2006, 27.

Werner, H., 'Leichen zum Espresso; Brunetti, Laurenti, Guarnaccia: Italien-Krimis taumeln zwischen Hy-perrealismus und Sehnsuchtsstereotypen', *Die Welt*, 25 Juli 2006, 25.

2007:

Badde, Von, P., "'Ob links oder rechts, es bleibt die gleiche Suppe"; Der Staat ist ein Fremder / Was zählt, ist die Vespa / 100 Regierungen machten die Italiener zu Virtuosen des Chaos', *Die Welt*, 6 januari 2007, 2.

Graf Lambsdorff, O., 'Hilfloses Gewurschtel; Im krisengeschüttelten Italien versagt der Staat', *Die Welt*, 22 januari 2007, 10.

Müller, U., 'In Spanien treibt der 500-Euro-Schein sein Unwesen; Regierung bekommt Schwarzgeldflut nicht unter Kontrolle - Jede vierte 500-Euro-Note zirkuliert in dem südeuropäischen Staat', *Die Welt*, 21 augustus 2007, 15.

Müller, U., 'Spanien baut für den doppelten Bedarf; Überhitzter Immobilienkonjunktur droht eine kalte Dusche', *Die Welt*, 21 maart 2007, 23.

2008:

Müller, U., 'Spaniens neue Armut; Immobilienkrise, Arbeitslosigkeit, Rezession: Das Land im Süden verliert den Anschluss an Europas Spitze', *Die Welt*, 8 november 2008, 10.

Müller, U., 'Spaniens Wirtschaft im Sturzflug; Krise greift auf die Industrie über - Autoabsatz sinkt um 40 Prozent - Auch Tourismusbranche leidet', *Die Welt*, 11 september 2008, 12.

Schmid, Von, T., 'Italien, du hast Besseres verdient; Ein Land fängt an, sich lächerlich zu machen', *Die Welt*, 26 januari 2008, 8.

Zöller, Von, M., "'Duce, wir haben Dich lieb"; Sein Mythos lebt: Warum Zehntausende Italiener jährlich zum Grab Benito Mussolinis pilgern', *Die Welt*, 28 april 2008, 28.

2009:

Die Welt, 'Italiens Neuverschuldung steigt rasant', *Die Welt*, 5 januari 2009, 10.

Die Welt, 'Arbeitslosigkeit in Spanien verdoppelt sich innerhalb eines Jahres', *Die Welt*, 25 april 2009, 11.

Eder, F., 'Fiat hat eine Chance verdient; Können Italiener die Marke Opel retten?', *Die Welt*, 24 april 2009, Forum, 6.

Held, G., Griechenlands Krise zeigt die Schwäche europäischer Mittelmeerpolitik; Neue Perspektiven für den Süden, *Die Welt*, 16 december 2009, 6.

Müller, U., Spanien koppelt sich von Europa ab; Keine Spur von Konjunkturerholung - Die Schulden werden mehr - Die Steuern steigen - Der Konsum bricht ein, *Die Welt*, 17 september 2009, 10.

2010:

Greive, M., Eckert, D., 'Die Rückkehr der europäischen Schuldenkrise; Vor allem Griechenland, Irland und Portugal bereiten Sorge - Dem Euro drohen neue Gefahren', *Die Welt*, 13 september 2010, 9.

Proisinger, 'Spanische Krankheit; Der Weg Spaniens nach Europa war lang und mühsam. Deshalb wäre es fatal, wenn ausgerechnet dieser Spätentwickler, der so viel von Brüssel profitiert hat, den Euro zum Scheitern brächte', *Die Welt*, 17 december 2010, 2.

Welt, die, 'Portugal platziert neue Anleihen in rauem Umfeld', *Die Welt*, 9 september 2010, 15.

2011:

Dams, J., 'Die hässliche Wahrheit', *Die Welt*, 2 september 2011, 9.

Laqueur, W., 'Ach, Europa!; Griechenland siecht dahin, Italien steht am Abgrund. Wir erleben den schleichenden Niedergang Europas. Ein wehmütiger Abschiedsgruß', *Die Welt*, 12 november 2011, LITERARISCHE-WELT, 1.

Müller, U., 'Faul unter der spanischen Sonne?; Katalanen regen sich über Andalusier auf', *Die Welt*, 12 oktober 2011 7.

Stausberg, H., 'Spaniens Neuanfang; Noch vor sechs Jahren erwirtschaftete das Land einen Haus-haltsüberschuss, heute steckt es in einer tiefen Krise. Die Sanierung Spaniens ist eine Herkulesaufgabe. Aber der konservative Wahlsieger Mariano Rajoy kann es schaffen', *Die Welt*, 22 november 2011, 3.

2012:

Bender, M., 'Klischees im Koffer; Was ist dran am guten oder schlechten Ruf? Mikka Bender schaut den Griechen in den Ouzo, sucht in Italien vergeblich die Mafia und findet den neuen Ballermann an der Schwarzmeerküste', *Die Welt*, 9 juni 2012, 12.

Bolzen, S., 'Mitten ins Herz; Kataloniens Forderung nach Unabhängigkeit hat Tradition, ist aber in ihrer jüngsten Vehemenz Folge schlechter nationaler Politik. Der erstarkende Separatismus bringt Spanien an den Abgrund. Und er-schüttert Europa', *Die Welt*, 1 oktober 2012, 3.

Eder, F., 'Packt sie bei ihrem Stolz; Italien führt eine gefährliche Allianz an, die nach Solidarität in bar ruft. Premier Mario Monti weiß, dass der bequeme Weg der falsche ist. Er nimmt ihn dennoch. Lässt man ihm das durchgehen, wird Europa nicht gesund', *Die Welt*, 30 januari 2012, 3.

Palacio, A., 'Iberische Reifeprüfung; Spanien steht am Rande des Abgrunds. Doch wird gern vergessen, welche Leistungen das Land nach Ende der Diktatur vollbracht hat. Nun muss es überfällige Reformen angehen.', *Die Welt*, 27 juli 2012, 2.

Stürmer, M., Europa, ach Europa; Die Fiskalunion ist notwendig, aber für eine gedeihliche Zukunft nicht ausreichend. Die größere Aufgabe ist das Europa der Bildung und Kultur, das aus seiner Verschiedenheit ebenso Kraft gewinnt wie aus seiner Einheit, *Die Welt*, 12 mei 2012, 3.

Tauber, A., 'Das Dilemma von Italiens Professoren; Premier Monti kann nicht mehr sparen. Er hofft auf Europa', *Die Welt*, 13 juni 2012, 10.

2013:

Bayer, T., 'Italien besinnt sich auf alte Stärken; Industrie und Handwerk machten das Land einst zur Wirtschaftsmacht. Gründer wollen daran anknüpfen', *Die Welt*, 30 april 2013, 12.

Dams, J., 'Bettenwechsel auf der Intensivstation; Spanien und Irland haben das Größte hinter sich, dafür gibt es neue Problemländer', *Die Welt*, 16 november 2013, 12.

Haimann, R., 'Spanien lockt wieder Investoren; Große Versicherer und Fondsgesellschaften decken sich zu Ausverkaufspreisen in den südeuropäischen Schuldenstaaten günstig mit Gewerbeobjekten ein', *Die Welt*, 28 augustus 2013, 17.

Müller, U., 'Spanien im Kulturkampf; Versammlungsrecht, Religionsunterricht, Abtreibung: Nach Erfolgen beim Sparen machen die Konservativen jetzt Gesellschaftspolitik', *Die Welt*, 3 december 2013, 7.

Prosinger, A., 'Land ohne Vertrauen; In Spanien, gebeutelt von Krise und Korruptionfällen, wächst die Angst vor der Zukunft. Die Politik weiß dem wachsenden Orientierungsverlust nicht zu begegnen, nicht einmal symbolischer Trost fällt ihr ein', *Die Welt*, 29 april 2013, Forum 3.

2014:

Müller, U., 'Spanien lässt die Krise hinter sich; Iberische Wirtschaft holt wieder auf. Ministerpräsident Rajoy erwartet 2015 zwei Prozent Wachstum. Konsum springt an', *Die Welt*, 16 augustus 2014, 10.

Schümer, D., 'Der italienische Patient; Im schönsten Land Europas klappt so gut wie nichts mehr. Das ist zwar schon seit Jahrzehnten so. Nur heute ist der Zustand besonders bedrohlich - für Italien selbst, aber auch für seine europäischen Nachbarn', *Die Welt*, 29 november 2014, Forum 3.

Schmid, T., 'Wer kann in diesem Stiefel gehen?; Die viel zu späte Nation: Corrado Augias erklärt die', *Die Welt*, 15 februari 2014, Literarische-Welt, 6.

Stocker, M., 'Spanien ist Europas neuer Superstar; Finanzmärkte feiern die iberische Halbinsel, die sich erfolgreich re-formiert hat. Investoren kommen zurück, der Aktienmarkt hängt alle anderen ab. Deutschland gerät ins Hintertreffen', *Die Welt*, 11 oktober 2014, 17.

The Financial Times

2000:

Blitz, J., 'Italian growth exceeds expectations', *The Financial Times*, 21 juni 2000, 8.

Blitz, J., 'Italy expects 3% growth rate', *The Financial Times*, 30 juni 2000, 10.

Peel, Q, 'Britain and Spain 'biggest Nice winners'', *The Financial Times*, 14 december 2000, 10.

The Financial Times, Spanish practice, *The Financial Times*, 23 juni 2000, 22.

2001:

Barber, T., 'Italy could be the euro-zone's loose cannon', *The Financial Times*, 20 maart 2001, 37.

Bakashi, V., 'In favour of free flows and flexibility', *The Financial Times*, 6 juni 2001, Survey 3.

Blitz, J., 'Much has changed for Italy but growth rate disappoints: The economy has the slowest growth in the euro-zone and there is uncertainty over any Berlusconi government.', *The Financial Times*, 15 februari 2001, 12.

Financial Times, 'Aznar strives for seat at EU's high table: The economy has been transformed recently but the government still has big issues to resolve', *The Financial Times*, 6 juni 2001, Survey 1.

2002:

Cohen, N., 'A problem of Italian opacity: Even while the underlying market outlook is relatively bullish, many institutions are abandoning Italian property shares largely because transparency is so limited', *The Financial Times*, 11 oktober 2002, 26.

Colvin, D., 'Wishful thinking dominates Italy's approach to Europe', *Financial Times*, 17 januari 2002, 10.

Crawford, L., 'Top table affords uncertain views: Growth continues despite the distractions of the EU presidency, labour unrest and rising inflation', *The Financial Times*, 6 juni 2002, Survey 2.

2003:

Beattie, A., 'IMF review lays blame for eurozone economy woes fiscal policy', *Financial Times*, 17 September 2003, 15.

Financial Times, The, 'For growth, head south of eurozone', *The Financial Times*, 19 juli 2003, 11.

Hughes, J., 'Smaller EU candidates take FDI baton from 'big three'', *Financial Times*, 14 augustus 2003, Markets 46.

Parker, G., 'Brussels forecasts Italy will break deficit rules; Stability and growth pact if Rome Breaches 3% limit, all three of the Eurozone's biggest economies will have BR:', *The Financial Times*, 8 april 2003, 13.

2004:

Barber, T., 'Berlusconi's burden: Italy's economy languishes and reforms have stalled: EUROPE: The budget deficit and debt are causing concern. Critics say the billionaire prime minister has failed to stimulate competitiveness and boost productivity', *The Financial Times*, 25 mei 2004, 15.

Barber, T., Parker, G., 'Brussels raises doubts about Italy's official budget figures', *The Financial Times*, 7 december 2004, 10.

Levitt, J., 'Sun and sand image losing its appeal: Spain is embracing new ideas and more sophisticated marketing, writes Joshua Levitt', *The Financial Times*, 15 juni 2004, 5.

Nairn, G., 'Politics slows development', *The Financial Times*, 23 juni 2004, 5.

2005:

Cova, B., 'The Parmalat fraud has generated too little reform', *The Financial Times*, 7 november 2005, 17.

Crawford, L., 'Spaniards tap skills of mythical Polish plumber A buoyant economy helps explain a relaxed attitude towards immigrants ready to do the tough jobs, writes Leslie Crawford', *The Financial Times*, 17 augustus 2007, 2.

Flemming, L., 'Denigrating eurozone at this time is unhelpful', *The Financial Times*, 7 juni 2005, 14.

Financial Times, 'Europe in a mess But Brussels is part of the solution, not the problem', *The Financial Times*, 26 september 2005, 22.

Mulligan, M., 'New boldness that makes Spanish business stand out: Spanish groups are building empires beyond national borders with the aim of diversification.' *The Financial Times*, 14 juni 2005, 4.

2006:

Burnett, V., Mulligan, M., 'Spain's outer strength disguises investment weakness The government is backing a campaign to improve the nation's business environment, write Mark Mulligan and Victoria Burnett', *The Financial Times*, 11 december 2006, 9.

Michaels, A., Barber, T., 'Banking on change: how Italy hopes to salvage good from its corporate wreckage EUROPE: Scandals have undermined confidence in the financial system but a new generation of managers is adopting different ways, write Adrian Michaels and Tony Barber', *The Financial Times*, 18 januari 2006, 17.

Financial Times, 'Fiscal tightening and reform can rescue Italy's economy', *The Financial Times*, 25 oktober 2006, 15.

Walker, N., 'A cash-rich country oozing confidence GUEST COLUMN: Spanish capital is now flexing its muscles around the world', *The Financial Times*, 25 oktober 2006, 7.

2007:

Benbunan, J., 'The brand image needs to catch up with reality', *The Financial Times*, 24 oktober 2007, 7.

Betts, P., 'Spanish call', *The Financial Times*, 14 februari 2007, 22.

Mulligan, M., 'The 10-year boom is winding down', *The Financial Times*, 24 oktober 2007, 3.

Ward, W., 'How Italy can begin calling the tunes on the world stage', *The Financial Times*, 28 februari 2007, 17.

2008:

Authers, J., 'The Short View', *The Financial Times*, 11 april 2008, 13.

Crawford, L., 'Spain's sprint slows as bricks and mortar form stumbling blocks', 7 februari 2008, 7.

Financial Times, 'Pigs In Muck', *The Financial Times*, 1 september 2008, 16.

Rachman, G., 'Spain, Italy and identity politics', *The Financial Times*, 18 maart 2008, 11.

2009:

Betts, P., 'Italy should note that bilateral deals require balance', *The Financial Times*, 7 oktober 2009, 19.

Dinmore, G., 'Italy's leaders welcome Gaddafi spending spree', *The Financial Times*, 12 juni 2009, 5.

Mallet, V., 'Economic crisis puts tolerance to the test', *The Financial Times*, 10 juni 2009, 3.

Mallet, V., 'Spain's 'coffee for all' can be a bitter brew', *The Financial Times*, 15 april 2009, 2.

2010:

Dinmore, G., 'Much to play for', *The Financial Times*, 5 mei 2010, 7.

Financial Times, 'Eurozone tempest heads towards Italy; Rome's fate is increasingly linked to that of Madrid', *The Financial Times*, 1 december 2010, 12.

Lloyd, J., 'Italy can liberate its pulsing heart', *The Financial Times*, 8 november 2010, 14.

2011:

Financial Times, 'The pain in Spain', *The Financial Times*, 17 januari 2011, 16.

Financial Times, 'Spain', *The Financial Times*, 18 november 2011, 14.

Financial Times, 'Spain: muy caro', *The Financial Times*, 15 oktober 2011, 18.

Financial Times, 'The euro crisis, Italy and its playful premier', *The Financial Times*, 12 april 2011, 13.

Financial Times, 'Unhappy birthday; Italy's identity remains fragile after 150 years as a state', *The Financial Times*, 17 maart 2011, 10.

Mallet, F., 'A nation looking for an escape', *The Financial Times*, 5 oktober 2011, REPORT 1.

Monti, M., 'We need growth, not commedia all'italiana', *The Financial Times*, 14 juli 2011, 11.

Roubini, N., 'Why Italy's days in the eurozone may be numbered', *The Financial Times*, 11 november 2011, 9.

2012:

Dinmore, G., 'Time for Super Mario to show Italy the full Monti; Person in the news: Mario Monti', *The Financial Times*, 30 juni 2012, 7.

Financial Times, 'Rome's cobwebs; Italy has much to gain from shaking up corporate world', *The Financial Times*, 27 april 2012, 8.

Mallaby, S., 'Spain is in need of urgent repair', *The Financial Times*, 21 november 2012, 9.

Torreblanca, J., 'Europe must prove it is still the solution for Spain', *The Financial Times*, 17 oktober 2012, 11.

2013:

Atkins, R., 'Spain gains favour over Italy among bond buyers', *Financial Times*, 8 november 2013, 22.

Buck, T., 'Seeds of recovery; Spain', *The Financial Times*, 4 oktober 2013, 9.

Buck, T., 'Spain's belief in democracy leaves no scope for eurosceptics', *The Financial Times*, 8 november 2013, 2.

Caldwell, C., 'Immigration, debt and the sorrows of young Italy', *The Financial Times*, 4 mei 2013, 7.

Dinmore, G., 'Lost in stagnation', *The Financial Times*, 19 april 2013, 9.

Feldstein, M., 'An end to austerity will not boost Europe', *The Financial Times*, 9 juli 2013, 6.

Smaghi, L., 'Italians deserve more than the same old politics', *The Financial Times*, 18 januari 2013, 11.

2014:

Braber, T., 'Napolitano's sense of duty shines through Italian murk; From the blogs', *The Financial Times*, 12 november 2014, 6.

Buck, T., 'Furious Spanish voters remain reluctant to punish corrupt leaders', *The Financial Times*, 30 oktober 2014, 2.

Dunkley, 'Europe's Pigs Surge Ahead', *The Financial Times*, 5 april 2014, 3.

Financial Times, 'Spain must steer away from a collision course; Madrid needs to act fast over the Catalonia separatist question', *The Financial Times*, 6 oktober 2014, 8.

Münchau, W., 'Italy's europhiles need to make the currency work', *The Financial Times*, 12 mei 2014, 11.

Johnson, M., 'Winners emerge after years in the financial wilderness; Business and banking', *The Financial Times*, 31 maart 2014, 2.

Sanderson, R., 'An agent for change in Italy; Monday interview: Patrizia Grieco', *The Financial Times*, 29 december 2014, 10.

Le Monde

2000:

Bresson, De, H., 'Castille-Leon: la lente conversion de la vieille Espagne a la decentralisation', *Le Monde*, 8 maart 2000, 9.

Marie, N., 'Tiscali, vedette de Milan', *Le Monde*, 15 februari 2000.

17 juillet 2000

Aloise, S., 'L'Italie a besoin de davantage d'immigrés, estime le gouvernement', *Le Monde*, 17 juli 2000.

2001:

Folon, J.M., 'Il faut sauver l'Italie', *Le Monde*, 15 mei 2001.

Le Monde, 'L'anomalie Berlusconi', *Le Monde*, 13 december 2001.

Tabucci, A., 'Où va l'Italie, M. Ciampi?', *Le Monde*, 19 april 2001, 1.

Zecchini, L., 'L'Espagne menace de bloquer le sommet européen de Goteborg; Madrid redoute de faire les frais de l'élargissement de l'Union', *Le Monde*, 25 mei 2001.

2002:

Brisseau, L.J., 'Italie Vieillissante', *Le Monde*, 8 maart 2002.

Rouard, D., 'La privatisation partielle de la Rai suscite de nombreuses oppositions en Italie; Le projet du gouvernement ne règle pas la question du conflit d'intérêts de Silvio Berlusconi qui est aux commandes du service public en restant propriétaire du pôle privé Mediaset', *Le Monde*, 20 september 2002.

Silber, M., ; Portée par la croissance, l'Espagne présente pour la troisième année un déficit zéro, *Le Monde*, 1 oktober 2002.

2003:

Bozonnet, J., 'En Italie, un fléau mal combattu ; Lutter contre le travail au noir, une priorité européenne; L'idée que l'économie souterraine est à l'origine de la prospérité des années 1960 à la vie dure', *Le Monde*, 25 november 2003.

Bozonnet, J., 'La leçon d'économie du bon élève européen Aznar', *Le Monde*, 9 september 2003.

Bozonnet, J., 'L'Italie offre le tiers de ses emplois aux étrangers', *Le Monde*, 4 november 2003.

Le Monde, 'Portrait d'un quotidien', *Le Monde*, 19 juni 2003, 4.

2004:

Le Monde, 'Du nord au sud de l'Europe, les commerçants espèrent écouler des stocks importants', *Le Monde*, 7 januari 2004.

Le Monde, 'L'Espagne doit repenser une offre qui date des années', *Le Monde*, 21 september 2004.

Luca, De, E., 'Vengeance infinie', *Le Monde*, 23 februari 2004, 1.

Silber, M., 'L'Espagne veut faire de son référendum un « exemple » pour l'Europe; Les socialistes espagnols défendent les progrès apportés par la future Constitution européenne', *Le Monde*, 26 november 2004.

Tuquoi, J., Sur le plan économique, l'Espagne talonne la France, premier partenaire commercial; Au Maroc, Jacques Chirac soutient sans réserve un régime fragilisé', *Le Monde*, 10 oktober 2003.

2005:

Bozonnet, J., 'A nouveau en récession, l'Italie est distancée par les autres pays de l'Union; zone euro', *Le Monde*, 14 mei 2005, 3.

Chambraud, C., 'Confrontée à une immigration massive, l'Espagne veut tirer parti des " erreurs " commises ailleurs', *Le Monde*, 12 november 2005.

Silber, M., 'Pour équilibrer ses finances, l'Espagne est chiche en aides sociales', *Le Monde*, 25 mei 2005.

Wieder, T., 'Pierre Milza : " En Italie, on peut très bien concilier patriotisme et attachement à l'Europe "', *Le Monde*, 11 november 2005.

2006:

Chambraud, C., 'Espagne, combien de nations ?; Depuis un an, Madrid a engagé une révision complète des relations entre l'Etat et les régions' *Le Monde*, 8 maart 2006.

Chambraud, C., 'L'Espagne de M. Zapatero tente de combler son retard technologique et sa faible productivité; Après des années de forte croissance dopée par la construction et la hausse du niveau de vie, l'économie espagnole se prépare à des lendemains difficiles', *Le Monde*, 8 mei 2006, 4.

Le Monde, 'Deux Italie; ÉDITORIAL', *Le Monde*, 13 april 2006.

Vernet, D., 'Forza Italia!', *Le Monde*, 30 augustus 2006, 2.

2007:

Bozonnet, J., 'Le terrorisme d'extrême gauche n'a jamais cessé en Italie, empêchant de tourner la page', *Le Monde*, 28 september 2007, 10.

Chambraud, C., 'La question nationale domine le lancement de la campagne électorale en Espagne', *Le Monde*, 29 september 2007, 11.

Le Monde, 'Ecofrictions; TGV hors de prix en Italie', *Le Monde*, 14 april 2007, 32.

2008:

Bozonnet, J., 'En Espagne, " El Gordo " de Noël ne connaît pas la crise', *Le Monde*, 23 december 2008, 11.

Le Monde, 'En Espagne, la crise immobilière et financière casse la croissance et relance le chômage', *Le Monde*, 26 juli 2008, 8.

Le Monde, 'L'Italie est abonnée à la crise depuis longtemps', *Le Monde*, 21 november 2008, 15.

Le Monde, 'Le livre du jour; Regards croisés sur l'Italie', *Le Monde*, 13 december 2008, 16.

2009:

Bozonnet, J., 'La droite espagnole est déstabilisée par une affaire de corruption', *Le Monde*, 11 oktober 2009, 9.

Ridet, P., 'Lettre d'Italie; Miroir, mon beau miroir...', *Le Monde*, 14 april 2009, 22.

Le Monde, 'La déroute de l'Invincible Armada', *Le Monde*, 18 januari 2009, 26.

Le Monde, 'L'Italie voit un signe de " déclin " dans l'expatriation de ses jeunes diplômés', *Le Monde*, 25 december 2009, 10.

2010:

Hamon, B., 'Quelques évidences contestables', *Le Monde*, 18 september 2010, 21.

Le Monde, 'C'est le tour de l'Espagne', 17 maart 2010, *LE MONDE ECONOMIE*; 1.

Le Monde, 'Le complexe de Calimero', *Le Monde*, 5 oktober 2010, 26.

Le Monde, 'L'Union latine, un ancêtre oublié', *Le Monde*, 1 juni 2010, 4.

Ridet, P., 'Un édifice effondré à Pompéi, symbole d'un pays en état de catastrophe culturelle', *Le Monde*, 13 november 2010, 24.

2011:

Iaugh, P, Lettre d'Italie; Les nouveaux monstres, *Le Monde*, 18 december 2012, 25.

Le Monde, 'L'Italie, aimez-la ou quittez-la', *Le Monde*, 20 november 2011, 15.

Luca, De, E., 'Nous ne sommes plus fiers d'être italiens', *Le Monde*, 15 maart 2011, 23.

Morel, S., La fin de l'eldorado espagnol, *Le Monde*, 26 augustus 2011, 3.

Rérolle, R., 'Erri De Luca: "Le citoyen est devenu client"', *Le Monde*, 31 december 2011, 7.

Vergès, de, M., 'Portugal, Irlande, Grèce... : ne les appelez plus jamais " PIGS "', *Le Monde*, 22 april 2011, 12.

2012:

Gatinois, C., 'L'Italie, un malade de la zone euro pas si éloigné de la France', *Le Monde*, 18 februari 2012, 15.

Le Monde, 'Editorial; L'Espagne entre courage et entêtement', *Le Monde*, 30 mei 2012, 1.

Morel, S., 'Espagne et Amérique latine échangent leurs rôles', *Le Monde*, 12 november 2012, 3.

Richard, P., 'L'Europe veut protéger l'Espagne du chaos grec', *Le Monde*, 18 mei 2012, 14.

2013:

Albert, E., e.a., 'De l'Italie à l'Allemagne, le sujet fait polémique', *Le Monde*, 19 mei 2013, 4.

Gatinois, C., 'Lueurs d'espoir en Espagne, inquiétudes en Italie', *Le Monde*, 17 mei 2013, 5.

Le Monde, 'Pour l'Europe, l'avenir, c'est l'union politique ou la barbarie', *Le Monde*, 26 januari 2013, 17.

Morel, S., 'Espagne Batailles d'Histoire', *Le Monde*, 29 december 2013, 20.

Morel, S., 'L'école, clé des âmes', *Le Monde*, 24 december 2013, 2.

2014:

Charrel, M., 'L'Italie replonge, l'Espagne décolle', *Le Monde*, 8 augustus 2014, 7.

Eveno, A., 'Grenat, la couleur de l'exil espagnol', *Le Monde*, 27 februari 2014, 2.

Lancha, N., 'Géopolitique; Où est l'Espagne?', *Le Monde*, 19 april 2014, 22.

Ridet, P., 'Rome a humanisé sa politique d'accueil', *Le Monde*, 7 mei 2014, 7.

The New York Times

2000:

Daley, S., 'Spain's Cross: Basque and Brutal', *The New York Times*, 23 november 2000, 18.

Friedman, T., 'The Politics of Primavera', *The New York Times*, 21 april 2000, 23.

2001:

Lewis, A., 'At Home Abroad; A Civilized Society', *The New York Times*, 8 september 2001, 13.

Tagliabue, J., Italy Reports Slowdown In Economy As Sales Fall, *The New York Times*, 10 augustus 2001, Business/Financial Desk; 1.

2002:

Bruni, F., 'Burning Issues, Scalding Times for Italy's Premier', *The New York Times*, 11 augustus 2002, 10.

Daly, E., 'Spanish Banks in Rush to Appear Trustworthy', *The New York Times*, 5 juli 2002, Business/Financial Desk; 1.

Henneberger, M., 'Italy Cooling On Europe, And 2 Aides Explain Why', *The New York Times*, 17 februari 2002, 13.

2003:

Bernstein, R., 'Europe Tiff: What's Next? Food Fight?', *The New York Times*, 10 juli 2003, Foreign Desk; 1.

Bruni, F., 'Italian Puzzle: The Land That Doesn't Seem to Fit', *The New York Times*, 20 augustus 2003, Foreign Desk; 4.

2004:

Clifford, L., 'The Olive Oil Seems Fine. Whether It's Italian Is the Issue.', *The New York Times*, 7 mei 2004, 4.

Fisher, I., 'Italy's Church and State: A Mostly Happy Union', *The New York Times*, 1 december 2004, 4.

McLean, R., 'Spain Looks to Sell More Than Its Sand and Sun', *The New York Times*, 3 september 2004, Business/Financial Desk; 1.

2005:

Alvarez, L., 'In This Unending Feud, the Rock Is Firm, but So Is Spain', *The New York Times*, 18 augustus 2005, 4.

Fisher, I., 'A Normal Political Crisis in an Abnormal Country', *The New York Times*, 29 september 2005, 4.

Fischer, I., 'What Wasn't Said Is Focus As Italy Debates Gay Rights', *The New York Times*, 18 september 2005, 8.

2006:

Kiefer, P., 'The Moment Italy Began to Care', *The New York Times*, 14 februari 2006, Sports Desk; 6.

McLean, R., 'In Basque Region's Capital, Fear Lingers Despite a Truce', *The New York Times*, 25 maart 2006, 4.

Norris, F., 'Italy's Prime Minister, Facing Voters, Finds the Economy Is No Help', *The New York Times*, 8 april 2006, Business/Financial Desk; Pg. 3.

2007:

Fisher, I., 'In a Funk, Italy Sings an Aria of Disappointment', *The New York Times*, 13 december 2007, sectie A, 1.

Fisher, I., 'Breaking All the Rules, With a Shrug and a Sigh', *The New York Times*, 14 februari 2007, 4.

Romero, S., 'When a Mother Country Tells Its Kid, 'Shut Up'', *The New York Times*, 25 november 2007, 3.

2008:

Povoledo, E., 'Italy Defends Treasures (and Laws) With a Show', *The New York Times*, 8 oktober 2008, 6.

Rosenthal, E., 'With Flawed System Unchanged, Italy Sets Elections for April', *The New York Times*, 7 februari 2008, 7.

Burnett, V., 'Jobless Migrants Struggle As Spain's Economy Cools', *The New York Times*, 10 december 2008, 14.

2009:

Schwartz, N., 'Crisis Leaves Europe in Slow Lane', *The New York Times*, 10 oktober 2009, Business/Financial Desk; 1.

Saltmarsh, M., 'Spain's Economy Contracted Sharply in the 2nd Quarter', *The New York Times*, 15 augustus 2009, Business/Financial Desk; 4.

Volpato, C., 'Italian Women Rise Up!', *The New York Times*, 27 augustus 2009, 31.

2010:

Erlanger, S., 'Euro Debt Crisis Is Political Test', *New York Times*, 6 februari 2010, Foreign Desk 1.

Krugman, P., 'The Making Of A Euromess', *The New York Times*, 15 februari 2010, 21.

Krugman, P., 'The Spanish Prisoner', *The New York Times*, 29 november 2010, 25.

Segal, D., 'Is Italy Too Italian?', *The New York Times*, 1 augustus 2010, Money and Business/Financial Desk; 1.

2011:

Donadio, R., 'An Aria for Italy's Unity Also Sounds Like an Elegy', *New York Times*, 17 maart 2011, 8.

Krugman, P., 'Legends Of The Fail', *The New York Times*, 11 november 2011, 35.

2012:

Alderman, L., Povoledo, E., 'Worry For Italy Quickly Replaces Relief For Spain' *The New York Times*, 12 juni 2012, 1.

Blitzer, J., 'Spain as our Punching Bag', *The New York Times*, 4 november 2012, 3.

Donadio, R., 'As Its Debts Mount, Sicily Risks Becoming the 'Greece of Italy'', *The New York Times*, 23 juli 2012, 4

Minder, R., 'Italy and Spain Defer Use of Bond Plan', *The New York Times*, 30 oktober 2012, Business/Financial Desk; 3.

Morris, H., 'In Spain, It's Not Just the Economy', *The New York Times*, 26 september 2012, 4.

Minder, R., 'Spain's Crisis Reignites An Old Social Conflict', *The New York Times*, 24 augustus 2012, 11.

2013:

Yardley, J., 'Rise of Young Leaders Signals a Mandate for Political Change in Italy', *The New York Times*, 11 december 2013, 15.

Kanter, J., 'Italy and Spain Get Warnings on Debt and Deficit', *The New York Times*, 16 november 2013, Business/Financial Desk; 7.

Minder, R., 'Spain's Economy, While Sunnier, Still Has a Few Clouds', *The New York Times*, 2 november 2013, Business/Financial Desk; 2.

Minder, R., 'Spain Strives to Recover From a 'Lost Generation'', *The New York Times*, 28 februari 2013, 15.

Minder, R., 'In Struggling Spain, an Effort to Promote Optimism', *The New York Times*, 14 maart 2013, 10.

2014:

Anderson J., 'Realty Investors Flock to Spain', *The New York Times*, 30 mei 2014, Business/Financial Desk; 1.

Bohlen, C., 'For Italians, Complex Ties to the E.U.', *The New York Times*, 6 mei 2014, 3.

Jolly, D., 'European Central Bank, Watching Stimulus for Results, Holds Rates Steady', *The New York Times*, 4 juli 2014, 3.

Minder, R., 'Saying No to Austerity, Spain Unveils Tax Cuts', *The New York Times*, 21 juni 2014, Business/Financial Desk; 6.

NRC Handelsblad

2000:

Adolf, S., 'Spanje krijgt `Aznar-economie`', *NRC Handelsblad* (versie 10 maart 2000) <https://www.nrc.nl/nieuws/2000/03/10/spanje-krijgt-aznar-economie-7485797-a1280971> (18 april 2017).

Bomhof, E.J., 'Goedkope euro-kritiek', *NRC Handelsblad*, (versie 20 mei 2000) <https://www.nrc.nl/nieuws/2000/05/20/goedkope-euro-kritiek-7495446-a160709> (24 mei 2016).

Leijendekker, M., 'Europa maakt Italië beter dan het is', *NRC Handelsblad*, (versie 10 augustus 2000) <https://www.nrc.nl/nieuws/2000/08/10/europa-maakt-italie-beter-dan-het-is-7505593-a150729> (16 juni 2017).

Schinkel, M., 'Italiaanse toestanden bij begroting volgend jaar', *NRC Handelsblad*, (versie 4 oktober 2000) <https://www.nrc.nl/nieuws/2000/10/04/italiaanse-toestanden-bij-begroting-volgend-jaar-7512823-a564605> (16 juni 2017).

2001:

Adolf, S., 'Bush bezoekt en verbaast Spanjaarden', *NRC Handelsblad*, 12 juni 2001, 1.

Adolf, S., 'In Spanje zwichten de media niet voor terreur', *NRC Handelsblad*, (versie 6 januari 2001), <https://www.nrc.nl/nieuws/2001/01/06/in-spanje-zwichten-de-media-niet-voor-terreur-7524969-a1343495> (13 juni 2017).

Groot, G., 'Twee etmalen in 24 uur ; Moderniserend Spanje verdedigt zijn volksfeesten', *NRC Handelsblad*, 7 december 2001, 34.

Leijendekker, M., ' `Groeiwonder' voor Italië weer mogelijk', *NRC Handelsblad*, (versie 1 juni 2001), <https://www.nrc.nl/nieuws/2001/06/01/groeiwonder-voor-italie-weer-mogelijk-7544245-a387999> (13 juni 2017).

Leijendekker, M., 'Italië betaalt prijs voor onverschilligheid', *NRC Handelsblad* 15 mei 2001, 7.

2002:

Adolf S., 'Optimisme overheerst in Spaanse groeieconomie', *NRC Handelsblad* (versie 8 mei 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/05/08/optimisme-overheerst-in-spaanse-groeieconomie-7588928-a1359653> (13 juni 2017).

Adolf, S., 'Rust, rijkdom en subsidieverslaving', *NRC Handelsblad*, (versie 19 oktober 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/10/19/rust-rijkdom-en-subsidieverslaving-7610567-a1193904> (13 juni 2017).

Praag, van, B., 'Informeel economie moet rap aangepakt worden', *NRC Handelsblad* (versie 25 november 2002), <http://www.nrc.nl/handelsblad/2002/11/25/informele-economie-moet-rap-aangepakt-7615604> (13 juni 2017).

Stadt, van de, P., Rijpstra, J., 'Uitbreiding EU dreigt verkeerde kant op te gaan', *NRC Handelsblad* (versie 22 juni 2002), <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/06/22/uitbreiding-eu-dreigt-verkeerde-kant-op-te-gaan-7595208-a1139203> (13 juni 2017).

NRC Handelsblad, 'Achterhoedegevecht', *NRC Handelsblad* (versie 20 juni 2002), <http://www.nrc.nl/handelsblad/2002/06/20/achterhoedegevecht-7594843>, (19 april 2016.).

2003:

Adolf, S., "Spanje moet zich voorbereiden op de toekomst", *NRC Handelsblad*, 11 juli 2003, eco. 3.

Garton Ash, T., 'Voor het echte Europa moet je in Spanje zijn', *NRC Handelsblad*, (versie 13 mei 2003), <https://www.nrc.nl/nieuws/2003/05/23/voor-het-echte-europa-moet-je-in-spanje-zijn-7640094-a1087491> (13 juni 2017).

Mesters, B., 'Roomskatholiek Italië is hekkensluiter', *NRC Handelsblad*, (versie 18 juni 2003), <https://www.nrc.nl/nieuws/2003/06/18/roomskatholiek-italie-is-hekkensluiter-7643307-a728152> (13 mei 2017).

NRC Handelsblad, 'Hekensluiter', *NRC Handelsblad*, 18 augustus 2003, 11.

2004:

Adolf, S., 'Gezicht van Spanjes voorspoed', *NRC Handelsblad*, (versie 22 april 2004), <https://www.nrc.nl/nieuws/2004/04/22/gezicht-van-spanjes-voorspoed-7683194-a738611> (16 juni 2017).

Mesters, B., 'Men bespreekt alles, behalve Europa', *NRC Handelsblad*, (versie 12 juni 2004), <https://www.nrc.nl/nieuws/2004/06/12/men-bespreekt-alles-behalve-europa-7689907-a1252619> (13 mei 2017).

Parks, T., 'Italië kan eigenlijk niet zonder baronnen', *NRC Handelsblad*, (versie 28 januari 2004), <https://www.nrc.nl/nieuws/2004/01/28/italie-kan-eigenlijk-niet-zonder-baronnen-7671658-a404700> (13 mei 2017).

2005:

Adolf, S., 'Groeiwonder Spanje bouwt op de pof', *NRC Handelsblad* (versie 14 mei 2005), <https://www.nrc.nl/nieuws/2005/05/14/groeiwonder-spanje-bouwt-op-de-pof-10505982-a290313> (19 mei 2017).

Dohmen, J., "'Zelfs in Italië is het beter geregeld'", *NRC Handelsblad*, (versie 24 december 2005) <https://www.nrc.nl/nieuws/2005/12/24/zelfs-in-italie-is-het-beter-geregeld-11060644-a407734> (16 juni 2017).

Hadas, E., 'Lessen uit Italië', *NRC Handelsblad*, (versie 25 juni 2005) <https://www.nrc.nl/nieuws/2005/06/25/lessen-uit-italie-10551500-a624693> (19 mei 2017).

2006:

Adolf, S., 'Spanje kan ook na zeventig jaar allerminst vergeten en vergeven', *NRC Handelsblad*, 22 juli 2006, 4.

Mesters, B., 'Italiaanse rijkdom kan malaise niet verhullen; Noordelijke regio Bergamo staat aan vooravond van parlementsverkiezingen model voor dubbele paradox', *NRC Handelsblad*, 22 maart 2006, 4.

Mosi, D., 'Triomf van het 'Oude Europa'', *NRC Handelsblad*, 11 juli 2006, 7.

2007:

Adolf, S., 'Wachten op de zware klap uit Spanje: De grote bouwconcerns zijn al uitgestapt; Ineenstorting oververhitte huizenmarkt zal voelbaar zijn in heel Europa; Spaanse luchtbel', *NRC Handelsblad*, 1 mei 2007, 14.

Mesters, B., 'Italianen tegen politici: donder op', *NRC Handelsblad*, 10 september 2007, 5.

Mesters, B., "'Wat wij Italianen als geen ander kunnen'; Hoe Italië onverslaanbaar blijft als wereldkampioen mode', *NRC Handelsblad*, 17 november 2007, 22.

2008:

Adolf, S., 'Vette koe moet op dieet; Spanje Een kredietcrisis van Europese makelij begint zich af te tekenen', *NRC Handelsblad*, 29 januari 2008, 12.

Mesters, B., 'Het virus dat corruptie heet', *NRC Handelsblad*, 12 februari 2008, 4.

Mesters, B., 'Italië zit zichzelf danig in de weg; Grondlegger van de Europese Unie loopt de kantjes eraf', *NRC Handelsblad*, 2 februari 2008, 4.

Mesters, B., 'Strijdige belangen Berlusconi', *NRC Handelsblad*, 23 mei 2008, 5.

NRC Handelsblad, 'Spanje's magere Jaren', *NRC Handelsblad*, 10 maart 2008, 7.

2009:

Adolf, S., 'Spaanse economie in vrije val 1,6 miljoen huizen staan leeg; Tienduizenden immigranten in Andalusië zoeken werk in olijfpluk; Spanje Spaanse minister van Industrie wil dat Spanjaarden alleen Spaanse producten kopen', *NRC Handelsblad*, 5 februari 2009, 14.

Bruijn, de, P. 'In Italië bestaat de waarheid niet meer; Onthullende film over dominantie van de commerciële televisie van Berlusconi', *NRC Handelsblad*, 25 november 2009, 8.

Gruyter, de, C., 'In het slechtste geval moet Brussel als curator optreden; Begrotingsproblemen van Portugal, Ierland, Italië, Griekenland en Spanje kunnen overslaan op de rest van de eurozone', *NRC Handelsblad*, 7 februari 2009, 15.

NRC Handelsblad, 'Felle kritiek op Italië om aanpak illegalen', *NRC Handelsblad*, 8 mei 2009, 5.

Waal, de, M., 'Na twee jaar rest alleen nog zwart werk; Hoge werkloosheid in Spanje maakt positie jongeren uitzichtloos; uitkeringen hebben beperkte duur', *NRC Handelsblad*, 12 december 2009, 15.

2010:

Heldring, J.L., 'Duitse macht; Dezer dagen', *NRC Handelsblad*, 1 april 2010, 9.

Saviano, R. 'Italianen durven niet te vechten tegen de maffia. De Afrikaanse immigranten wel. Daarom moeten zij blijven', *NRC Handelsblad*, 30 januari 2010, *Opinie en Debat* 3.

Waal, de, M., 'Oude onzekerheid terug: wil Europa ons wel echt?; Vooral de harde opstelling van Duitsland en Nederland wekt irritatie op het Iberisch schiereiland', *NRC Handelsblad*, 17 december 2010, 7.

Waal, de, M., 'Spaanse regering bagatelliseert crisis', *NRC Handelsblad*, 5 februari 2010, 15.

Waal, de, M., 'Spanje vreest degradatie binnen Europa', *NRC Handelsblad*, 25 augustus 2010, 14.

Waal, de, M., 'In Spanje ontbreekt lef en leiderschap', *NRC Handelsblad*, 7 mei 2010, 14.

2011:

Garschagen, M., 'Opeens ben je geen Griek meer, maar een varken', *NRC Handelsblad*, 10 november 2011.

Gruyter, de, C., 'Alle eurolanden hebben belang bij een grote financiële schoonmaak;', *NRC Handelsblad*, 28 april 2011.

Soto y Koelemeijer, G., 'Met deze werkloosheid halen die Spaanse protesten weinig uit', *NRC Handelsblad*, 31 mei 2011/

2012:

Gruyter, de, C., 'De sociale crisis begint nu in Europa', *NRC Handelsblad*, 24 februari 2012, 25.

Mesters, B., 'Struisvogel Italië', *NRC Handelsblad*, 25 augustus 2012, Z&Z 2.

NRC Handelsblad, VVD-slogan wekt ergernis in Spanje, *NRC Handelsblad*, 26 juli 2012.

Waal, de, M., 'Een overdosis Spaanse trots', *NRC Handelsblad*, 1 november 2012.

Waal, de, M., '#EndThePainInSpain; De week vanuit Spanje', *NRC Handelsblad*, 5 mei 2012, 1.

Waal, de, M., 'Spanje is Europa's nieuwe zorgenkind', *NRC Handelsblad*, 30 maart 2012, 25.

2013:

Gulpers, M., 'Sprankjes hoop', *NRC Handelsblad*, 2 november 2013, 19.

Koelewijn, R., 'Ik ben een Italië-watcher geworden', *NRC Handelsblad*, 26 oktober 2013, Weekend.

NRC Handelsblad, 'De hooivorken', *NRC Handelsblad*, 14 december 2013, 13.

Waal, de, M., 'Door Spanje en Italië voelt het weer even als toen; november 2011', *NRC Handelsblad*, 8 februari 2013.

2014:

Leijendekker, M., 'Onzinnige' regels verstikken bedrijfjes Italië', *NRC Handelsblad*, 7 oktober 2014, 14.

Waal, de, M., 'Spanje stopt als rechter van de wereld', *NRC Handelsblad*, 12 februari 2014.

The Economist

2000:

Economist, The, 'A survey of Spain: A radically new society Albeit built on the old one', (versie 23 november 2000) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/431498> (18 april 2017).

Economist, The, 'Into the European market; An opened economy works wonders', (versie 23 november 2000) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/431401> (18 april 2017).

Economist, The, 'Same Old Mess', (versie 3 februari 2000) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/278964?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Italy's unfinished business', (versie 12 oktober 2000) [http://www-economist-](http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/278964?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07)

com.proxy.library.uu.nl/node/392544?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07 (18 april 2017).

2001:

Economist, The, 'A spat in Spanish banking; Keeping it in the familia', (versie 2 augustus 2001), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/719280?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (14 april 2017).

Economist, The, 'Fit to run Italy?', *The Economist*, 28 april 2001, 15.

Economist, The, 'Italy's charitable foundations, Odd sort of ownership', (versie 25 oktober 2001) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/835234?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Italy's finances: Rocky road ahead', (versie 19 juli 2001) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/702538?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (11 mei 2016).

2002:

Economist, The, 'Doing it their way: Different countries, different routes to funding', (versie 14 februari 2002) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/975652#print> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Murder and the labour market', (versie 21 maart 2002) <http://www.economist.com/node/1046804> (14 juni 2017).

Economist, The, 'The European Commission There's a lot of fishy business going on', (versie 9 mei 2002) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/1125187?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (18 mei 2016).

2003:

Economist, The, 'Canzonissima culture', (versie 13 februari 2003) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/1576535?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Success in the south', (versie 24 juli 2003) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/1948115?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

2004:

Economist, The, 'Germany on the mend', *The Economist*, (versie 17 November 2004) <http://www.economist.com/node/3352024> (16 mei 2016).

Economist, The, 'The Fit and the flabby', (versie 16 september 2004) <http://www.economist.com/node/3203364> (18 mei 2016).

Economist, The, 'The second transition' (versie 24 juni 2004), <http://www.economist.com/node/2764840> (18 mei 2016).

Economist, The, 'Renaissance? What renaissance?' (versie 7 juli 2004) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/2895184?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (10 juni 2017).

Economist, The, 'Spain's new government; Waking up to reality', (versie 22 april 2004) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/2618098?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (10 juni 2017).

2005:

Economist, The, 'An Italian comedy; The fiasco in Italy does not undermine the principle of independent central banks', (versie 29 september 2005) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/4458537?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 juni 2017).

Economist, The, 'Dealing with difference; One size doesn't fit all in Spain', (versie 18 november 2005) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/5134085?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (14 maart 2017).

Economist, The, 'How to respond to perennial demands from separatists in Spain', (versie 21 april 2005) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/3888034?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (14 maart 2017).

Economist, The, 'The real sick man of Europe' (versie 19 mei 2005), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/3987219> (20 mei 2016).

2006:

Economist, The, 'Basta, Berlusconi', (versie 6 april 2006) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/6772333?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (14 maart 2017).

Economist, The, 'Bull run', (versie 28 november 2006) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/8345831?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (16 mei 2016).

Economist, The, 'Clash of titans', (versie 23 februari 2006) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/5545356?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (15 juni 2017).

Economist, The, 'Corporate conquistadors; Why Spanish companies are expanding abroad', (versie 16 februari 2006) www.economist.com/node/5536091 (14 maart 2017).

The Economist, 'Mediterranean rivals', (versie 2 november 2006) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/8103771?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e> (16 mei 2016).

2007:

Economist, The, 'Italy's budget: Too much', (versie 4 oktober 2007) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/9909367?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (14 maart 2017).

Economist, The, 'Pedalling hard; going nowhere', (versie 26 mei 2007) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/9245340?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (5 augustus 2017).

Economist, The, 'Plain sailing no longer', (versie 3 mei 2007), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/9118701?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (14 maart 2017).

2008:

Economist, The, 'Banks, bricks and mortar'(versie 6 november 2008) www.economist.com/node/12501011 (3 mei 2017).

Economist, The, 'Club Med', (versie 21 februari 2008), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/10737734>, (23 mei 2017).

Economist, The, 'That shrinking feeling', (versie 14 augustus 2008) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/11921252> (22 augustus 2017).

Economist, The, 'Spanish steps: A simple way of curbing banks' greed', (versie 15 mei 2008) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/11325484?zid=295&ah=0bca374e65f2354d553956ea65f756e0> (22 augustus 2017).

2009:

Economist, The, 'Growing apart?', (versie 20 augustus 2009) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/14274890?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (7 juni 2017).

Economist, The, 'Italy and the free press: Muzzling the messengers', (versie 1 oktober 2009), <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/14560942?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (7 juni 2017).

Economist, The, 'Same old Silvio? Italy's leader will show if he really is a reformer', (versie 19 november 2008) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/12494488?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (22 augustus 2017).

Economist, The, 'The messy mezzogiorno' (versie 13 augustus 2009) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/14214871> (21 juni 2016).

2010:

Economist, The, 'A comedy that has gone on too long', (versie 4 november 2010) www.economist.com/node/17416756 (19 september 2017).

Economist, The, 'Forget core against periphery in Europe: the true divide is north against south', (versie 25 maart 2010) <http://www.economist.com/node/15769602> (8 juni 2017).

Economist, The, 'Why is it grim up north?' (versie 4 mei 2010) https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/blogs/charlemagne/2010/05/north_v_south (18 mei 2017).

Economist, The, 'Redrawing the map', (versie 29 april 2010) www.economist.com/node/16003661 (18 november 2017).

2011:

Economist, The, 'A very short history of the crisis' (versie 12 november 2011) [//www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/21536871">//www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/21536871](http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/21536871) (17 juni 2016).

Economist, The, 'Happy-ish birthday' (versie 17 maart 2011) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/18400574?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (22 mei 2017).

Economist, The, 'Smug and wrong', (versie 22 juni 2010) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/blogs/easternapproaches/2010/06/orientophobia> (14 augustus 2017).

Economist, The, 'Spain's cry of pain', (versie 26 mei 2011) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/18744055> (7 mei 2017).

Economist, The, 'That sinking feeling', (versie 12 november 2011) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/21538178?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (22 mei 2017).

2012:

Economist, The, 'Another southern front', (versie 1 september 2012) www.economist.com/node/21561949 (28 november 2017).

Economist, The, 'The Spanish patient', (versie 28 juli 2012) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/21559659?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (7 juni 2017).

2013:

Economist, The, 'PIGS can fly; Some European economic migrants are more welcome than others', (versie 25 november 2013) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/node/975652#print> (10 juli 2017).

Economist, The, 'Nothing peripheral about it', (versie 18 juli 2013) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/blogs/freeexchange/2013/07/political-risk-southern-europe> (30 maart 2017).

Economist, The, 'Spain's economy: The worst may be over' (versie 12 oktober 2013) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/europe/21587811-mariano-rajoy-predicts-economic-joy-spain-still-has-long-way-go-worst-may-be-over> (16 augustus 2017).

Economist, 'Time to celebrate?', (versie 19 januari 2013) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/finance-and-economics/21569727-government-bond-markets-peripheral-countries-are-soaring-time-celebrate> (5 september 2017).

2014:

Economist, The, 'Back to reality' <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/finance-and-economics/21627647-debt-some-euro-zone-economies-looks-unsustainable-back-reality?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (10 juni 2017).

Economist, The, 'Capitalismo all'italiana', (versie 4 januari 2014) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/business/21592660-discredited-way-doing-business-waning-going-painfully-slow-capitalismo?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (22 mei 2017).

Economist, The, 'Don't leave us this way', (versie 12 juli 2014) <http://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/leaders/21606832-why-we-hope-people-scotland-will-vote-stay-union-dont-leave-us-way>, (30 maart 2016).

Economist, The, 'Justice denied?', (versie 19 juli 2014) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/europe/21607860-civil-justice-reform-italy-pressingand-difficult-justice-denied?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (22 mei 2017).

Economist, The, 'Shrinking again', (versie 9 augustus 2014) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/europe/21611156-italy-slips-back-recession-shrinking-again?zid=307&ah=5e80419d1bc9821ebe173f4f0f060a07> (22 mei 2017).

Economist, The, 'A lot of bad apples', (versie 8 november 2014) <https://www-economist-com.proxy.library.uu.nl/news/europe/21631126-wave-arrests-upends-political-establishment-lot-bad-apples> (16 juni 2017).